

फागुन - १

सर्वोच्च अदालत बुलेटिन

पाक्षिक प्रकाशन

वर्ष २५, अङ्क २१

२०७३, फागुन १-१५

पूर्णाङ्क ५९१

प्रकाशक

सर्वोच्च अदालत

रामशाहपथ, काठमाडौं

फोन नं. ४२५०७४२, ४२६२३९७, ४२६२३९८, ४२६२८०१, ४२५८१२२ Ext.२५११ (सम्पादन), २५१४ (छापाखाना), २१३१ (बिक्री)

फ्याक्स: ४२६२८७८, पो.व.नं. २०४३८

Email: info@supremecourt.gov.np, Web: www.supremecourt.gov.np

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन समिति

माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, सर्वोच्च अदालत	- अध्यक्ष
माननीय न्यायाधीश श्री अनिलकुमार सिन्हा, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
नायव महान्यायाधिवक्ता श्री किरण पौडेल, प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	- सदस्य
अधिवक्ता श्री खम्मबहादुर खाती, महासचिव, नेपाल बार एसोसिएसन	- सदस्य
अधिवक्ता श्री शैलेन्द्रकुमार दाहाल, अध्यक्ष, सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन	- सदस्य
सहरजिस्ट्रार श्री भद्रकाली पोखरेल, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य सचिव

सम्पादक : श्री ठगिन्द्र कट्टेल

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन शाखामा कार्यरत
कर्मचारीहरू

शाखा अधिकृत श्री राजन बास्तोला
शाखा अधिकृत श्री मिनबहादुर कुँवर
ना.सु. श्री विनोदकुमार यादव
ना.सु. श्री पुष्पराज शर्मा
सि.क. श्री ध्रुव सापकोटा
कम्प्युटर अपरेटर श्री विजय खड्का
कम्प्युटर अपरेटर श्री अर्जुन सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री राजेश तिमल्सिना

भाषाविद् : सहप्रा. श्री रामचन्द्र फुयाल

बिक्री शाखामा कार्यरत कर्मचारी
डि.श्री नरबहादुर खत्री

मुद्रण शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरू

सुपरभाइजर श्री कान्छा श्रेष्ठ
मुद्रण अधिकृत श्री आनन्दप्रकाश नेपाल
सिनियर प्रेसम्यान श्री नरेन्द्रमुनि बज्राचार्य
सिनियर प्रेसम्यान श्री योगप्रसाद पोखरेल
सिनियर मेकानिक्स श्री निर्मल बयलकोटी
सहायक डिजायनर श्री रसना बज्राचार्य
बुकबाइन्डर श्री यमनारायण भडेल
बुकबाइन्डर श्री मीरा वार्ले
कम्पोजिटर श्री प्रमिलाकुमारी लामिछाने
प्रेसम्यान श्री केशवबहादुर सिटौला
बुकबाइन्डर श्री अच्युतप्रसाद सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री मोति चौधरी
कार्यालय सहयोगी श्री रामचन्द्र खड्का

विभिन्न इजलासहरूबाट सम्पादन शाखामा प्राप्त भई यस अङ्कमा

प्रकाशित निर्णय / आदेशहरू

पूर्ण इजलास	१	इजलास नं. १०	२
संयुक्त इजलास	७	इजलास नं. ११	३
इजलास नं. १	२	इजलास नं. १२	३
इजलास नं. २	५	इजलास नं. १३	२
इजलास नं. ३	५	इजलास नं. १४	२
इजलास नं. ४	३	इजलास नं. १५	१
इजलास नं. ५	१०	इजलास नं. १६	१
इजलास नं. ६	६	इजलास नं. १७	३
इजलास नं. ७	४	इजलास नं. १८	१
इजलास नं. ८	३	एकल इजलास	३
इजलास नं. ९	३	जम्मा	२१
जम्मा	४९		

कूल जम्मा

४९ + २१ = ७०

नेपाल कानून पत्रिकामा
२०१५ सालदेखि २०६९ साल असोजसम्म
प्रकाशित

निर्णयहरूको सारसङ्ग्रह

विषयगत आधारमा

वर्गीकृत

एघार खण्ड पुस्तकहरू बिक्रीमा छन् ।

मूल्य रु.५,५००।-

पाइने ठाउँ

- नेपाल कानून पत्रिका बिक्री कक्ष, सर्वोच्च अदालत
- न्यायाधीश समाज नेपाल, बबरमहल
- सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन, नेबाए भवन

यस पत्रिकाको इजलाससमेतमा उद्धरण गर्नुपर्दा निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः

सअ बुलेटिन २०७... .. १ वा २, पृष्ठ

(साल) (महिना)

उदाहरणार्थः सअ बुलेटिन २०७३, फागुन – १, पृष्ठ १

सर्वोच्च अदालतलगायत मातहतका अदालतहरू एवम् अन्य न्यायिक निकायहरूका कामकारवाहीसँग सेवाग्राहीहरूको कुनै गुनासो, उजुरी र सुझाव भए सर्वोच्च अदालत, प्रधानन्यायाधीशको निजी सचिवालयमा रहेको

Toll Free Number

१६६०-०१-३३३-५५

वा

इमेल ठेगाना

cjs@supremecourt.gov.np

मा सम्पर्क गर्न सकिने छ ।

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पक्ष / विपक्ष	पृष्ठ
पूर्ण इजलास			१ - ३
१.	सम्पत्ति शुद्धीकरण	माधवकुमार भगत वि. नेपाल सरकार	
संयुक्त इजलास			३ - ९
२.	उत्प्रेषण	सीता भण्डारी वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, गुल्मीसमेत	
३.	उत्प्रेषण / परमादेश	सुरिश्मा शाक्य वि. आनन्दकुटी विद्यापीठ, सार्वजनिक शैक्षिकगुठी आनन्दकुटी विहार स्वयम्भुसमेत	
४.	निषेधाज्ञा	फूलकुमारी देवीसमेत वि. सोढाई साह	
५.	उत्प्रेषण / परमादेश	श्रीप्रसाद पण्डित वि. व्यवस्थापिका संसद्को संसदीय सुनुवाई विशेष समिति, संविधानसभा सचिवालय, नयाँबानेश्वर, काठमाडौंसमेत	
६.	उत्प्रेषण / परमादेश	जहिर आलमसमेत वि. श्री जनता माध्यमिक विद्यालय मुडली, पर्सासमेत	
७.	उत्प्रेषण / परमादेश	कविता थापासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत	

८.	कर्तव्य ज्यान	गुरुचरण कोहार वि. नेपाल सरकार	
इजलास नं. १			९ - १०
९.	उत्प्रेषण / प्रतिषेध	खगेन्द्र के.सी. (खड्का) समेत वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालयसमेत	
१०.	रकम दिलाई पाउँ	श्यामकुमार क्षेत्री वि. लालबाबु राउत अहिर	
इजलास नं. २			१० - १५
११.	लेनदेन	योगेन्द्र मण्डल वि. हरिमोहन साह	
१२.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. पलमन घर्ती मगर	
१३.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. कान्छा भन्ने एस्कोल प्रजा	
१४.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. कमलराज शाही	
१५.	कर्तव्य ज्यान	तारा चौधरी वि. नेपाल सरकार	
इजलास नं. ३			१५ - १९
१६.	उत्प्रेषण / परमादेश	रामआज्ञा कहार वि. चम्पादेवी कहारसमेत	
१७.	उत्प्रेषण / परमादेश	शोभाकान्त राय वि. रामाशिष रायसमेत	

१८.	कर्तव्य ज्यान	इन्द्र भन्ने आशबहादुर राईसमेत वि. नेपाल सरकार
१९.	कुटपिट	संजीवकुमार साहसमेत वि. चनरदेवप्रसाद यादवसमेत
२०.	खिचोला मेटाई पर्खाल हटाई सार्वजनिक बाटो धारा, बिजुलीको पोल खुलाई चलन	मीनादेवी साह वि. चनरदेवप्रसाद यादवसमेत
	इजलास नं. ४	
	१९ - २०	
२१.	अवैधरूपमा गैंडाको खाग ओसार पसार	नेपाल सरकार वि. मानबहादुर कुँवरसमेत
२२.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. ईशरावती राजभर
२३.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. बिमला थापा वन
इजलास नं. ५		२० - २९
२४.	मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार	नेपाल सरकार वि. रोशन गुरुङ
	निषेधाज्ञा	रवि डंगोल वि. बसुना कार्की

२६.	सवारी ज्यान	तुलबहादुर घर्तीमगर वि. नेपाल सरकार
२७.	मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार	कमला कार्की वि. नेपाल सरकार
	लागु औषध (सेतो हेरोइन)	शेरबहादुर तामाङ वि. नेपाल सरकार
२९.	कर्तव्य ज्यान	प्रेम चौधरी वि. नेपाल सरकार
३०.	गैंडा मारी खाग बिक्री व्यवसाय गरेको	मुन्ना प्रजा वि. नेपाल सरकार
३१.	करारको परिपालना गराइ पाऊँ	संजिव श्रेष्ठ वि. मधुसुदनलाल श्रेष्ठ
३२.	कर्तव्य ज्यान	महेशकुमार भण्डारी वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. ६		२९ - ३५
३३.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. बाबुराम रानामगरसमेत
३४.	कर्तव्य ज्यान	छोटु भन्ने सौबल तामाङ वि. नेपाल सरकार

३५.	उत्प्रेषण / परमादेश	मिसरूल राइन वि. धनुषा जिल्ला अदालत
३६.	उत्प्रेषण / परमादेश	सत्यनारायण मण्डल वि. सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग जिल्ला कार्यालय, सुनसरीसमेत
३७.	कर्तव्य ज्यान / चोरी	नेपाल सरकार वि. कुमार भन्ने मिनबहादुर आलेमगर
३८.	अंश चलन	रत्नकुमारी थापा वि. प्रेमबहादुर थापा
इजलास नं.७		३५ - ३८
३९.	उत्प्रेषण	राजनारायण मण्डल वि. स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयसमेत
४०.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	चन्द्रबहादुर भन्ने चैनबहादुर देवान वि. गृह मन्त्रालयसमेत
४१.	उत्प्रेषण / परमादेश	कृष्ण शर्मा वि. अञ्चल प्रहरी कार्यालय, जनकपुरसमेत
४२.	कर्तव्य ज्यान	डल्ली कामी वि. नेपाल सरकार
इजलास नं.८		३८ - ३९
४३.	अंश चलन	प्रवीण साख वि. विनेशमान साख
४४.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. नन्दबहादुर बुढामगर

इजलास नं.९		३९ - ४१
४५.	मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार	उमेश उरावसमेत वि. नेपाल सरकार
४६.	जबरजस्ती करणी	सुरज दनुवार वि. नेपाल सरकार
४७.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. अखण्ड भन्ने गान्ठे सुनार
इजलास नं.१०		४१ - ४२
४८.	उत्प्रेषण	शर्मिला कार्की थापा वि. नागीस्थित श्री चन्द्र कन्या प्राथमिक विद्यालयसमेत
४९.	उत्प्रेषण	उषाकुमारी घलान वि. जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सिन्धुलीसमेत
इजलास नं.११		४२ - ४४
५०.	उत्प्रेषण / परमादेश	तुलाप्रसाद सुवेदी वि. इन्दुशङ्कर चिनी उद्योग लिमिटेडसमेत
५१.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	राजेन्द्र सहनी मलाह वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, धादिङबेंसी, धादिङसमेत
५२.	उत्प्रेषण / परमादेश	टिकाबहादुर डाँगी वि. मध्यपश्चिम क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय, वीरेन्द्रनगर सुर्खेतसमेत

इजलास नं. १२		४४ - ४८
५३.	उत्प्रेषण	शेरसिंह थारू वि. महरबसीमा थरूनीसमेत
५४.	अंश	रामनरेश कुर्मीसमेत वि. बिमलादेवी कुर्मी
५५.	अंश चलन	सूर्यप्रसाद श्रेष्ठसमेत वि. दिलबहादुर कोजु
इजलास नं. १३		४८ - ५०
५६.	उत्प्रेषण	अजयविक्रम शाह वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टङ्गाल काठमाडौंसमेत
५७.	खिचोला मेटाई हक कायम समेत	लक्ष्मीदेवी विश्वकर्मा वि. मायादेवी गुरुडसमेत
इजलास नं. १४		५० - ५१
५८.	उत्प्रेषण / परमादेश	शेखर रेग्मी वि. सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयसमेत
५९.	उत्प्रेषण	भिखारी राउत कुर्मी वि. बागड राउत कुर्मीसमेत
इजलास नं. १५		५१ - ५४
६०.	उत्प्रेषण	सरिता पौडेलसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
इजलास नं. १६		५४
६१.	उत्प्रेषण / परमादेश	किरणकुमार बरामसमेत वि. सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयसमेत

इजलास नं. १७		५५ - ५७
६२.	उत्प्रेषण	नारायणप्रसाद पौडेल वि. सामान्य प्रशासन मन्त्रालयसमेत
६३.	उत्प्रेषण	केदारनाथ चौलागाईं वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
६४.	नक्सा कित्ता सुधार गरी हाल साबिक तथा नामसारी	डोलकुमारी भन्ने मिठु राणा वि. रामकृष्ण पुडासैनीसमेत
इजलास नं. १८		५७
६५.	उत्प्रेषण / परमादेश	डिलाराम पाण्डे वि. भरतमणि पाण्डेसमेत
एकल इजलास		५७ - ६०
६६.	उत्प्रेषण / परमादेश	अधिवक्ता रोशनकुमार झासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
६७.	उत्प्रेषण / परमादेश	विश्वामित्र पाण्डे वि. सोसाइटी डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेडसमेत
६८.	उत्प्रेषण / परमादेश	बोधराज त्रिपाठी वि. श्री श्रम कार्यालय, बागमती अञ्चलसमेत

पूर्ण इजलास

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.श्री आनन्दमोहन भट्टराई, ०७२-CF-०००२, सम्पत्ति शुद्धीकरण, माधवकुमार भगत वि. नेपाल सरकार

मुद्दाको फैसलामा आधार लिइएको विदेशी विनिमय (नियमित गर्ने) ऐन, २०१९ को दफा ५ बमोजिम नेपाल सरकारले मिति २०५७।३।१२ मा प्रकाशित सूचनाले “नेपाली र भारतीय नागरिकहरूले नेपाली र भारतीय सिक्का, करेन्सी, नोट र बैंक नोट असीमित मात्रामा लैजान वा पठाउन सक्नेछन्” भन्ने व्यवस्था भएकोमा उक्त सूचनाको व्यवस्थाले नेपाली र भारतीय नागरिकले असीमित मात्रामा नेपाली वा भारतीय रूपैयाँ ल्याउन लैजान पाउनेसम्म व्यवस्था गरेको भए पनि उक्त रकमको स्रोत नै खुलाउन नपर्ने गरी छुट दिएको देखिँदैन । त्यसैगरी सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ ले कुनै व्यक्तिसँग अस्वाभाविक देखिने सम्पत्ति भएमा सोको स्रोत निजले खुलाउनु पर्ने र त्यस्तो सम्पत्तिको स्रोत खुलाउन नसकेमा यस ऐनअन्तर्गतको कसुर गरी प्राप्त गरेको मानिनेछ भन्ने व्यवस्था गरेको देखिँदा स्रोत खुलाउन नसकेको असीमित मात्राको रकमको हकमासमेत सो सूचनाले अपराधजन्य कार्य गरी प्राप्त गरेको रकमसमेतलाई संरक्षण प्रदान गरेको मान्न मिल्ने अवस्था नहुने ।

सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ को कानूनी व्यवस्थाअनुसार आफूसँग रहेको अस्वाभाविक सम्पत्तिको स्रोत उक्त सम्पत्ति वाहकले देखाउन सक्नु पर्दछ । केवल प्रतिवादीहरूको साथबाट बरामद भएको रकम मेरो हो भनी तेस्रो व्यक्तिले भन्दैमा सम्पत्तिको कानूनी स्रोत खुलेको अर्थात् वैध सम्पत्ति हो भनी प्रमाणित भएको मान्न सकिने अवस्था हुँदैन ।

त्यस्तो सम्पत्ति वैध हुनका लागि आर्जन वा प्राप्त गरेको कानूनी स्रोत स्पष्टरूपमा खुलाउन सक्नु पर्ने ।

पुनरावेदक/प्रतिवादी सुनील जयसवालसमेत भएको मुद्दामा प्रतिवादीहरूबाट बरामद भएको रकम अदालतमा उपस्थित भई बकपत्र गर्ने राजेशकुमार जैसवालले मेरो हो भन्दैमा सो रकमको स्रोत प्रमाणित भएको भन्न सकिने अवस्था हुँदैन । त्यसका अतिरिक्त सोही फैसलामा बरामदी रकम आफ्नो भनी स्वीकार गर्ने व्यक्ति राजेशकुमार जैसवालबाट बरामद भएको रकमसम्बन्धमा थप प्रमाण बुझ्नु पर्ने भए बुझी कानूनबमोजिम ठहर निर्णय गर्नु भनी सुरु मिसिल विशेष अदालतमा पठाइदिने ठहर गरी फैसला भएबाट समेत प्रतिवादीहरूबाट बरामद भएको रकम वैध हो भन्ने प्रमाणित भइसकेको भन्न नमिल्ने ।

सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ मा भएको कानूनी व्यवस्थाअनुसार बरामद भएको अवैध रूपैयाँ सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने उद्देश्य नराखी आफूले व्यापार व्यवसाय वा अन्य कुनै व्यक्ति वा स्रोतबाट प्राप्त गरेको हुँ भन्ने पक्षले वस्तुनिष्ठ प्रमाणबाट सो कुरा प्रमाणित गर्नुपर्ने ।

नेपाल सरकारद्वारा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित उक्त सूचनामा नेपालबाट सुन, चाँदी वा मिश्रित चाँदीका नेपाली सिक्काबाहेक नेपाली र भारतीय सिक्का करेन्सी असीमित मात्रामा नेपालबाट भारतमा र भारतबाट नेपालमा लैजान ल्याउन पाउने भन्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ । यद्यपि सो सूचनाले सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ मा भएको कानूनी व्यवस्थालाई सीमित गरेको मान्न सकिने अवस्था नहुने ।

सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ) निवारण ऐन, २०६४ को उद्देश्य अपराधजन्य कार्यबाट प्राप्त सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने कार्यलाई निवारण गर्ने रहेको भन्ने यसको प्रस्तावनामा उल्लेख छ । अपहरण, भ्रष्टाचार, आतङ्कवाद तथा राजश्वको छली आदि

गैरकानूनी कार्यबाट आर्जित सम्पत्ति भूमिगत रूपमा पुनः त्यस्तै गैरकानूनी कार्यमा लगानी हुने र शुद्धीकरण गर्ने चक्रहरू चलिरहने हुँदा पुनः त्यस्तो गैरकानूनी कार्यबाट आर्जित सम्पत्ति अपराधिक कार्यमा प्रयोग नहोस्, अपराधिक कार्य रोकियोस् भनी निवारणात्मक व्यवस्था (Preventive Measures) को प्रयोजनार्थ सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐन आएको हो। सम्पत्ति शुद्धीकरण आफैँमा सम्बद्ध कसुर (Predicate Offence) होइन अपितु मूल कसुरको सह-उत्पादन (By-Product) को रूपमा सहअपराध (Secondary Offence) हो। मूल कसुरलाई लुकाई छिपाई त्यसबाट आर्जित सम्पत्तिलाई लुकाउन शुद्धीकरण गरिएको कसुर यस ऐनअन्तर्गत पर्दछ। यो एउटा बहुआयामिक वित्तीय अपराध (Multi-Dimensional Financial Crime) पनि हो। मूल अपराध लुकिने हुनाले शुद्धीकरणको अपराध भएपछि उसले मूल अपराध गर्‍यो वा गरेन र उसको अपराध गर्ने मनसाय थियो वा थिएन भनी विचार गरिँदैन। त्यसैले उक्त ऐनको दफा २८ ले कसैसँग आयस्रोत वा आर्थिक अवस्थाको तुलनामा उसको सम्पत्ति अस्वाभाविक देखिएमा र उसले आर्जन गरेको स्रोत देखाउन नसके सम्पत्ति शुद्धीकरणको अपराध हुने व्यवस्था गरेको हो। अस्वाभाविक सम्पत्ति देखियो भने त्यसको स्रोत जायज थियो भनी प्रमाणित गर्नुपर्ने प्रमाणको भार प्रतिवादीमा राखिएको छ। प्रतिवादीले स्रोत देखाउन सकेन भने उसले सम्पत्ति शुद्धीकरणको अपराध गरेको हो भनी मान्नु पर्ने हुन्छ। त्यस्तो आयस्रोत लुकेको सम्पत्ति बरामद हुनु नै कसुरको लागि पर्याप्त हुने।

कुनै विशेष ऐन लागू भएपश्चात् सो ऐन आउनुपूर्व नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाले सो विशेष ऐनको व्यवस्थालाई सीमित गर्न नसक्ने हुँदा विशेष ऐन लागू भएपश्चात् आएको ऐनमा सोही ऐनबमोजिम गर्नुपर्ने हुन्छ। विदेशी विनिमय (नियमित गर्ने) ऐन, २०१९ को दफा ५ अनुसार नेपाल सरकारले

मिति २०५७।३।१२ मा नेपाली र भारतीय नागरिकले आफ्ना देशमा प्रचलनमा रहेको करेन्सी एक देशबाट अर्को देशमा ल्याउन र लैजान पाउने गरी जारी भएको सूचनाले बैद्य आर्जनबाट प्राप्त भएको रकमलाई छुट दिएको हो। सोही सूचनाबमोजिम रकम ल्याउँदा वा लैजाँदा रकम बाहकले आफूसँग भएको रकमको स्रोत खुलाउन नपर्ने गरी छुट दिएको भन्ने नदेखिएको र असीमित मात्रामा रकम ल्याउन लैजान पाउने उल्लेख भएपनि यसरी रकम लिई हिँड्दा सो रकमको स्रोत खुलाउनेलगायतका अन्य व्यवस्था प्रचलित कानूनी व्यवस्थाबमोजिम हुने।

पुनरावेदक / प्रतिवादीले आफूले भारतबाट रकम लिएर नेपाल आउँदै गर्दा बरामदी मुचुल्कामा उल्लिखित रकमसहित आफू पक्राउ परेको भनी साबित भएको र सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ बमोजिम आफूसँग भएको रकमको स्रोत खुलाउने दायित्व रकमबाहेककै हुने भन्ने व्यवस्था भएकोमा निजले आफूबाट बरामद भएको रकमको स्रोत खुलाउन सकेको देखिँदैन। आफूबाट बरामद भएको रकम भारतीय नागरिक विकासकुमार साहको हो भनी उल्लेख गरेको देखिए पनि निज विकास कुमार साहलाई आफ्नो साक्षीको रूपमा अदालतमा उपस्थित गराई सो रकमको वैधता पुष्टि गराई आफ्नो जिकिरलाई प्रमाणित गराउन सकेको देखिएन। सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ को कानूनी व्यवस्थाअनुसार आफूसँग भएको रकमको स्रोत खुलाउन नसकेको र सो रकम अर्केको हो भन्ने जिकिरसम्म लिएकोमा सो भनाइलाई समेत पुष्टि गर्न नसकेको हुँदा आफ्नो साथबाट बरामद भएको रकम अर्के व्यक्तिको हो भनी जिकिर लिएकै आधारमा निजले सफाइ पाउने भन्ने नहुने।

सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३०(२) को कानूनी

व्यवस्था हेर्दा “उपदफा (१) मा उल्लेख भएबाहेक परिच्छेद-२ अन्तर्गतको अन्य कसुर गर्नेलाई बिगोबमोजिमको जरिवाना र एक वर्षदेखि चार वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ” भन्ने व्यवस्था भएको देखिन्छ । यी पुनरावेदक / प्रतिवादी माधवकुमार भगतले सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ ले निषेधित कार्य गरी दफा ४(ड), २८ र २९ को कसुर गरेको देखिन आएकोले निजलाई सोही ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम एक वर्ष कैद, बरामद भएको बिगोबमोजिम जरिवाना हुने र ऐ. ऐनको दफा ३४(१) मा “यस ऐनबमोजिमको कसुरबाट प्राप्त सम्पत्ति र त्यस्तो सम्पत्तिबाट बढे बढाएको र सो कसुर गर्न प्रयोग भएको सम्पत्ति जफत हुनेछ” भन्ने व्यवस्था भएकोमा सोही व्यवस्थाबमोजिम यी पुनरावेदक / प्रतिवादीबाट बरामद भएको बिगो रु.९,५०,०००।- जफत हुने ठहरी विशेष अदालतबाट भएको फैसला सदर गर्ने गरी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट भएको फैसला अन्यथा भन्न मिल्ने देखिन नआउने ।

सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा २८ ले अस्वाभाविकरूपमा रकम बोकी हिँड्ने व्यक्तिले आफूसँग भएको रकम के कुन स्रोतबाट आफूले प्राप्त गरेको हो भन्ने कुरा प्रमाणित गर्ने दायित्व रकम बाहक व्यक्तिलाई नै सुम्पेको हुँदा विदेशी विनिमय (नियमित गर्ने) ऐन, २०१९ को दफा ५ मा भएको कानूनी व्यवस्थाबमोजिम नेपाल सरकारले मिति २०५७।३।१२ मा जारी गरेको सूचनामा नेपाली र भारतीय नागरिकलाई असीमित मात्रामा सिक्का करेन्सी नोट ल्याउन लैजान पाउने गरी छुट दिएको भए पनि उक्त सूचनामा रकमबाहकले आफूसँग रहेको सम्पत्तिको स्रोत खुलाउन नपर्ने भनी उन्मुक्ति प्रदान गरेको नदेखिने ।

माथि उल्लिखित तथ्य र कानूनको

विश्लेषणका आधारमा पुनरावेदक प्रतिवादी माधवकुमार भगतलाई सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ३ र २८ को कसुर ठहर गरी ऐ. ऐनको दफा ३०(२) बमोजिम कैद वर्ष १ (एक), जरिवाना रु.९,५०,०००।- (नौ लाख पचास हजार) र ऐ. ऐनको दफा ३४ (१) बमोजिम बरामद भएको नगद जफत हुने ठहर्याई विशेष अदालत, काठमाडौँबाट मिति २०७०।९।२८ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७२।५।७ मा भएको फैसला मनासिब भई सो इजलासको फैसला र प्रतिपादित सिद्धान्तसँग यो इजलास सहमत भएकाले सो फैसला सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: दुर्गाप्रसाद खनाल

कम्प्युटर: विकेश गुरागाईं

इति संवत् २०७३ साल साउन २७ गते रोज ५ शुभम् ।

संयुक्त इजलास

१

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CI-०२५८, उत्प्रेषण, सीता भण्डारी वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, गुल्मीसमेत

वस्तुतः रिट निवेदक सीता भण्डारीले आफ्नो पति र आफ्नो नाममा रहेको पूरै जग्गा फुकुवा हुनुपर्ने भनी निवेदनमा दाबी लिए पनि मनिराम भण्डारीको जेठी श्रीमतीतर्फबाट जन्मेका ३ सन्तान सुस्त मनस्थितिका नाबालक रहेको भन्ने विनकला भण्डारीको निवेदनबाट देखिएको छ । त्यसका अतिरिक्त निज नाबालकहरूका बाबु मनिरामको मृत्यु भइसकेको र आमा विन्दु भण्डारीले पनि दोस्रो विवाह गरी अन्यत्रै गइसकेको अवस्थामा तीनजना टुहुरा बच्चाहरूको भविष्यको सुरक्षार्थ निजहरूको भागमा

पर्ने जति सम्पत्ति रोक्का राखेको कार्यबाट निवेदकको संविधान एवम् कानूनप्रदत्त हकमा आघात परेको भन्न मिल्ने हुँदैन । यस अवस्थामा प्रशासन कार्यालयले पूरै जग्गा रोक्का राखेको निर्णय सो हदसम्म बदर गरी रिट निवेदकको भागमा पर्ने ५ खण्डको २ खण्डसम्म जग्गा फुकुवा गरी दिने भनी पुनरावेदन अदालतबाट भएको आदेश मनासिब देखिन आउने ।

तसर्थ उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट निवेदकको हक अधिकारभित्रको जग्गासमेत रोक्का राखेको जिल्ला प्रशासन कार्यालय, गुल्मीको आदेश सो हदसम्म बदर गरी पाँच खण्डको तीन खण्डसम्म रोक्का राखी दुई खण्ड जग्गा फुकुवा गरी दिने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६९।१०।२८ को आदेश मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । निवेदिकाको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर : विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल भदौ २९ गते रोज ३ शुभम् ।

२

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७१-WO-०५२२, उत्प्रेषण / परमादेश, सुरिश्मा शाक्य वि. आनन्दकुटी विद्यापीठ, सार्वजनिक शैक्षिकगुठी आनन्दकुटी विहार स्वयम्भुसमेत

कानूनबमोजिम न्यूनतम् वाञ्छनीय योग्यता प्राप्त गरेका र तोकिएको अवधि शिक्षण सेवा गरेका व्यक्तिबाट कानूनले तोकेको प्रक्रिया पूरा गरी प्रधानाध्यापक नियुक्त गर्नुपर्नेमा तोकिएको योग्यता र अनुभव प्राप्त गर्न नसकेकी निवेदिकालाई माध्यमिक तहको प्रधानाध्यापक पदमा नियुक्ति गरेको देखियो । शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ९३(२) मा रहेको उल्लिखित योग्यता र अनुभव नभएको व्यक्ति माध्यमिक विद्यालयको प्रधानाध्यापक भई काम गर्नु उक्त नियमविपरीत हुन जाने देखिने ।

कुनै पनि निर्णय एवम् काम कारवाहीले वैधता

प्राप्त गर्न कानूनले तोकेको कानूनी सर्त पूरा गरेको हुनुपर्दछ । कानूनले नदिएको अधिकारको प्रयोग भई कुनै निर्णय भएको छ भने त्यस्तो निर्णयबाट कसैको हक सिर्जना हुने होइन । यी निवेदिकालाई निमित्त प्रधानाध्यापक भई काम चलाउन नियुक्ति गरेकोमा प्राविधिक कारणवश प्रधानाध्यापक उल्लेख हुन गएकोले अधिल्लो त्रुटिलाई सच्याउने गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट मिति २०७१।८।२७ मा निर्णय भएको मिसिल संलग्न निर्णयको प्रतिलिपिबाट देखिन आएको छ । यसरी प्रधानाध्यापकको पदमा नियुक्त हुन निवेदिकाको आवश्यक योग्यता नरहेको र प्रधानाध्यापक नियुक्तिको प्रक्रिया पूरा गरी नियुक्ति भएको भन्ने नदेखिएको अवस्थामा प्रधानाध्यापकको पदावधि बाँकी रहेको भन्ने मात्र आधारमा भइरहेको कानूनी व्यवस्थालाई अनदेखा गरी निवेदिकालाई यथावत् कार्य गर्न दिनु भनी अदालतले हस्तक्षेप गर्न मिल्ने नदेखिने ।

विद्यालयको आवश्यकता र विद्यार्थीको सर्वोत्तम हित हुने गरी शैक्षिक प्रशासन औचित्यपूर्ण र विधिसम्मत ढङ्गले चल्नु जरूरी हुन्छ । विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरूको किञ्चित स्वार्थले समस्त शैक्षिक वातावरण नै अवरुद्ध वा बिथोलिने स्थिति रहिरहन दिनु पनि उचित होइन । सामुदायिक विद्यालयको प्रकृति नै सार्वजनिक हितको लागि आवश्यक हुने भएकोले शैक्षिक प्रशासन र शिक्षाको वृहत्तर आवश्यकतालाई सम्बोधन हुने गरी विद्यालय सञ्चालन गर्नुपर्ने कुरामा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूले विमति जनाउनु औचित्यपूर्ण नहुने ।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणबाट आनन्दकुटी विद्यापीठ विद्यालय व्यवस्थापन समितिको मिति २०७१।८।२२ को बैठकबाट विद्यालयको रिक्त प्रधानाध्यापक पदमा नियुक्तिका लागि शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ९३ (२) बमोजिमको प्रक्रिया अगाडि बढाउने निर्णय गरी

सोहीबमोजिम छनौट समिति गठन भई विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरूमध्येबाट प्रतिस्पर्धाद्वारा पूर्ति गर्ने गरी प्रकाशित भएको सूचनाबाट निवेदिकाको संवैधानिक तथा कानूनी हकमा आघात पुगेको भन्ने नदेखिँदा निवेदन मागबमोजिम आदेश जारी गर्न मिलेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । यस अदालतबाट जारी भएको मिति २०७१।०९।२७ को अन्तरिम आदेशसमेत स्वतः निष्क्रिय हुने ।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर : विकेश गुरागाईं

इति संवत् २०७२ साल असोज ५ गते रोज ३ शुभम् ।

३

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६९-CI-०५९३, निषेधाज्ञा, फूलकुमारी देवीसमेत वि. सोडाई साह

प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न कागजातहरूको अवलोकन गर्दा विवादको कि.नं. ५४ को सम्बन्धमा यिनै पक्ष विपक्षीबीच चलेको अपुताली हक कायम मुद्दामा निवेदकको घरबास भएको भन्ने कुराको निरूपण भइसकेको देखिन्छ । उक्त जग्गामा निवेदक ढोडाई साहका बाबु बाबुलाल साहले घरबास गरी बसेको भनी सो जग्गाको फिल्डबुकमा किसानको व्यहोरामा जनिएको देखिन्छ । विपक्षीहरूले यस अदालतमा पुनरावेदन गर्दासमेत उक्त तथ्य सम्बन्धमा अन्यथा भन्न सकेको पाइँदैन । वस्तुतः अदालतमा चलेको अपुताली हक कायम मुद्दाबाट कि.नं. ५४ मा निवेदकको घरबास रहेको भन्ने कुराको टुङ्गो लागि सकेको अवस्थामा विपक्षीहरूले सो घरजग्गामा कुनै प्रकारको हस्तक्षेप गर्न पाउने अवस्था नहुँदा उक्त कि.नं. ५४ को जग्गा र सो जग्गामा भएको घरबासमा कुनै प्रकारको हस्तक्षेप नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालतको आदेश मनासिब देखिन आउने ।

तसर्थ उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट निवेदकले दाबी गरेको कि.नं. ५४ को जग्गामा निवेदकको घरबास रहेको भन्ने कुरा अपुताली मुद्दाबाट निरूपण भइसकेको अवस्थामा उक्त जग्गा र घरबासमा कुनै प्रकारको हस्तक्षेप नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौंडाको मिति २०६९।३।२० को आदेश मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । विपक्षीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाईं

इति संवत् २०७२ साल भदौ २९ गते रोज ३ शुभम् ।

४

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-WO-०७८२, उत्प्रेषण / परमादेश, श्रीप्रसाद पण्डित वि. व्यवस्थापिका संसद्को संसदीय सुनुवाई विशेष समिति, संविधानसभा सचिवालय, नयाँबानेश्वर, काठमाडौंसमेत

व्यवस्थापिका संसद्को कार्यसञ्चालन नियमावली, २०७० को नियम १२७ बमोजिम संसदीय सुनुवाई समितिले कुनै कागजपत्र झिकाउन वा कुनै व्यक्तिलाई उपस्थित गराउन तथा उपस्थित गराइएका व्यक्ति वा पदाधिकारीलाई बयान लिन वा बकपत्र गराउनसमेत सक्ने हुन्छ । तर सो नियम १२७ को व्यवस्था न्यायपरिषद्मा रही सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश पदमा नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने न्याय परिषद्का सदस्यहरू वा पदाधिकारीहरूतर्फ लक्षित रहेको देखिन आउँदैन । यसरी नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३, संविधानसभा (व्यवस्थापिका संसद्को कार्य सञ्चालन) नियमावली, २०७० लगायतका संवैधानिक एवम् कानूनी व्यवस्थाबाट संसदीय सुनुवाई विशेष समितिले सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश नियुक्तिको सिफारिससम्बन्धी विषयमा छलफल गर्ने प्रयोजनका लागि न्यायपरिषद्का

सदस्य वा यसका आधिकारिक प्रतिनिधिहरूलाई सो समितिको बैठकमा उपस्थित हुन भनी पत्र पठाउन मिल्ने देखिन नआउने ।

न्यायपरिषद्का सदस्य वा यसका कुनै आधिकारिक प्रतिनिधिहरू समितिसमक्ष उपस्थित भई निजहरूसँग छलफल गर्नेसम्बन्धमा संविधान र अन्य कुनै कानूनी प्रावधानले आवश्यक रहेको भनी संसदीय सुनुवाई विशेष समितिबाट संवैधानिक वा कानूनी प्रावधान उल्लेख गरी लेखी आएमा मात्र सो समितिले न्यायपरिषद्लाई लेखेको पत्र सम्बन्धमा विचार गर्न सकिने हुँदा सोही व्यहोरा उल्लेख गरी व्यवस्थापिका संसद्, संसदीय सुनुवाई विशेष समितिमा लेखी पठाउने भनी न्यायपरिषद्बाट मिति २०७१।२।१ मा निर्णय भएको भन्ने सो परिषद्को लिखित जवाफ साथ संलग्न च.नं. ३६७ मिति २०७१।२।१ को पत्रबाट देखिन आएको र न्यायपरिषद्को मिति २०७१।१।९ को निर्णयअनुसार सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश पदमा नियुक्तिका लागि सिफारिस गरिएका व्यक्तिहरूको नाम संसदीय सुनुवाई विशेष समितिमा संसदीय सुनुवाई भई निजहरू सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश पदमा नियुक्तसमेत भइसकेको हुँदा हाल संसदीय सुनुवाई समितिले न्याय परिषद्लाई पठाएको मिति २०७१।१।३० र मिति २०७१।२।१ को पत्रानुसार न्यायपरिषद्का सदस्य वा आधिकारिक प्रतिनिधिहरू संसदीय सुनुवाई विशेष समितिमा उपस्थित हुने प्रयोजन नभई सो स्थिति समाप्त भइसकेकोले निरर्थकरूपमा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गरिरहन परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल
इति संवत् २०७२ साल भदौ १६ गते रोज ४ शुभम् ।

५

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६९-CI-१०७२, उत्प्रेषण / परमादेश, जहिर आलमसमेत वि. श्री जनता माध्यमिक विद्यालय

मुडली, पर्सिसमेत

प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न कागजात अवलोकन गर्दा मिति २०६७।१।१३ मा गठन भएको विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन गर्नुपर्ने माग गर्दै यी निवेदकले करिब एक वर्षपछि निवेदन दायर गरेको देखिएको छ । त्यसरी बिलम्ब गरी रिट निवेदन दायर गर्नु परेको तर्कसम्मत कारण पनि निवेदकले देखाउन सकेको देखिँदैन । विद्यालय व्यवस्थापन समितिको जम्मा कार्यकाल ३ वर्षको हुनेमा करिब एक वर्ष अवधि व्यतीत गरी रिट निवेदन परेको र हाल उक्त विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कार्यविधि नै समाप्त भइसकेको सन्दर्भमा प्रस्तुत निवेदनको कुनै औचित्य बाँकी रहेकोसमेत देखिँदैन । यस अवस्थामा निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको आदेश मनासिब देखिन आउने ।

तसर्थ, उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन भएको करिब एक वर्षपछि अनुचित विलम्ब गरी निवेदकले रिट निवेदन दायर गरेको र हाल उक्त विद्यालय व्यवस्थापन समितिको ३ वर्षे कार्यविधिसमेत समाप्त भइसकेकोले निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६९।७।१५ को आदेश मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । निवेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल भदौ २९ गते रोज ३ शुभम् ।

६

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-WO-०९११, उत्प्रेषण / परमादेश, कविता थापासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौँसमेत कुनै खास उद्देश्य र लक्ष्य प्राप्तिको लागि राज्यले लिएको नीतिगत व्यवस्थाबमोजिम कुनै खास

योजना वा कार्यक्रमको लागि कुनै निर्देशिका बनाइन्छ र सो निर्देशिका कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने जनशक्ति आपूर्तिको लागि सोही निर्देशिकामा सेवाका सर्तहरू तोकिन्छ र त्यसरी तोकिएका सर्तहरू मन्जुर गरी कुनै व्यक्ति सेवा प्रवेश गर्दछ भने त्यो सेवाका सर्तहरू निजले अस्वीकार गर्न मिल्दैन । महिला जागृति तथा आय आर्जन कार्यक्रम निर्देशिका, २०५७ को ११ नं. मा सामाजिक परिचालिकाको व्यवस्था गरी सोही निर्देशिकाको ११.२ मा सेवाका सर्तहरूको व्यवस्था गरेको देखिन आएको छ । कुनै खास उद्देश्य र लक्ष्य प्राप्तिको लागि संस्थापित कार्यक्रमको सेवाका सर्तहरू मन्जुर गरी कुनै व्यक्ति सेवा प्रवेश गर्दछ भने त्यो सेवाका सर्तका कुरालाई लिएर निजामती सेवासरह भएन भनी आफूले प्रवेश गरेको सेवाको सुविधामा प्रश्न उठाउन नमिल्ने ।

समान अवस्था, हैसियत र स्तरका व्यक्तिहरूलाई छुट्टै वर्गीकरण गरी कसैले बढी सुविधा र संरक्षण पाउने र कसैले कम सुविधा वा संरक्षण पाउने वा त्यस्तो सुविधा वा संरक्षणबाट बञ्चित गरिएको छ भने त्यस्तो अवस्थामा मात्र समानहरूबीच विभेद भई समानताको हक विरुद्ध हुन जाने हो तर महिला जागृति तथा आय आर्जन कार्यक्रम निर्देशिका बनाउनुको खास बोधगम्य कारण र सो निर्देशिकाद्वारा प्राप्त गर्न खोजिएको उद्देश्यसँग सेवाका सर्तहरूको विवेकपरक सम्बन्ध भई सेवाका सर्तहरू तोकिएँ सोही सेवाका सर्तहरू अन्तर्गत नियुक्ति भएका व्यक्तिले निजामतीसरहको बिदालगायतका सेवा सुविधा भएन भनी छुट्टै सेवाको सर्त र सुविधा देखाई विभेद भयो भन्न नमिल्ने ।

निजामती सेवामा स्वतः स्थायी नियुक्तिको माग रहेतर्फ विचार गर्दा निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा निजामती सेवा नियमावली, २०५० ले निजामती सेवाको कुनै पनि पद वा श्रेणीमा कुनै व्यक्ति स्वतः स्थायी नियुक्ति हुन सक्ने परिकल्पनासम्म गरेको छैन । निजामती कर्मचारीहरूको नियुक्ति, बढुवा र

सेवा प्रवेशको सम्बन्धमा निजामती सेवा ऐन, २०४९ ले व्यवस्था गरेको र सो व्यवस्थाको अधीनमा रही प्रत्येक नेपाली नागरिकले निजामती सेवामा प्रवेश गर्न सक्ने नै हुँदा कानूनी प्रक्रिया अवलम्बन नगरी निजामती सेवामा स्वतः स्थायी नियुक्ति हुनुपर्ने भन्ने जिकिर नत कानूनसम्मत नै छ नत संविधानसम्मत नै देखिन्छ । सम्बन्धित कार्यक्रमको उद्देश्य, कार्यप्रकृति, त्यसभित्र आबद्ध जनशक्ति र उनीहरूको सेवा सर्तका विषयवस्तुलाई आधार बनाई निर्देशिका जारी गरिएको र सोही निर्देशिकाका सर्त स्वीकार गरी नियुक्ति लिएका व्यक्तिले संस्थापित सो कार्यक्रमको निर्देशिकाभन्दा भिन्न प्रकृतिको कानून आकर्षित हुने भनी आफ्नो अनुकूल हुने गरी अर्थ गर्न नमिल्ने ।

महिला सामाजिक परिचालिकाहरूले समाजमा पुर्याई रहेको योगदानको मूल्याङ्कन गरी त्यस्तो सेवा लिने वा नलिने राज्यको विवेकको कुरा हो, तर तोकिएका सर्तहरूको अधीनमा रही सामाजिक परिचालिकाको सेवा ग्रहण गरिसकेपछि निशुल्क वा अतिन्यून पारिश्रमिक दिई श्रमसम्बन्धी न्यूनतम मापदण्डकै पनि उपेक्षा गरी नाम मात्रको प्रोत्साहनभत्ता दिई राज्यले श्रम शोषणको हदसम्म पुर्याई काम गर्न बाध्य गर्न नहुने ।

सामाजिक परिचालिकाहरूलाई प्रदान गरिँदै आएको मासिक रु.३,५००/- प्रोत्साहन भत्ता न्यून भएको र नेपाल सरकारले श्रमिकहरूको न्यूनतम पारिश्रमिक रु.६,२००/- तोकेको सन्दर्भमा निजहरूलाई पनि सोहीअनुरूप बनाउन मन्त्रिपरिषद्मा प्रस्ताव लैजान सहमति माग गरी महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयबाट मिति २०६८।१२।१८ मा अर्थ मन्त्रालयमा लेखी पठाएकोमा कुन कुन जिल्लामा के कति सामाजिक परिचालिका आवश्यक पर्ने हो ? पूनर्मूल्याङ्कन गरी अनावश्यक परिचालिकाहरू हटाएपछि मात्र प्रोत्साहन भत्ता बृद्धि गर्ने विषयमा कारवाही अगाडि बढाउन सकिने” भनी

अर्थ मन्त्रालयबाट मिति २०६८।१२।३० मा निर्णय भएको भन्ने विपक्षीहरूले लिखित जवाफमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । नेपाल सरकारले श्रमिकहरूको न्यूनतम पारिश्रमिक रु. ६,२००/- तोकेको सन्दर्भमा निजहरूलाई पनि सोही अनुरूप बनाउन विपक्षीहरूबाट हालसम्म कुनै पहल नगरी श्रमसम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड विपरीत हुने गरी अतिन्यून पारिश्रमिकमा सेवा लिई रहेको देखिन आयो । त्यसकारण स्वयम्सेवी महिला परिचालिकाहरूलाई काममा खटाउँदा राज्यले दिने न्यूनतम श्रमसम्बन्धी मापदण्डअनुसारको प्रोत्साहन भत्ता उपलब्ध गराउनेतर्फ आवश्यक व्यवस्था गर्नु भनी नेपाल सरकारको नाममा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

इति संवत् २०७२ साल माघ ६ गते रोज ४ शुभम् ।

७

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६९-CR-०७०१, ०४०५, कर्तव्य ज्यान, गुरुचरण कोहार वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. मखन कोहार

अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयानमा कुटपिट गरी वा यातना दिई साबित गराएको भए सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा १५(२) बमोजिम अदालतमा म्याद थपको लागि उपस्थित गराएको अवस्थामा यातना दिएको व्यहोरा खोली अदालतसमक्ष निवेदन दिई शारीरिक जाँचको गराउन सक्ने कानूनबमोजिमको प्रक्रिया रहे भएकै देखिन्छ । सोबमोजिम पुनरावेदकले आफ्नो शारीरिक जाँच गराई यातना पाएको तथ्य स्थापित गरी आफ्नो बयान स्वेच्छापूर्वक नभएको भन्ने देखाउन सकेको देखिँदैन । उक्त कानूनी व्यवस्थाको विपरीत केवल कसुरबाट उन्मुक्ति लिने उद्देश्यले मात्र आफूलाई कुटपिट गरी सहीछाप गराएको भनी प्रतिवादीले लिएको जिकिर विश्वासलायक एवम् स्वीकारयोग्य नदेखिने ।

मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको २५ नं. मा ज्यान मरिसकेको कुरा चाल पाई जाहेर नगरी कसुरदारलाई भगाउने सर्वसाधारण व्यक्तिलाई बीस रुपैयाँसम्म सजाय गर्नुपर्छ भन्ने व्यवस्था रहेको पाइन्छ । यसरी प्रतिवादी मखन कोहारले वारदातको सूचना नदिएको भन्नेसम्म मिसिल प्रमाणबाट देखिएको अवस्थामा हत्या कार्यमा संलग्न नभएको व्यक्तिलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. अनुसारको कसुरदार ठहर्याई सजाय गर्नु न्यायोचित हुँदैन । तसर्थ प्रतिवादी मखन कोहार मृतक राधेश्याम दुबेलाई कर्तव्य गरी मार्ने कार्यमा संलग्न भएको नभई ज्यान मारेकोमा हारगुहार नगरी बसेकोसम्म देखिँदा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको २५ नं. अनुसार सजाय हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसला मनासिब देखिन आउने ।

अतः माथि विवेचित आधार कारणबाट प्रतिवादी गुरुचरण कोहारलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने र प्रतिवादी मखन कोहारको हकमा सुरु रूपन्देही जिल्ला अदालतले ज्यानसम्बन्धीको महलको १७(३) नं. बमोजिम एक वर्ष कैद गर्ने गरेको हदसम्म फैसला उल्टी गरी ज्यानसम्बन्धीको महलको २५ नं. बमोजिम २० रुपैयाँ जरिवाना हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी मखन कोहारलाई अभियोग माग दाबीबमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने वादी नेपाल सरकारको र अभियोग माग दाबीबाट सफाई पाउँ भन्ने प्रतिवादी गुरुचरण कोहारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल भदौ १८ गते रोज ६ शुभम् ।

इजलास नं. १

१

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी, ०६५-WO-०५७९, उत्प्रेषण / प्रतिषेध, खगेन्द्र के.सी. (खड्का) समेत वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालयसमेत

वस्तुतः विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरूबाट वातावरणमा प्रतिकूल असर पर्दै गएको तथ्यप्रति कसैको पनि दुईमत हुन सक्दैन। आर्थिक विकासको लागि मानव समुदायले प्राकृतिक स्रोत साधनको उपभोग गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई नकार्न नसकिए पनि मानव क्रियाकलापबाट नै प्रकृतिको अस्तित्व नै खतरामा पर्न लागेको तथ्य पनि शाश्वत् छ। आर्थिक विकास नभई मानव जीवनको विकास हुनै नसक्ने हुँदा आर्थिक विकासको द्वार नै बन्द गर्ने वा वातावरणको विनाश भइरहने दिने भन्ने दुवै विषयहरू उचित हुन सक्दैन। मानव विकासका लागि आर्थिक उन्नतिको अपरिहार्यतालाई पनि इन्कार गर्न सकिँदैन भने मानव लगायत समस्त प्रकृतिको अस्तित्व कायम राख्न वातावरण संरक्षणको विकल्प खोज्न पनि मिल्दैन। यसका लागि विकास र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्दै अघि बढ्नुको कुनै विकल्प नरहने।

प्रस्तुत रिट निवेदनमा रिट निवेदकले मिति २०६५।०६।५ मा उक्त खोलाहरूबाट ढुंगा, बालुवा, गिट्टी निकाल्न दिइएको अनुमति उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पाउन दाबी लिएकोमा सो आर्थिक वर्ष समाप्त भई निवेदन पत्रमा उल्लेख गरिएको विपक्षीको अनुमतिपत्रको अवधि समाप्त भइसकेको सन्दर्भमा निवेदन मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेशद्वारा उक्त अनुमतिको निर्णय बदर गरी रहनुपर्ने अवस्था नहुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहरे तापनि निवेदकले उठाएको विषयवस्तु वातावरण संरक्षणसँग सम्बन्धित भएकाले सो विषयको संवेदनशीलतालाई अदालतले नजरअन्दाज गर्न मिल्दैन। मानव जीवनको अस्तित्व नै प्रकृति र वातावरणको अस्तित्वसँग आधारित रहने भएको सन्दर्भमा प्रकृति र वातावरणको संरक्षणका लागि राज्यका सरोकारवाला प्रत्येक अङ्ग संवेदनशील हुनै पर्छ। खोलाबाट बालुवा, ढुंगा, गिट्टी जस्ता प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन वा सङ्कलन गर्दा वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी वातावरणको विनाश हुन नदिई गर्नुपर्ने कुरामा विवाद हुन सक्दैन। यस अदालतको आदेशानुसार वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गत गरिएको माथि उल्लिखित खोलाहरूको वातावरण प्रभाव अध्ययन प्रतिवेदन एवम् संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट प्राप्त प्रतिवेदनसमेतबाट खोलाबाट ढुंगा, बालुवा सङ्कलन गर्दा वातावरणीय प्रभाव र परीक्षण मूल्याङ्कन हुनुपर्ने आवश्यकतालाई औल्याइएको परिप्रेक्ष्यमा अब उपरान्त निवेदन दाबीमा उल्लिखित खोलाहरूबाट बालुवा, ढुंगा, गिट्टीजस्ता प्राकृतिक स्रोतहरूको सङ्कलन तथा उत्खनन गर्न इजाजत प्रदान गर्दा वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ को दफा ३, ४, ५ र ६ एवम् वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ को नियम ३ बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी मात्र दिनु भनी विपक्षी जिल्ला विकास समितिको कार्यालय उदयपुरका नाममा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ठहर्छ। वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ बमोजिम वातावरणीय अनुगमन गर्ने अधिकार सम्बन्धित जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई भएको सन्दर्भमा जिल्ला विकास समितिबाट प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन तथा सङ्कलन गर्ने इजाजत प्रदान गर्दा वातावरण संरक्षण ऐन र नियमावलीको प्रक्रिया पूरा भए नभएको समेत विषय अनुगमन गर्नु भनी विपक्षी जिल्ला प्रशासन कार्यालय, उदयपुरको नाममा समेत

निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: प्रेम खड्का

कम्प्युटर: सन्तोष अवाल

इति संवत् २०७१ साल फागुन ११ गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६७-CI-०८०१, रकम दिलाई पाउँ, श्यामकुमार क्षेत्री वि. लालबाबु राउत अहिर

प्रत्यर्थीले करारबमोजिमको दायित्व पूरा नगरी करार उल्लङ्घन गरेको आधारमा पुनरावेदक वादीले करारनामाको प्रकरण नं.४ बमोजिम मिति २०६२।१।१६ मा गाडी आफ्नो जिम्मामा लिई करार रद्द गरी उक्त गाडी तेस्रो व्यक्तिलाई बिक्रीसमेत गरिसकेको अवस्थामा पुनरावेदक वादीले गाडी आफ्नो जिम्मामा लिएको मिति २०६२।१।१६ देखि नै करार रद्द गरेको मान्नुपर्ने हुन आउने ।

उल्लिखित कानूनी व्यवस्था, तथ्य एवम् विवेचनासमेतबाट वादी दाबी पुग्ने ठहर्याई पर्सा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।४।२५ मा भएको फैसला हदम्यादको अभावमा उल्टी गरी वादी नपुग्ने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६६।१२।१५ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटर: गंगा के.सी.

इति संवत् २०७१ साल माघ १८ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. २

१

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी, ०६७-CI-१६८८, लेनदेन, योगेन्द्र मण्डल वि. हरिमोहन साह

वादी दाबीबमोजिमको सक्कल लिखत हेर्दा कानूनको रीत पुर्याई लिखत भएको देखिएको र प्रतिवादीले रु.५६,०००।- बुझाएको भरपाई सद्धे साँचो हो भनी बयानसमेत गरेबाट वादी प्रतिवादीबीच रु.४,००,०००।- को लेनदेन कारोबार भएको सो कारोबारमध्ये पटकपटक गरी रु.५६,०००।- प्रतिवादीले वादीलाई बुझाएको संलग्न भरपाईसमेतबाट पुष्टि भएको देखिने ।

वादीले प्रतिवादीबाट मिति २०६०।४।१६ मा कपाली तमसुक गरी रूपैयाँ लिएको र मिति २०६२।४।२१ मा रु.३६,०००।- र मिति २०६२।५।१५ मा रु.२०,०००।- छुट्टै भरपाई गराई बुझाएको देखियो । यसरी कर्जा लिईएको रकम आंशिकरूपमा बीचबीचमा बुझाउँदा ब्याज के कति अवधिको के कति रकम लाग्ने हो भन्ने विषय र सोको लाग्ने कोर्ट फीको विवाद पुनरावेदकले उठाउनुको साथसाथै यस इजलासबाट मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा दिँदा पनि सोही बुँदालाई आधार बनाएको देखिन्छ । जुन मितिमा ऋणीले ऋणको रकममध्ये केही रकम साहुलाई बुझाएको हो सो ऋण लिएको मितिबाट केही बुझाएको मितिसम्मको त्यति अवधिको वार्षिक १० प्रतिशतको हिसाबबाट गरिनु पर्दछ । उदाहरणको लागि यहाँ ऋण रकम रु.४,००,०००।- मिति २०६०।४।१६ मा लिई रु.३६,०००।- मिति २०६२।४।२१ मा बुझाएको हुँदा रु.४,००,०००।- को वार्षिक १० प्रतिशतले लाग्ने ब्याजको हिसाबबाट मिति २०६०।४।१६ देखि २०६२।४।२१ गतेसम्मको हिसाब गरिनुपर्छ । जे जति साँवा ब्याजको कुल अंश आउँछ । त्यसबाट बुझाएको रकम रु.३६०००।- घटाउनु पर्ने हुन्छ । तत्पश्चातको हिसाब गर्दा उक्त घटेको रकमको वार्षिक १० प्रतिशतको ब्याजको हिसाब गरिनु पर्ने हुन्छ । ऋण रकमको आंशिक भुक्तानी गरिसकेपछि पनि पहिले कारोबार हुँदाको रकम अड्कको १० प्रतिशत ब्याज

लिने होइन। प्रतिवादीले पुनः मिति २०६२।५।१५ मा रु.२०,०००।- बुझाएको हुँदा मिति २०६२।४।२१ मा ३६,०००।- घटाई बाँकी रहेको साँवा ब्याजको कूल अङ्कको सोही मितिबाट मिति २०६२।५।१५ सम्ममा वार्षिक १० प्रतिशतको हिसाबले ब्याज जोडी अब हुने कूल अङ्कबाट २०,०००।- घटाउनु पर्ने हुन्छ। तत्पश्चात् ब्याजको हिसाब गर्दा सोही बाँकी रकमको मात्र वार्षिक १० प्रतिशत ब्याजको हिसाब गरी साँवा ब्याज धनीले पाउने।

आसामीले जुन जुन मितिमा ऋण रकम आंशिकरूपमा धनीलाई बुझाउँछ तत्तत् मितिसम्ममा कायम रहेको साँवा ब्याजबाट घटाइएको रकमको हदसम्मको ब्याज रकम वार्षिक १० प्रतिशतको हिसाबबाट मात्र पाउँछ। समुच्चा मुल धनको दश वर्षको ब्याज धनीले नपाउने।

अतः वादीलाई प्रतिवादीले जुन मितिमा रकम भुक्तान गरेको छ, भुक्तान गरेकै मितिमा सो मितिसम्मको साँवा र ब्याजको हिसाब गरी सोको कूल अङ्कबाट प्रतिवादीले बुझाएको रकम कट्टा हुने भएकोले सोहीबमोजिम गरी तत्पश्चात मूल धनबाट घटी बाँकी रहेको रकमको वार्षिक १० प्रतिशत ब्याजको हिसाब गरिने हुन्छ। तर सुरु जिल्ला तथा पुनरावेदन अदालतबाट एकमुष्ट रु.५६,०००।- घटाएको र सो कर्जा रकमको आंशिक भुक्तानी धनीलाई गराएको अवस्थामा पनि बुझाइसकेको रकमको पनि ब्याज गणना हुने गरी भएको फैसला सो हदसम्म मिलेको देखिन नआउने।

कोर्ट फीतर्फ लिएको पुनरावेदन जिकिर र यस अदालतबाट निस्सा दिँदा लिएको त्यसतर्फको आधारतर्फ पनि विचार गर्नुपर्ने देखियो। वादीले सावाँ रु.४,००,०००।- को फिराद दायर हुने मितिसम्मको साँवा ब्याज रु. ६०१४४४।४३ र भरी भराउ हुने मितिसम्मको साँवा ब्याज हिसाब

गरी सोको लागि रु.९७८५।- कोर्ट फी बुझाएको देखिन्छ। तर वादीले दाबी गरेको रकममध्ये रु.५६,०००।- बुझाइसकेको हुँदा सोतर्फ बढी कोर्ट फी वादीले राखेको देखियो। पुनरावेदक प्रतिवादीले पुनरावेदन अदालतमा सोहीअनुरूपको रकम राख्नु पर्ने भयो। त्यसरी राखेको कोर्ट फी रकम वादी दाबीबमोजिम हुने ठहर्याएको हुँदा वादीको हुने भयो। यसरी बढी रकमको दाबी गरी बढी कोर्ट फी राखी अन्ततः प्रतिवादीलाई अनावश्यक बढी आर्थिक भार बोकाइएको देखियो। तसर्थ मुद्दा गर्ने पक्षले मुद्दा गर्दा जे जती कोर्ट फी लाग्ने हो ठिक्क राख्नु पर्ने हुन्छ। द्विविधा भएकोमा बाहेक जानीजानी प्रतिवादीलाई आर्थिक बोझ दिने नियतबाट कोर्ट फी राखिनु हुँदैन। त्यसरी राखिएको अवस्थामा अनावश्यक तवरबाट प्रतिकूल प्रभाव प्रतिवादीलाई पार्ने हुँदैन। प्रस्तुत विवादमा प्रतिवादीले रु.५६,०००।- बुझाएको तथा वादीले भरपाई हेरी स्वीकारेको अवस्था छ। आफूले रु.५६,०००।- लिई सकेकोमा पनि थाहा नपाएको जस्तो गरी जानीजानी बढी रकममा दाबी गरी प्रतिवादीलाई पछि कोर्ट फीतर्फ बढी आर्थिक भार गराएको देखियो। तसर्थ जे जति रकमसम्म वादीले पाउने हो सोको हुने कोर्ट फी प्रतिवादीले पुनरावेदन गर्दा राखेको कोर्ट फीमध्येबाट वादीले पाउने हो। वादीले पाउने रकममा लाग्ने कोर्ट फीसम्मको हदमा प्रतिवादीले राखेको कोर्ट फी वादीले पाउने र बढी राखेको कोर्ट फी रकम बढी भएकोसम्म पुनरावेदक प्रतिवादीले फिर्ता पाउनु पर्ने।

तसर्थ प्रतिवादीले जुन जुन मितिमा कर्जा रकमको आंशिक रकम बुझाएको हो तत्तत् मितिमा बुझाएको रकम कट्टा गरी हिसाबबाट देखिएको बाँकी रकमको मात्र साँवा ब्याज पाउने र वादी दाबी पुगेको हदसम्मको मात्र कोर्ट फीको दायित्व प्रतिवादीमा पर्ने गरी सो हदसम्म सुरु धनुषा जिल्ला अदालत तथा

पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको फैसला केही उल्टी हुने ।

इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७२ साल चैत १६ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-RC-००२८, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. पलमन घर्ती मगर

मिति २०७०।१०।२५ गते प्रतिवादी र मृतक तिलसरीबीच झगडा हुँदा प्रतिवादी पलमन घर्तीले फलामको सन्तोसा तथा काठको बिँडसमेतले प्रहार गरी तिलसरी घर्तीलाई कर्तव्य गरी मारेको भनी किटानी जाहेरी परेको र लासको बायाँ आँखा निधारमा हतियार प्रहार गरी चोट रहेको, शरीरको यत्रतत्र भागमा निलडाम रहेको भन्ने शव परीक्षण प्रतिवेदन र मृत्युको कारण Blood Loss dip sharp force injuries presence of extensive contusion due to blunt force and minimal epidural hematoma भन्ने पोस्टमार्टम रिपोर्ट देखिँदा मृतकको मृत्यु कर्तव्यबाट भएको देखिन आयो ।

अनुसन्धानको क्रममा र अदालतमा समेत बयान गर्दा प्रतिवादी पलमन घर्तीमगरले मिति २०७०।१०।२४ गते मृतकसँग आफ्नो झगडा हुँदा ढाडमा दाउराले २ पटक हानेको र सोको भोलिपल्ट निजको मृत्यु भएको हो । रक्सीको नसामा वारदात भएकोले बन्चरोको बिँड तथा फलामको सन्तोसाले पनि हानेको हुन सक्छु । मेरै कुटपिटको कारण निजको मृत्यु भएको भनी साबिती बयान गरेको देखिन्छ । निजको उक्त साबिती पोस्टमार्टम रिपोर्ट र मृतक लाससँगै रगत लागेको फलामको सनासो, बन्चरोको बिँडसमेत बरामद भई प्रतिवादीले सनाखतसमेत गरिदिएको देखिन्छ । बुझिएका खड्कबहादुर घर्तीसमेतका व्यक्तिहरूले प्रतिवादीले प्रहार गरेको चोटकै कारणबाट

मृतकको मृत्यु भएकोमा किटानी बकपत्र गरिदिएको तथ्य प्रमाणहरूबाट प्रतिवादीको साबिती बयान शङ्कारहित तवरबाट पुष्टि हुन आएको देखिँदा प्रतिवादी पलमान घर्तीमगरलाई अभियोग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गरेको सुरु रोलपा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको मिति २०७१।०।२५ को फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ।

प्रतिवादीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पछि कि भनी विचार गर्दा मृतक र प्रतिवादी श्रीमान् श्रीमती नाताका व्यक्ति भएको देखिन्छ । मृतकलाई मारुपर्नेसम्मको पूर्व रिसइवी रहेको पनि देखिँदैन । मारुपर्नेसम्मको कारण नहुनुको अतिरिक्त मार्ने कार्यको लागि कुनै तयारी गरेको पनि देखिँदैन । घरायसी कुरामा भनाभन हुँदा हिर्काएको भन्नेसम्म देखिन्छ । वारदातको भोलिपल्ट मृतकलाई स्वास फेर्न गाह्रो भएकोले औषधी लिन गएकोसमेत देखिँदा प्रतिवादी पलमन घर्तीको तिलसरी घर्तीलाई हत्या नै गर्ने भन्ने मनसाय रहेको भने देखिँदैन । मौकामा प्रतिवादी फरार रहेको देखिन्छ । निजको फरारी अपराध लुकाउने नभई आफूबाट गल्ती भई हाल्यो सजाय चर्को होला भन्ने डरले भागेको अवस्था देखिन्छ । तसर्थ प्रतिवादीलाई ऐनबमोजिम सजाय गर्दा चर्को पर्न जाने भई निजलाई १५ वर्ष मात्र कैद गर्दा पनि न्यायको उद्देश्य पूरा हुन सक्ने नै देखिँदा मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम प्रतिवादी पलमन घर्तीमगरलाई १५ वर्ष कैद हुने ।

इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७२ साल चैत २८ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-RC-००५७, कर्तव्य ज्यान,

नेपाल सरकार वि. कान्छा भन्ने एस्कोल प्रजा

मृतकको घटनास्थल तथा लास प्रकृति मुचुल्काबाट मृतक खेतप्रसाद कालाखेतीको लास सरीखेत गा.वि.स. वडा नं.९ घोप्टे पारा भीरदेखि २०० मिटर तल फेला परेको, टाउकोको भाग छुट्टिई खप्पर फुटेको, हात खुट्टाहरू भाँचिएको भन्ने देखिन्छ भने निजको शव पूरै कुहिएकोले मृत्युको कारण खुलाउन नसकिएको भन्ने शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिन्छ । तसर्थ मृतकको मृत्यु कर्तव्यबाट भएको देखियो । अब प्रतिवादी कान्छा भन्ने एस्कोल प्रजाको कर्तव्यबाट मृत्यु भएको हो होइन भनी विचार गर्दा निज अनुसन्धानको सिलसिलामा र अदालतमा बयान गर्दासमेत आरोपित कसुरमा साबित रही बयान गरेको हुँदा निजकै कर्तव्यबाट मृतकको मृत्यु भएको देखिन आउने ।

भवितव्यबाट निजको मृत्यु भएको हो वा नियतवश भएको हो भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ५ नं. मा ज्यान लिने इवीलाग वा मनसाय नभई कसैले आफूले गरेको कर्तव्यले मानिस मर्ला भन्ने जस्तो नदेखिएको कुनै काम कुरा गर्दा त्यसैद्वारा केही भई कुनै मानिस मर्न गएको भवितव्य ठहर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखियो । प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा हेर्दा तत्काल मनमा एउटा तरङ्ग आउँछ र मृतकसँग रहेको रकम लुट्ने नियतबाट ज्यान मारेको अवस्था हुँदा भवितव्य नभई कर्तव्य ज्यानको कसुर स्थापित हुन आएको देखिँदा प्रतिवादी कान्छा भन्ने एस्कोल प्रजालाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं.बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ।

प्रतिवादी एस्कोल प्रजा मृतकको खेतप्रसाद कालाखेतीलाई मारुपनेसम्मको पूर्वयोजना र रिसइवी रहेको देखिँदैन । अनुसन्धान र अदालतसमक्ष पनि घटनामा साबित रही आफूबाट गलत कार्य भएको र सोमा प्रयश्चितसमेत गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीको उमेर

२० वर्षको रहेको, कुनै खालको पटके अपराधी नरहेको र चर्म गरिबीको कारण रूपैयाँको लोभले भिरबाट धकेली मृत्यु भएको देखिँदा ऐनबमोजिम सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखिँदा निजलाई १५ वर्ष मात्र कैद गर्दा पनि न्यायको उद्देश्य पूरा हुने देखिँदा प्रतिवादी कान्छा भन्ने एस्कोल प्रजालाई १५ वर्ष मात्र कैद हुने गरी पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट अ.बं. १८८ नं. बमोजिम व्यक्त रायसमेत सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई

इति संवत् २०७२ साल चैत २८ गते रोज १ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-RC-००६२, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. कमलराज शाही

टाउकोमा कपालको भाग पूरै रगतले भिजेको, टाउकोको दाँयातर्फ गहिरो धारिलो हतियारले काटिएको घाउ चोट रहेको भन्ने घटनास्थल लास जाँच मुचुल्का देखिन्छ । प्रतिवादीहरूले मृतकको टाउकोको पछाडिको भागमा बन्चरो प्रहार गरी कर्तव्य गरी मारेको भनी किटानी जाहेरी परेको देखिन्छ । शव परीक्षण प्रतिवेदनमा Cause of death is cardiopulmonary arrest due to severe head injury and excessive bleeding भन्ने उल्लेख भएको देखिँदा मृतक बुद्धिराम भारतीको मृत्यु प्राकृतिक नभई कर्तव्यबाट भएको देखिन आउने ।

प्रस्तुत वारदातमा यी प्रतिवादीहरू राजेश थापा र कमल शाहीको के कस्तो संलग्नता रहेछ भनी विचार गर्दा मृतकलाई बन्चरो प्रहार गरी राजेश थापाले मारेको हो । मैले झोलाले प्रहार गरेको हुँ भनी कमल शाहीले साबिती बयान गरेको देखिन्छ । प्रतिवादी राजेश थापाले बन्चरोले आफूले प्रहार गरेको र दुवैजना मिली मृतक बुद्धिराम भारतीलाई मारेको हो भनी अपराध गरेकोमा पूर्ण साबित भई बयान व्यहोरा लेखाएको पाइन्छ । यस प्रकार प्रतिवादी राजेश थापा

आरोपित कसुरमा अनुसन्धानको सिलसिलामा र अदालतमा समेत साबित रहेको देखिन्छ । निजले नै मृतकलाई बन्चरोले प्रहार गरेका हुन भनी प्रत्यक्षदर्शी सहअभियुक्त कमल शाहीले अदालतसमेतमा आफ्नो व्यहोरा लेखाएबाट समेत प्रतिवादी राजेश थापालाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. अनुरूपको सजाय गरेको हकमा सुरु बाँके जिल्ला अदालत तथा पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

प्रतिवादी कमल शाहीको हकमा विचार गर्दा निज वारदात स्थलमा रहेको तथ्यमा विवाद देखिँदैन । प्रतिवादी राजेश थापासँग गठमेल गरी बन्चरो लिई सँग साथ हिँडेको तथ्यमा पनि विवाद देखिँदैन । आफूसँग रहेको बन्चरो राजेशले लिई मृतकलाई प्रहार भएको तथ्य प्रतिवादी कमल शाहीले लेखाएको पाइन्छ । त्यस अवस्थामा मृतकले गुहार माग्दा उल्टै कमल शाहीले बोकेको झोलाले दुई तीन पटक मृतकलाई प्रहार गरेको कसुरजन्य तथ्यमा पनि निज साबित नै रहेको देखिन्छ । तथ्यको यस रोहमा बन्चरोबाट प्रतिवादी राजेश थापाले बन्चरो प्रहार गरेपनि राजेश थापासँग मिली मृतकलाई हत्या गर्ने काममा निजले पनि हात छोड्ने, प्रहार गर्ने कसुरदार रहेको देखिन आयो । तसर्थ निज प्रतिवादी कमल शाहीलाई पनि ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गरेको सुरु तथा पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई

इति संवत् २०७२ साल चैत २८ गते रोज १ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CR-०७५६, कर्तव्य ज्यान, तारा चौधरी वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीकै बयानअनुसार पनि मृतक अत्यधिक रक्सी सेवन गरेको अवस्थामा छ । रक्सीले

मात्तिको अवस्थामा मृतकले पहिला प्रतिवादीको घाँटी समात्न पुगेको भनिन्छ । मृतकले प्रतिवादीलाई समाते पनि यी प्रतिवादी मृतकबाट उम्केको अवस्था छ । मृतकबाट छुटेपछि प्रतिवादीलाई ज्यान बचाउन बाहिर निस्कने भाग्ने, हारगुहार गर्ने जस्ता मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ७ नं. मा वर्णित विकल्पहरू प्रयास रहेको देखिन्छ । तर, प्रतिवादी मृतकबाट भाग्ने उम्कने प्रयास नगरी मृतकको घाँटी आफ्ना दुई हातले समाई सिधा प्रत्याकर्मणमा उत्रेको पाइन्छ । प्रतिवादीले मृतकको घाँटी थिचिरहँदा मृतक चल्ने चटपटाउने गरेको पाइँदैन । प्रतिवादीले मृतकको घाँटीबाट हात हटाउँदा मृतकको श्वासप्रश्वास बन्द भई मृत्यु भइसकेको हुन्छ । मृतकको मृत्यु भएपछि हारगुहार गर्ने अरु कसैलाई जानकारी दिने गरेको पनि देखिँदैन । रातको समयमा प्रतिवादीले एकलै लास लतारेर घरदेखि ५०, ६० मिटर पर सडकमा पुर्याई नालीमा फालेको भनिएको छ । यसप्रकार रक्सी सेवन गरी शिथिल भएको मृतकको हातपातबाट सजिलै उम्की हारगुहार गर्ने भाग्ने बच्ने पर्याप्त अवसर हुँदाहुँदै त्यतातर्फ नलागी प्रतिकार प्रहार गरी मारेको अवस्था छ । अपराधबाट हुने सजायबाट बच्ने उद्देश्यले लास लतारी बाटोको नालीमा लगी फालेका यावत् प्रतिवादी तारा चौधरीले गरेका क्रियाकपालहरू मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ७ नं. मा भएको कानूनअनुरूपका रहेको देखिँदैन । उक्त तथ्यको रोहमा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ७ नं. को कसुर कायम गरी सफाइ पाउँ भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर उचित रहेको नपाइँदा प्रतिवादी तारा चौधरीले मृतक भरत चौधरीको घाँटी थिची कर्तव्य गरेको पुष्टि भएको हुँदा निजलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. को कसुरमा १३(३) नं. बमोजिम सजाय हुने ठहर गरेको सुरु एवम् पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको देखिन आउने ।

ऐनबमोजिम प्रतिवादीलाई सर्वस्वसहित

जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने भनी कैद वर्ष ५ मात्र हुन पुनरावेदन अदालतसमेतले जाहेर गरेको रायसम्बन्धमा विचार गर्दा प्रतिवादी तारा चौधरी र मृतक भरत चौधरीबीच प्रेम सम्बन्ध रहेको देखिन्छ । प्रतिवादी र मृतक दुवैको उमेर २१ देखि २४ वर्षको अल्लारे रहेको छ । दुवै शिक्षित छैनन् । पहिलादेखि हुँदै गर्दै आएको प्रेम सम्बन्धका कारण मृतक रातको समयमा रक्सी सेवन गरी प्रतिवादीसँग यौन क्रियाकलाप गर्ने उद्देश्यले प्रतिवादीको घरमा आएको अवस्था छ । रक्सीको मातमा प्रेमी प्रतिवादी माथि शङ्का गरी पहिले मृतकले प्रतिवादीको घाँटीमा समातेको स्थिति छ । प्रतिवादी अशिक्षित र अल्लारे उमेरकी भएको कारण मृतकले आफूमाथि गरेको क्रियाको बदलास्वरूप मृतकको घाँटी समात्न पुगेको देखिन्छ । रक्सी लागेको सुरमा घाँटीमा थिचिरेहेकै अवस्थामा मृतकको श्वासप्रश्वास बन्द भई मृत्यु हुन गएको छ । प्रतिवादीको मृतकलाई मारुपर्नेसम्मको पूर्वमनसाय, रिसझवी केही रहेको छैन । घातक चिजवस्तु प्रयोग भएको पनि छैन । मृतकको प्रेम सम्बन्धस्वरूप प्रतिवादीमा गर्भ रहन पुगेको पनि देखिन्छ । दुवै खुसीराजीपूर्वक एक आपसमा प्रेम गर्ने भावनाले भेट भई कुरा गर्दै जाँदा एककासी कर्तव्य ज्यानको वारदात हुन पुगेको यस स्थितिमा प्रतिवादी तारा चौधरीलाई अभियोग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. को कसुरमा ऐ. १३(३) नं. अनुरूप सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को हुने भएकाले अ.बं. १८८ नं. बमोजिम ५ वर्षमात्र कैद गर्न पुनरावेदन अदालतसमेतबाट जाहेर गरेको रायसमेत सदर हुने हुँदा प्रतिवादी तारा चौधरीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. को कसुरमा ऐ. १३ (३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गरी अ.बं. १८८ नं. बमोजिम ५ वर्ष मात्र सजाय हुन राय जाहेर गरी पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरबाट मिति २०७०।३।११ मा भएको फैसला सदर हुने

ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : कपिलमणि गौतम

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल चैत २४ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. ३

१

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७१-WO-०३२५, उत्प्रेषण / परमादेश, रामआज्ञा कहार वि. चम्पादेवी कहारसमेत

विपक्षी चम्पादेवी कहार निवेदक रामआशा कहारले लिएको कर्जाको लिखतमा साक्षी पनि नबसेको र निजको मन्जुरी पनि नलिएको अवस्थामा निवेदकले आफूखुसी लिएको बिगो तिर्ने बुझाउने अस्पष्ट विपक्षी चम्पादेवीको दायित्व हो भन्न मिल्दैन । फैसला कार्यान्वयनको क्रममा पुनरावेदन अदालतले कानूनबमोजिम गरेको आदेश बदर गर्दा विपक्षी चम्पादेवी कहारको संविधानप्रदत्त सम्पत्तिसम्बन्धी हकमा समेत प्रतिकूल असर पर्न जाने तथ्यमा विवाद नहुँदा नवलपरासी जिल्ला अदालतबाट मिति २०७१।३।५ मा भएको आदेश सदर गर्ने पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०७१।५।५ को आदेशले निवेदकको संवैधानिक र कानूनी हकमा आघात पुगेको नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: भीमबहादुर निरौला

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल माघ १४ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-WO-१०१७,

उत्प्रेषण / परमादेश, शोभाकान्त राय वि. रामाशिष रायसमेत

निवेदकले निवेदनमा अंश छोडपत्र गरेका अंशियारलाई अंश दिनु पर्ने होइन, प्रतिउत्तरसमेतबाट विवन्धित भएका छन् भन्नेसमेतको व्यहोरा उल्लेख गरेको देखिए तापनि मिति २०६९।१२।२३ को आदेशबमोजिम ६ अंशियार कायम गरी बन्डा छुट्याई दिने भनी आदेश भएको कुरा मिसिल संलग्न १४।११४ को मुद्दाबाट देखिन्छ। पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०६९।११।११ को आदेशभन्दा पछि पनि मोरङ जिल्ला अदालतबाट सोही बन्डा छुट्याउने विषयमा नै मिति २०६९।१२।२३ मा ६ अंशियारलाई नै बन्डा गर्ने गरी आदेश भएको अवस्थामा यस अदालतबाट सो आदेशलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने गरी प्रस्तुत रिट निवेदनबाट बोल्न मिल्ने नदेखिने।

अतः मोरङ जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।७।२४ मा भएको आदेश सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०६९।११।११ को आदेशले निवेदकको संवैधानिक र कानूनी हकमा आघात पुर्याएको नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: भीमबहादुर निरौला

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल माघ १४ गते रोज ५ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CR-०१७२, कर्तव्य ज्यान, इन्द्र भन्ने आशबहादुर राईसमेत वि. नेपाल सरकार

आपराधिक मनसाय (Mensrea) मा मनसाय (Intention) का अतिरिक्त लापरवाही (Recklessness) र हेलचक्राई (Negligence) लाई पनि आपराधिक मनसाय तत्त्वभित्र समावेश पाइन्छ। मृतकको आमाले बन्दुक नपड्काउ भन्दाभन्दै नमानी बन्दुक पड्काउने, पड्काउन लगाउने वा पड्काउन

भनी बन्दुकको छुसी खोली दिई गाउँघरमा त्यसमा पनि मानिस रहे बसेको घरमा बन्दुक पड्काउने कार्य जोखिमयुक्त कार्य (Risk Taking) हो। यस किसिमका जोखिमयुक्त कार्य लापरवाही केन्द्रित कार्य (Risk Taking is at the heart of recklessness) हो। साथै लापरवाहीपूर्ण मनोभावनामा पनि दोषी मनोभावना (Evil thought) सन्निहित रहेको र प्रतिवादीहरूले चलाएको बन्दुकको गोली लागी मृतकको मृत्यु भई आपराधिक कार्य सम्पन्न भई आपराधिक मनसाय (Mens rea) तत्त्व अन्तरघुलित (intermingling) भएकोले ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. को कसुर यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूबाट नभएको मान्न सकिने अवस्था रहेन। वस्तुतः आपराधिक कार्य (Actus Reus) यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूबाट भएकोमा विवाद नभएको र लापरवाहीयुक्त आपराधिक मनसाय (Mens rea) को पुष्टि भइरहेको स्थिति हुँदा सुरुले प्रतिवादीहरूलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. विपरीतको कसुरमा ऐ. ऐनको दफा १३ (१) नं. बमोजिम जनही सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याई भएको फैसला मनासिब देखिन आउने।

प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम राय व्यक्त हुन मनासिब हो, होइन भनी हेर्दा मृतकलाई मारुपर्ने पूर्व रिसइवी निज प्रतिवादीमा नरहेको, मृतकलाई लक्षित गरी बन्दुक हानेको पनि नदेखिएको, जाँड खाई नसाको सुरमा मानिस रहे बसेको घरमा नै लापरवाहीपूर्ण तरिकाले बन्दुक पड्काउँदा मृतकलाई लागी मृत्यु भएको देखिए तापनि मानिस मार्नाका लागी बन्दुक चलाएको भन्ने नदेखिँदा Murder को तत्त्वभन्दा Manslaughter को तत्त्व प्रस्तुत मुद्दामा विद्यमानता देखिएको अर्थात् Core meaning of intention नदेखिएकोले घटना हुँदाको परिस्थितिसमेतलाई दृष्टिगत गर्दा प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्दा चर्को पर्ने र अ.बं. १८८ नं. बमोजिम कम सजाय गर्दा

पनि ऐनको मकसद पूरा हुने नै देखिएकोले कैद वर्ष ४ गर्ने गरी सुरु तथा पुनरावेदन अदालतले व्यक्त गरेको राय मनासिब देखिन आउँदा प्रतिवादीहरू इन्द्र भन्ने आशबहादुर राई र नरकुमार राईलाई अभियोग दाबीबमोजिम ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. विपरीत ऐ. ऐनको दफा १३ (१) नं. कसुरमा सोही दफा १३ (१) नं. बमोजिम जनही सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याई अ.बं.१८८ नं. कैद वर्ष ४ गर्ने गरी सुरु मोरङ जिल्ला अदालतले मिति २०६९।१।५ मा तथा पुनरावेदन अदालत, विराटनगरले मिति २०६९।९।४ मा व्यक्त गरेको राय मनासिब देखिँदा रायसहित सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७२ साल फागुन १३ गते रोज ५ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६६-CR-०८१९, ०४६०, ०४६१, कुटपिट, संजीवकुमार साहसमेत वि. चनरदेवप्रसाद यादवसमेत, हरिन्द्र महतोसमेत वि. दिनानाथप्रसाद साहसमेत, चन्द्रदेवप्रसाद यादव वि. ठिमानाथप्रसाद यादवसमेत

कुनै अङ्ग कुटपिटबाट भाँचिएको वा फुक्लेकोमा उपचारपश्चात् पनि कुनै सुधार नभई त्यो अङ्ग निष्क्रिय भई कुनै काम गर्न नसक्ने भई काम नलाग्ने भएमा वा निको नहुने भएमा मात्र तुलनीयरूपमा बढी सजाय हुने व्यवस्था उक्त कानूनी व्यवस्थाले गरेको पाइन्छ । पुनरावेदक / वादी दिनानाथको देब्रे खुट्टाको घुँडादेखि कुर्कुच्चासम्मको कान्छी औंलातिरको पिँडुलाको हाड (Fibula) भाँचिएकोमा निको भएको छ, छैन र काम लाग्ने छ, छैन ? भनी बुझिएकोमा परीक्षण गर्दा भाँचिएको हाड निको भई काम लाग्ने भनी चिकित्सकबाट रायसमेत प्राप्त भएको देखिन्छ । सो राय

अन्यथा हो भनी यी पुनरावेदक वादीहरूले वस्तुनिष्ठ प्रमाणबाट खण्डन नगरी केवल निको भईकन पनि काम नलाग्ने भएको वा निको नहुने भएको अवस्थाको जिकिर लिएको भरमा वादीको सो जिकिरबमोजिम त्यसतर्फको सजाय गर्न नमिल्ने । मिसिल संलग्न उपर्युक्त चिकित्सकको रायसमेतको प्रमाणबाट वादी दिनानाथको भाँचिएको उक्त हड्डी निको भई काम लाग्ने अवस्थामा रहेको मान्नुपर्ने देखिन आउने ।

वादी दिनानाथको खुट्टाको हाड (Fibula) भाँचिएको भन्ने देखिए पनि बेकम्मा नभएको र सो अङ्ग निको भई काम लाग्ने भन्ने देखिँदा मुलुकी ऐन, कुटपिटको महलको ७ नं. ले रू.२०००।- जरिवाना र ६ महिना कैद हुने देखियो । साथै कैद हुने कसुर तीन जनासम्मको हुल भई गरेकोले ऐ. को १८(१) नं. ले जनही रू. १००।- का दरले हुने रू. ३००।- समेत गरी जम्मा जरिवाना रू. २८००।- (दुई हजार आठ सय) र ६ (छ) महिना कैद हुनेमा तीनजना प्रतिवादीहरूले मिली कुटपिट गरेकाले दामासाहीले प्रतिवादीहरू हरिन्द्र महतो, नरेन्द्र महतो र चनरदेव राउत भन्ने चन्द्रप्रसाद यादवलाई जनही कैद २ महिना र जरिवाना रू.९३३।३३ हुने ठहर्याई ऐ. को २५ नं. ले वादीहरूले घा खर्चसमेत पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको आदेश मिलेकै देखिँदा निज प्रतिवादीहरूलाई कम सजाय भएकोले बढी सजाय गरिपाउँ भन्नेतर्फको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

वादी दाबी नपुग्ने ठहर्याएको सुरु पर्सा जिल्ला अदालतको मिति २०६४।१।४ को फैसला नमिलेको ठहर्याई उल्टी गरी वादीहरूलाई प्रतिवादी हरिन्द्र महतो, नरेन्द्र महतो र चनरदेव राउत भन्ने चन्द्रदेव प्रसाद यादवले लाठीसमेतले हिकार्ई कुटपिट गरेको ठहर्याई निज प्रतिवादीहरूलाई कुटपिटको ७, १० र १८(१) नं. ले जम्मा जरिवाना रू. २८००।- (दुई हजार आठ सय) र ६(छ) महिना कैद दामासाहीले हुने

र ऐ.को २५ नं. ले वादीहरूले घाखर्चसमेत पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाले मिति २०६६।२।१२ फैसला सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी हरिन्द्र महतो, नरेन्द्र महतो र चनरदेव राउत भन्ने चन्द्रप्रसाद यादवबाहेकका अन्य प्रतिवादीहरूलाई पनि सजाय गरिपाउँ भन्ने वादीको र सफाइ पाउँ भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल पुस २८ गते रोज शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६६-CR-११६९, ०६८७, खिचोला मेटाई पर्खाल हटाई सार्वजनिक बाटो, धारा, बिजुलीको पोल खुलाई चलन, *मीनादेवी साह वि. चनरदेवप्रसाद यादवसमेत, चन्द्रदेवप्रसाद यादवसमेत वि. मीनादेवी साह*

सुरू पर्सा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६३।१२।११ मा भएको स्थलगत नक्सा मुचुल्का हेर्दा न.नं. १ को विवादित जग्गा चौतारा जनिई क्षे.फ. ०-०-०-^{१/२} कि.नं.९३७ अर्थात् न.नं. १५ को सडक बाटोभित्रको जग्गा भन्ने देखिएको छ । वादी मीनादेवी साहको जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा हेर्दा निजको कि.नं. ९५३ मा क्षेत्रफल ०-०-४ देखिन्छ । न.नं. ५ मा वादीको जग्गा ०-०-२-१५ भई क्षेत्रफल पुगेको देखिँदैन । न.नं. ४ कि. नं. ९५३ मध्येको जग्गा भई वादीले विवादित भनी देखाएको जग्गामा दक्षिणतर्फबाट न.नं. २ को जग्गासँग जोडिएको एउटै टहरा घर भएको सो प्रतिवादीको भोगमा रहेको र सो जग्गाको क्षे.फ. ०-०-०-६^{१/४} देखिएको छ । सो न.नं. ४ को जग्गा सर्वे नक्सा र अदालतबाट भई आएको नापी नक्साअनुसार पुनरावेदक वादीको कि.नं. ९५३ को सिमानाभित्रको जग्गा रहेछ भन्ने देखिएको छ । वादी मीनादेवीले न.नं. २ को जग्गा बाटो कायम

गर्नुपर्ने भनी यस अदालतमा पुनरावेदन जिकिर लिएको भने पनि सोभमोजिम बाटो कायम हुन सर्वे नक्सा वा अन्य कुनै प्रमाणबाट बाटो देखिँदैन । साथै सो न.नं. २ को जग्गाको जग्गा सर्वे कि.नं. १०९२ मध्येको जग्गा भई प्रतिवादीको भोगमा रहेको भनी नक्सा कैफियत खुलेकोले वादी दाबीभमोजिम बाटो कायम हुने देखिँदैन । त्यस्तै वादीको जग्गा न.नं. ५ र न.नं. ४ कायम हुँदा पनि निजको पुर्जाभमोजिमको क्षेत्रफल नपुग्ने भए पनि न.नं. २ को जग्गा सर्वे कि.नं. १०९२ मध्येको जग्गा देखिएको र न.नं. १५ को सडक बाटोको पूर्वतर्फको किनारले कायम गरेको सिधा रेखाभन्दा पश्चिममा मात्र न.नं. २ को जग्गा देखिएकोले सो जग्गा वादीको कायम हुने भन्ने अवस्था पनि रहेन । वादीको कि.नं. ९५३ को उत्तर पश्चिम किनाराले सम्म न.नं. १५ को सडक बाटो छोएको सर्वे नक्सा तथा अदालतबाट भई आएको नक्साबाट देखिए तापनि माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट न.नं. २ को जग्गा वादी दाबीभमोजिम सडक बाटो कायम हुने अवस्था नरहेकोले सोतर्फको वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

सुरू पर्सा जिल्ला अदालतको मिति २०६४।१।१४ को फैसला केही उल्टी गरी न.नं. २ को जग्गा नापी नक्साअनुसार प्रतिवादी कान्तीदेवीको नाम दर्ताको कि.नं. १०९२ को जग्गामा प्रतिवादीको टहरा भई निजको नक्साको चौहद्धीभित्रको देखिएकोले उक्त जग्गा वादी दाबीअनुसार बाटो कायम हुन नसक्ने भई सो जग्गा प्रतिवादीले खिचोला गरेको भन्न मिल्ने नदेखिँदा वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्तैन । न.नं. १ को सडक बाटोको जग्गामा प्रतिवादीले कब्जा खिचोला गरेकोले वादीले प्रतिवादीबाट कब्जा हटाई बाटो खुलाई पाउने र न.नं. ४ को जग्गा वादीको हक स्वामित्वभित्रको भएकोमा प्रतिवादीले खिचोला गरेकोले वादीले प्रतिवादीको खिचोला मेटाई चलनसमेत चलाई लिन पाउने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाले

गरेको मिति २०६६।२।१२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादी तथा प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री
कम्प्युटर: रमेश आचार्य
इति संवत् २०७२ साल पुस २८ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ४

१

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६७-CR-०९८३, अवैधरूपमा गैंडाको खाग ओसारपसार, नेपाल सरकार वि. मानबहादुर कुँवरसमेत

बरामद गैंडाको खाग भनिएको वस्तु विधिविज्ञान प्रयोगशालामा परीक्षण गर्न पठाएकोमा गैंडाको खाग भनिएको प्राप्त नमुना गैंडाको असली खाग नभएको पाइयो भनी परीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएको देखिन्छ । प्रतिवादीहरूसँग बरामद वस्तु असली खाग नभई नक्कली रहेकोले काठमाडौंमा बिक्री नभएको भन्ने कुरा प्रतिवादी मानबहादुर कुँवरको अनुसन्धानको क्रममा तथा सुरु मुद्दा हेर्ने अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा खुलाएको पनि देखिएकै छ । यसरी प्रतिवादीसँग बरामद वस्तु असली गैंडाको खाग नभएको र नक्कली खाग बिक्री तथा वितरण ओसारपसार गर्नेजस्ता कार्यलाई राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्याजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ ले कसुर अपराध मानेकोसमेत पाइँदैन । यस्तो अवस्थामा प्रतिवादीहरूले गरेको कार्य कानूनले अपराध घोषित गरेको कार्य नै नभएको र बरामद वस्तु असली खाग नभएको अवस्थामा प्रतिवादीहरूलाई कसुरदार कायम गरी सजाय गर्नुपर्छ भन्ने पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिने अवस्था नरहेकोले प्रतिवादीहरूलाई सफाइ दिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, महेन्द्रनगरको मिति २०६७।७।१४ को

फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।
इजलास अधिकृत: सुमनकुमार न्यौपाने
कम्प्युटर: रानु पौडेल
इति संवत् २०७३ साल जेठ ३२ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CR-०४६१, ०६०५, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. ईशारावती राजभर, सरीतादेवी राजभर वि. नेपाल सरकार

मृतक ज्योति राजभरको शव परीक्षण प्रतिवेदनमा मृत्युको कारणमा Asphyxia due to drowning भनी उल्लेख भएको र शव परीक्षण गर्ने डाक्टर नरेन्द्र भट्टराईले अदालतमा बकपत्र गर्दा पानीमा डुबेको कारणले श्वास फेर्न कठिनाइ भएको र फोक्सो र पेटमा पानी जमेको कारण श्वास प्रश्वासमा अवरूद्ध हुन गई मृत्यु भएको हो भनी लेखाइदिएको पाइन्छ । माथि उल्लिखित आधार कारणहरूबाट मृतक ज्योति राजभरको मृत्यु स्वाभाविकरूपमा भएको कर्तव्यबाट भएको पुष्टि हुने ।

मृतक ज्योतिलाई प्रतिवादी ईशारावती राजभरले घाँटी थिची मारेको भन्ने पुष्टि हुन नसकेको अवस्थामा र वादी नेपाल सरकारले आफ्नो दाबीलाई प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ बमोजिम फौजदारी मुद्दामा अभियोग दाबी प्रमाणित गर्ने भार वादीमा रहेको र सोअनुसार आफ्नो अभियोग दाबीलाई प्रमाणित गराउन वादी नेपाल सरकारले नसकेको हुँदा प्रतिवादी ईशारावती राजभरलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत, बुटवलले गरेको फैसला मिलेको नै देखियो । प्रतिवादी ईशारावती राजभरलाई अभियोग दाबीबमोजिम सजाय हुनुपर्छ भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

मृतक ज्योतीलाई जिउँदै पानीमा फालेको कारण श्वासप्रश्वास अवरूद्ध भई मृत्यु भएको भन्ने शव

परीक्षण प्रतिवेदनबाट र मौकामा कागज गर्ने विन्दावती राजभरले प्रतिवादी सरीतादेवी राजभरले बच्चा बोकी धनेवा खोलातर्फ लगेकोमा फर्किँदा बच्चा साथमा नलिई दाउरा लिएर आएकी आफूले देखेको भनी गरेको बकपत्र र मृतक ज्योतीकी आमालगायतले साँझ घर फर्किएपछि बच्चा कहाँ छ भनी सोझा स्पष्टरूपमा नबताई कहिले के, कहिले के भनी द्विविधाजनक कुरा गरेबाट ज्योती राजभरलाई प्रतिवादी सरीतादेवी राजभरले जिउँदै नदीमा फालेको कारण मृत्यु भएको भन्ने उपर्युक्त मिसिल संलग्न कागज प्रमाणबाट पुष्टि हुन आएको देखिन्छ । अतः निजलाई अभियोग दाबीबमोजिम ज्यनसम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसला मिलेको नै देखिन आयो । तसर्थ अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउँ भन्ने प्रतिवादी सरीतादेवी राजभरको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने नदेखिने ।

इजलास अधिकृत: प्रेम खड्का

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७२ साल फागुन ४ गते रोज ३ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६८-CR-१२७९, १०३५, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. बिमला थापा वन, बिमला थापा वन वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी बिमलाको भनाइबाट पनि आफूहरूबीचमा भएको झगडाको कारणबाट प्रस्तुत वारदात हुन गएको, प्रतिवादी आमा कौशिलाको वारदातमा कुनै संलग्नता नरहेको र छोरीज्वाइँबीचको झगडा मिलाउने छुट्याउने सन्दर्भमा मात्र वारदातस्थलमा गएबाट निज प्रतिवादी कौशिलाको वारदात हुनमा कुनै भूमिका रहे भएको देखिँदैन । यस्तो अवस्थामा यी प्रतिवादीहरू बिमला थापा वन र कौशिला भट्टराईलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको

१३(३) नं. अनुसार जन्मकैदको सजाय गरी अ.बं. १८८ नं. बमोजिम ८ वर्ष कैद सजाय हुन राय व्यक्त गरेको सुरु झापा जिल्ला अदालतको फैसला केही उल्टी गरी प्रतिवादी कौशिला भट्टराईलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने गरी र प्रतिवादी बिमला थापा वनउपर ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. अनुसार कसुर कायम गरी १० वर्ष कैद सजाय हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसला मिलेकै देखिन आयो । यसर्थ, प्रतिवादीहरू बिमला थापा वन र कौशिला भट्टराईलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम जन्मकैद गरी अ.बं. १८८ नं. बमोजिम ८ वर्ष सजाय हुन राय व्यक्त गरेको सुरु झापा जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१।२२ को फैसला केही उल्टी गरी प्रतिवादी कौशिला भट्टराईलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने र प्रतिवादी बिमला थापा वनउपर मुलुमी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. को कसुर कायम गरी १० वर्ष कैद सजाय गरेको पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति २०६८।१०।८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: विदुर काफ्ले

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७३ साल असार १३ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. ५

१

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CR-०९१८, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, नेपाल सरकार वि. रोशन गुरुङ

अभियोग दाबीअनुसार प्रतिवादी विरुद्ध मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा ४(१)(घ) को कसुरसमेत स्थापित हुनुपर्ने भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन

जिकिरसम्बन्धमा हेर्दा अभियोगपत्रमा रहेको मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा ४(१)(ख),(घ) र दफा ४(२)(ख) समेतका तीनवटै कानून वेश्यावृत्तिसँग सम्बन्धित देखिन्छन् । त्यसमध्ये प्रतिवादीले दफा ४(१)(ख) समेतको कसुर गरेको ठहर्याई निजलाई १० वर्ष कैद र रु.५० हजार जरिवानासमेत हुने गरी फैसला भएको पाइन्छ । फैसला र अभियोग दाबीमा सो ऐनको दफा १५(ख) भनी उल्लेख भएबमोजिमको कुनै दफा सो ऐनमा रहेको नभई दफा १५(१)(ख) रहेको पाइन्छ । गलत कानून उल्लेख गरी सजायको माग गरेको अभियोगदाबी आफैँमा अपूर्ण छ । त्यसमा पनि यी प्रतिवादीलाई भएको १० वर्ष कैदसमेतको सजाय भनेको वेश्यावृत्ति कसुरसम्बन्धी ठूलै सजाय देखिन्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन मागनुसार प्रतिवादी विरुद्ध दफा ४(१)(घ) को कसुर ठहरेमा दफा १५(१)(घ) बमोजिम बढीमा ३ महिना कैद र रु.५ हजार जरिवाना तथा दफा ४(२)(ख) को कसुर ठहरेमा दफा १५ (१)(छ) बमोजिम ७ देखि १० वर्ष कैद हुने अवस्था रहन्छ । यी प्रतिवादीलाई छुट्टाछुट्टै दफाबमोजिम कैद गरेमा पनि ठूलो कलममा कैद भएपछि सोकै लगत कसिने र सो कैद मात्र भुक्तान गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था हुँदा ठूलो कलममा कैद गरेपछि सानो कलममा कैद गर्नुको कुनै न्यायिक औचित्य नरहने ।

प्रतिवादीलाई कसुरको अनुपातमा अधिकतम कैद भएको देखिन्छ । प्रतिवादीको पुनरावेदन नपरेबाट त्यसको औचित्यलाई अन्यथा गर्न यो इजलास असमर्थ भएकै कारणबाट निजलाई थप सजाय गर्नु झन् अन्यायपूर्ण हुने देखिन्छ । वेश्यावृत्तिसम्बन्धी उक्त दफा ४(१)(ख) र (घ) तथा दफा ४ (२)(ख) एउटै कसुरमा आकर्षित हुने हो भने जुन दफा लगाए पनि वादीले आपत्ति गर्नु उचित नहुनेमा सबभन्दा ठूलै कसुर हुने दफाबमोजिम सजाय भएको अवस्थामा पनि वादीको

चित्त किन बुझ्ने त्यसको औचित्य वादीबाट खुल्न सकेको छैन । जस्तोसुकै विषयमा पुनरावेदन गरिहाल्ने वादीको काम कारवाहीले वादीकै विश्वसनीयता घट्ने कुरालाई वादीले बुझ्नै पर्छ । यी प्रतिवादीलाई उक्त दफा ४(२)(ख) को कसुरमा दफा १५(१)(छ) बमोजिम ७ वर्ष कैद भएको भए सो पनि पर्याप्त नै हुने अवस्था भएको स्थितिमा निजलाई सो भन्दा बढी १० वर्ष कैद गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसला अन्यथा हुने स्थिति नदेखिँदा प्रतिवादी रोशन गुरुडले मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा ४(१)(घ) को कसुर गरेकोसमेत ठहर गरी दफा १५(१)(घ) बमोजिम थप सजाय गरिपाउँ भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन । प्रतिवादी रोशन गुरुडलाई मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा ४(१)(ख) को कसुरमा १० वर्ष कैद र रु.५०,०००/- जरिवाना गरेको काठमाडौँ जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७०।२।२९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १० गते रोज ६ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-CI-०३०६, निषेधाज्ञा, रवि डंगोल वि. बसुना कार्की

सुरु पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट विपक्षी बसुना कार्कीका नाउँमा जारी भएको म्याद सूचनामा निज बसुना कार्की हाजिर भई लिखित जवाफ पेस गरेको मिसिल संलग्न कागजातबाट देखिँदैन । अर्कोतर्फ यी पुनरावेदक / वादीले सुरु पुनरावेदन अदालतमा आफूउपर के कसरी धरपकड गरियो, आफ्नो के

कति क्षेत्रफलको कुन कित्ता जग्गामा बनेको घरमाथि धरपकड गरिएको हो ? सो कुराको स्पष्ट जिकिर लिन सकेको अवस्था छैन । आफूलाई करकाप गरी कागज गराएउपर काठमाडौं जिल्ला अदालतमा नालेस गरी तारेखमा रहेको उल्लेख गरेका छन् । सुरु पुनरावेदन अदालत, पाटनले एकतर्फीरूपमा लिनुपर्ने प्रमाण नलिई मेरो रिट निवेदनउपर केही नबोली मिति २०७०।८।७ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश निष्क्रिय हुने गरी निवेदन खारेज हुने ठहर्याई भएको आदेश त्रुटिपूर्ण हुँदा बदर गरिपाउँ भनी यस अदालतमा पुनरावेदन पत्र दर्ता गराएको पाइयो । यसरी यी पुनरावेदकले आफूलाई के कुन मितिमा कसरी धरपकड गरियो र आफ्नो कुन स्थानको के कति क्षेत्रफलको कि.नं. कतिको घरजग्गाबाट आफूलाई धरपकड गरिएको हो र के कस्तो किसिमको शारीरिक तथा मानसिक यातना दिइएको हो, सो प्रस्ट पार्न सकेको नपाइने ।

माथि विवेचित आधार र कारणबाट निवेदकले आफ्नो के कस्तो हक अधिकार हनन् हुन पुगेको हो भन्ने कुरा तथ्यपरकरूपमा पुष्टि गर्न नसकेको अवस्थामा निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था नदेखिएकोले मिति २०७०।८।१७ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश निष्क्रिय हुने र निवेदन खारेज हुने ठहरी भएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७०।११।२९ को आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ९ गते रोज ५ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-CR-१२०४, सवारी ज्यान, तुलबहादुर घर्तीमगर वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदन अदालतबाट मिति २०५७।१२।२८ मा फैसला भएकोमा त्यसको १४ वर्षपछि प्रतिवादीले उक्त फैसला विरुद्ध यस अदालतमा पुनरावेदन गरेको देखिन्छ । सबै कुरा अदालतले गरोस् र आफू आरामले बसूँ भन्ने प्रतिवादीको सोच जिम्मेवार नागरिकको सोच हुन सक्ने । आफैँ संलग्न भएको मुद्दामा के कसो भयो भनी चासो राख्ने र कुनै कुराले आफूलाई असर परेमा उपचार लिन समयमा नै आउनु पर्ने दायित्व प्रतिवादीको पनि हो । गलत काम कुरालाई पनि समयमा चुनौती गर्नुपर्ने हुन्छ भने प्रस्तुत मुद्दामा भएको फैसला त्रुटिरहित रहेको कुरामाथि उल्लेख भएकै छ । सबै कुराको एक सीमा हुन्छ । यसमा १४ वर्षसम्म यी पुनरावेदक बेपरवाह रहनु र फैसला भएको कुरा भर्खर थाहा पाएँ भनी १४ वर्षपछि त्यसलाई यिनले चुनौती गर्न पाउनु र यो अदालतले सो आधारमा उक्त फैसला उल्टी गर्नु भनेको फैसला सँधैँ अनिश्चयमा रहनु बराबर हुन्छ । फैसलाको अन्तिमता र प्रभावकारिता त्यसको मौलिक विशेषता मानिने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीले सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(२) विपरीत पूरा लापरवाही गरी ट्रकजस्तो भारी सवारीसाधन लहडबाजीमा चलाएको र निजको यो कार्य मानिसको जिउज्यानको लागि ठूलो खतरा भएकोले यिनलाई हदैसम्म सजाय गर्नुपर्नेमा उक्त दफाको न्यूनतम् सजाय २ वर्ष मात्र गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला आफैँमा अपर्याप्त छ । तथापि त्यसतर्फ वादी नेपाल सरकारले पुनरावेदन नगरेकोले भएको न्यूनतम् सजाय पनि उल्टी गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर मिसिल प्रमाण र सम्बन्धित कानूनविपरीत रहेकोले यी प्रतिवादीलाई सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(२) बमोजिम २ वर्ष कैद र ऐ. को दफा १६१(४) बमोजिम

थप रु.२०००१- जरिवाना हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०५७।१२।२८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर : मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ९ गते रोज ५ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-१३३९, ०६८-CR-१३४०, ०६९-CR-०१८९, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, कमला कार्की वि. नेपाल सरकार, रेवती चौधरी वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. कमला कार्कीसमेत

प्रतिवादी रेवती चौधरीले लिएको खैरो रंगको हाते झोलामा पीडित बसन्ता सावत र भीमकला दमाईको नागरिकता तथा अभियुक्त कमला कार्कीले लिएको कालो रंगको हाते झोलाबाट पीडित कमला परियार र पवित्रा वि.क. को नागरिकता बरामद भएको मिति २०६६।३।१४ को प्रतिवादीहरूको जिउ खानतलासी मुचुल्कामा उल्लिखित व्यहोरा र त्यसलाई समर्थन गरी मिति २०६६।३।१४ गतेको साँझ करिब ५:०० बजे प्रतिवादीहरू कमला कार्की र रेवती चौधरीलाई मर्यादपुर टेक्सी स्टेन्डबाट पक्राउ गरी ल्याएको र प्रतिवेदन दिएको हो त्यसमा लेखिएको व्यहोरा ठीक हो भनी प्रतिवेदक प्र.ना.नि. प्रेमशंकर चौधरीले अदालतमा गरेको बकपत्रबाट यी प्रतिवादीहरू वारदातस्थलबाट उल्लिखित दिन समयमा पक्राउ परेको र निजहरूका साथमा भारत बेचिन लगेका पीडितहरूसमेत रहेको कुरा प्रमाणित हुने।

आफूहरू तौलिहवाबाट पक्राउ परेको भन्ने यी प्रतिवादीहरूको बयान फगत इन्कारीको लागि मात्र भएको अवस्था छ। पीडितहरूले प्रतिवादीहरू विरुद्ध गरेको बयान अदालतबाट समेत प्रमाणित छ। ती

सबै प्रमाणलाई प्रतिवादीहरूले अर्को ठूलो प्रमाणबाट विस्थापित गर्न सकेको नदेखिँदा पुनरावेदन अदालत, बुटवलले मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १५(१)(ड)(१) बमोजिम पुनरावेदक प्रतिवादीहरूलाई ७ वर्ष कैद गरेको फैसला मिलेकै देखिन्छ। उक्त फैसला उल्टी गरिपाउँ भन्ने प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

प्रतिवादी राधा कार्कीलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिएको पुनरावेदन अदालत समेतको फैसला नमिलेको भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर हेर्दा जाहेरवाली आफ्नो जाहेरीमा राधा कार्की विरुद्ध किटानी आरोप लगाउन नसकेको र अदालतमा बकपत्र गर्दा घटनामा प्रतिवादी राधा कार्कीको संलग्नता छैन भनी पीडित जाहेरवाली बसन्ता सावत र भीमकला वि.क. ले स्पष्ट लेखाएको, आरोपित कसुरमा प्रतिवादी राधा कार्की इन्कार रहेको र निज विरुद्ध प्रतिवादीहरूको मौकाको पोलबाहेक अरु कुनै पनि ठोस लिखत प्रमाण नरहेको, यस्तो पोल जसले जसलाई पनि गर्न सक्ने हुँदा यो आधारमा मात्रै प्रतिवादी राधा कार्कीलाई कसुरदार ठहर गर्नु फौजदारी न्याय शास्त्र विरुद्ध हुने देखिँदा निजले अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसला मिलेकै देखिन्छ। यससम्बन्धी वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

पीडितहरूलाई भारतको सोहरतगढसम्म पुर्याई राधा कार्कीको जिम्मा लगाउने र राधा कार्की तथा अपरिचित व्यक्तिले केटीहरूलाई भारतको विभिन्न स्थानमा बिक्री गरी सोबाट प्राप्त रकम बराबर भागबन्डा हुने भनी प्रतिवादीहरूले राधा कार्की विरुद्ध गरेको पोल पुग्न नसकी प्रतिवादी राधा कार्कीले अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतसमेतको फैसला यस इजलासबाट

मनासिब ठहरेबाट केटीहरूलाई भारतमा को कसले कसरी कहाँ बिक्री गर्ने भन्ने तथ्यलाई वादीले प्रस्ट गर्न नसकेको मान्नु पर्ने ।

प्रतिवादीहरूले पीडितहरूलाई बेचबिखन गर्नको लागि नभई वैदेशिक रोजगारीको लागि विदेश ओमान लानको लागि निजहरूको राहदानीलगायतका लिखत बनाएको तथा पीडितहरूको नागरिकता प्रमाणपत्रसमेत प्रतिवादीहरूको सँगसाथबाट बरामद भएको अवस्था छ । पीडितहरूको जाहेरी, मौकाको प्रमाणित बयान र अदालतको बकपत्रबाट समेत निजहरूलाई प्रतिवादीहरूले वैदेशिक रोजगारीको लागि भारत हुँदै विदेश लाने कुरा गरेको देखिन्छ । यसरी भारतको कुन ठाउँमा प्रतिवादीहरूलाई को कसले पुर्याउने र बिक्री गर्ने भन्ने मूल तथ्य नै खुल्न नसकेको मिसिलको वस्तुस्थितिलाई नजरअन्दाज गरी पीडितहरूलाई भारतमा बिक्री गरी धन कमाउने हिसाबले लान लागेको भन्ने प्रतिवादीहरूको मौकाको बयानलाई मात्र टेकी मानव बेचबिखन जस्तो गम्भीर कसुरमा सजाय गर्नु उपयुक्त हुँदैन । उल्लिखित बयान अन्य आधारभूत प्रमाणहरूबाट समर्थित नभएकोले निजहरू विरुद्धको सो हदसम्मको अभियोग दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई सुरु जिल्ला अदालतको फैसला केही उल्टी गरी प्रतिवादीहरूले मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा ४(२)(ख) को कसुर गरेको ठहर्याई निजहरूलाई सोही ऐनको दफा १५(१)(छ) बमोजिम जनही ७ वर्ष कैद गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६८।१०।२३ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारले यी प्रतिवादीहरूलाई अभियोग दाबीबमोजिम हदैसम्म सजाय गरिपाउँ भनी लिएको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: यमप्रसाद बास्कोटा

कम्प्युटर : मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १२ गते रोज १ शुभम् ।

मा.न्या. श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-१०४३, लागु औषध (सेतो हेरोइन), शेरबहादुर तामाङ वि. नेपाल सरकार

निष्पक्षता र इमानदारीका साथ अपराधको रोकथाम गर्ने जिम्मेवारी लिएका प्रहरी पदाधिकारीले प्रतिवादीले सेवनको लागि राखेको १ चौथाई ग्राम लागु औषधलाई बढाई ७० ग्राम लागु औषधको झुट्टा बरामदी मुचुल्का खडा गर्नुपर्ने कुनै कारण छैन । के कुन दुराशय लिई प्रहरीबाट झुट्टा बरामदी मुचुल्का खडा गरियो यसलाई पुनरावेदकले स्पष्ट गरी त्यसको चित्तबुझ्दो प्रमाण दिनुपर्छ । मौखिक कथनकै भरमा रीतपूर्वक खडा भएको बरामदी मुचुल्का र त्यसलाई समर्थन गरी प्रतिवादीले गरेको मौकाको बयान अन्यथा गर्दा पुनरावेदन अदालत, पाटनले फैसलामा उल्लेख गरेको लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १२ लगायत प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ९ र १० समेतका तमाम कानूनी व्यवस्था निरर्थक हुन पुग्नेछन् । पुनरावेदकबाट बरामदी मुचुल्का र निजको मौकाको साबितीलाई अन्यथा गर्ने चित्त बुझ्दो प्रमाण पेस हुन नसकेकोले आफूबाट १ चौथाई ग्राम लागु औषध मात्र बरामद भएको भन्ने निजको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

बरामदी मुचुल्का र प्रतिवादीको मौकाको साबिती अन्यथा हुने सबुद प्रमाणको अभावमा लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १२ समेतको विश्लेषण गरी पुनरावेदकले अभियोगदाबीको कसुर गरेको ठहर्याई लागु औषधको परिणाम तथा पेसेवररूपमा क्याप्सुलमा लागु औषध भरेको कारोबारसमेतलाई विचार गरी प्रतिवादीलाई उक्त ऐनको दफा १४(१)(छ)(२) बमोजिम १२ वर्ष कैद र रु. १ लाख जरिवाना हुने ठहर्याई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर गरेको

पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।६।२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ७ गते रोज ३ शुभम्।

६

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-१०५४, कर्तव्य ज्यान, प्रेम चौधरी वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदकलाई हदैसम्म सजाय गर्नुपर्ने हो कि भनी हेर्दा कसुर र सजायमा तालमेल हुन आवश्यक छ। कसुरदारले पुनः अपराध नगरोस् भनेर कसुरदारलाई कसुरको मात्रा हेरी सजाय गर्नुपर्ने सजायसम्बन्धी धारणा बलियो धारणा मानिन्छ। कसुरदारलाई सजाय गरेको कारणबाट समाजका अरु व्यक्तिले सो कसुर नगरून् भनी कसुरको पुनरावृत्ति रोक्ने (deterrence) पनि सजायको उद्देश्य हुन्छ। प्रस्तुत सन्दर्भमा श्रीमती आफूसँग बोलचाल नगरेको तथा सँगै नबसी अन्यत्रै बस्ने गरेको भन्ने कुरालाई आधार बनाई एक अबोध शिशुको योजनाबद्ध ढङ्गले प्रतिवादीले हत्या गरेका छन्। ६ महिनाको सानो दूधे बालक छोरालाई विषादि खुवाई मारेको कुरामा यी प्रतिवादी साबित छन्। नाबालक शिशुको हत्यापछि श्रीमतीले अर्को बच्चा पाउन आफूसँग बोलचाल गर्न आउलिन् र आफूले मैथुन सुख पाउँला भन्ने पुनरावेदकको सोच अत्यन्त स्वार्थी सोच देखिन्छ जसमा मानवताको लागि कुनै ठाउँ रहेको पाइँदैन। निजको सो कार्य क्रूर र खेदजनक देखिन्छ। कुनै गल्तीबेगर मृतकको हत्या भएको प्रतिवादीको कार्यबाट निज हदैसम्मका सजायका पात्र बनेका छन्। यस्तो गम्भीर अपराध गर्ने प्रतिवादीलाई सजायमा राहत दिँदा आपराधिक कार्यले प्रश्रय पाउने।

पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको फैसला उल्टी गरी झुट्टा अभियोग दाबीबाट फुर्सद पाउँ भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। यी

प्रतिवादीले ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(२) नं. को कसुर गरेको ठहर्याई सोही १३(२) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गरेको सुरू दाङ जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको मिति २०६८।१।६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ७ गते रोज ३ शुभम्।

७

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CR-०४५८, ०४५७, गैंडा मारी खाग बिक्री व्यवसाय गरेको, मुन्ना प्रजा वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. कविराज मगरसमेत

कुनै कसुरमा एकभन्दा बढी प्रतिवादीहरूलाई तत्सम्बन्धी ऐनको एउटै दफाको सजायको माग गरिएको भए पनि कानूनले निर्णयकर्तालाई विवेक प्रयोग गर्ने अधिकार प्रदान गरेको अवस्थामा मिसिल संलग्न कागज प्रमाणहरूको विश्लेषण गरी वारदातमा व्यक्तिपिच्छे प्रतिवादीको संलग्नता र भूमिका जस्ता विषयहरू पहिचान गरी वारदात घटाउन नेतृत्व लिएको, सहायकको भूमिकामा रहेको, आफैँ प्रहार गरेको, गौँडा कुरेको, सुराकीको भूमिका निर्वाह गरेको, लाभ लिने कार्यमा सहभागी भए नभएको र हातहतियारको बन्दोवस्त आदि गरे नगरेकोलगायतका थुप्रै विषयहरूका आधारमा अमुक कसुर घटाउनमा कुनै प्रतिवादीको के कति भूमिका र हिस्सा छ त्यही आधारमा कसुरको मात्राअनुसार सजाय निर्धारण हुने हुँदा एउटै किसिमको अभियोग दाबी भएका सबै प्रतिवादीहरूलाई समान सजाय हुनुपर्छ भनी मान्न नमिल्ने।

प्रतिवादीमध्ये केहीका हकमा सजाय निर्धारण हुँदा Mitigating factors र केहीका हकमा

Aggravating factors प्रयोग भएको मिलेन भन्ने नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर सम्बन्धमा पनि केही विवेचना हुनु आवश्यक देखिन आउँछ। फौजदारी कानूनको उल्लङ्घनका लागि सजाय निर्धारण गर्दा विभिन्न सिद्धान्त र अवधारणाहरूको प्रयोग हुँदै आएको पाइन्छ। Mitigating factors भन्नाले कुनै व्यक्तिलाई अदालतले कसुरदार ठहर्याएपछि निजलाई कम सजाय गर्न लिने आधारहरूलाई बुझिन्छ भने Aggravating factors भन्नाले कसुरको गम्भीरता बढाउने र अधिकतम सजाय गर्ने आधारहरूलाई बुझिन्छ। Mitigating factors का लागि जो विरुद्ध अपराध भएको छ। उसैको उक्साहटको कारण अपराध घटाउन कसुरदार प्रेरित भएको अवस्था, कसुरदारको मानसिक अवस्था, उमेर, उक्त अपराध घटाउन कसुरदारको अत्यन्त कम भूमिका, कसुरदारको पूर्व आपराधिक रेकर्डको अभाव, अपराध घटाउन पीडितको संलग्नतासमेत रहेको अवस्था, अपराध गर्दाको अवस्था र परिस्थिति आदिको आधारमा विधायिकाले न्यूनतम सजाय गर्ने गरी कानूनमा नै व्यवस्था गरिदिएको वा निर्णयकर्ता (Judge) लाई तत्सम्बन्धी विवेक प्रयोग गर्ने अधिकार प्रदान गरेको अवस्थाहरू पर्दछन्। जबकी Aggravating factors पटके अपराधी, पीडितलाई पुगेको क्षतिको गम्भीरता, कसुर घटाउन कसुरदारको नेतृत्वपूर्ण भूमिका, सामाजिक रूपमा अत्यन्त निकृष्ट र अनैतिक मानिने कसुर, पदको आडमा गरिने कसुर र क्रूर तथा यातनापूर्ण तवरले गरिएको अपराध, अपराधमा घातक हतियारको प्रयोग आदि जस्ता आधारमा विधायिकाले अधिकतम सजाय गर्ने भनी कानूनमा नै व्यवस्था गरिदिएको वा निर्णयकर्तालाई तत्सम्बन्धमा विवेक प्रयोग गर्ने अधिकार प्रदान गरेको अवस्थाहरू पर्दछन्, हाम्रो प्रचलित नेपाली फौजदारी कानूनमा पनि कसुरदारलाई कुनै कसुरका लागि दायित्व बहन गराउनेसम्बन्धी विभिन्न सिद्धान्तहरूको व्यवस्था

भएको पाइने।

कतिपय कसुरका लागि सजाय निर्धारणमा न्यायाधीशलाई विवेक प्रयोग गर्न कुनै स्थान नै नदिइएको र कतिपय कसुरका लागि कसुरको मात्रा अनुसार सजाय निर्धारण गर्ने गरी विवेक प्रयोग गर्ने अधिकार न्यायाधीशलाई प्रदान गरिएको पनि पाइन्छ। के कस्तो अवस्थामा Aggravating factors अपनाउने र के कस्तो अवस्थामा Mitigating factors अनुशरण गर्ने भनी हामीकहाँ छुट्टै कानून नभए पनि विभिन्न कानूनमा एउटै कसुरका लागि सजायको न्यूनतम र अधिकतम हदको सजायसम्बन्धी व्यवस्थालाई सोही रूपमा बुझ्न सकिन्छ। मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. को व्यवस्थालाई Mitigating factors को अनुसरणका लागि विधायिकाले न्यायाधीशलाई विवेक प्रयोग गर्ने अधिकार प्रदान गरेको रूपमा बुझ्न सकिन्छ। Mitigating factors को अनुशरण गर्दा कुनै कसुरमा संलग्न व्यक्तिलाई माथि उल्लिखित विभिन्न आधारमा कम सजाय निर्धारण गर्ने हो भने त्यही कसुरका लागि Aggravating factors अनुशरण गर्ने माथि उल्लिखित आधारहरू देखिन आएमा सजायको मात्रा बढाउने हो। यसबाट Mitigating वा Aggravating factors सजाय निर्धारणमा न्यायाधीशलाई प्राप्त विवेकाधिकारसित सम्बन्धित छ भन्ने बुझिन आउने।

कसुरको मात्रा अनुसार सजाय हुने भन्ने कुरा पनि कुनै न कुनै रूपमा Mitigating वा Aggravating factors सित सम्बन्धित विषय हो। कसुरको मात्रा भनेको तथ्य र प्रमाणबाट कुनै कसुर घटाउन कुनै व्यक्तिको के कस्तो संलग्नता र भूमिका छ भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने हो। कुनै वारदातमा मुख्य भई भूमिका निर्वाह गर्ने, सहयोगसम्म गर्ने, लाभ लिने, योजना बनाउने, वातावरण तयार गरिदिने आदि विभिन्न भूमिकाहरूका लागि कानूनले छुट्टाछुट्टै भार तय गरेको अवस्थामा एउटै कसुरमा एकभन्दा धेरै कसुरदारहरूको संलग्नता रहेको परिप्रेक्ष्यमा तीमध्ये प्रत्येक कसुरदारको उक्त

वारदात घटाउन के कस्तो र के कति भार पर्छ त्यही कसुरको मात्रा हुन आउँछ । प्रस्तुत मुद्दाका सन्दर्भमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजस्तु संरक्षण ऐन, २०२९ को माथि उल्लिखित दफा २६(१) लाई हेर्दा गैरकानूनी तरिकाले उक्त दफामा उल्लिखित कसुर गर्ने व्यक्तिलाई पचास हजार रुपैयाँदेखि एकलाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा पाँच वर्षदेखि पन्ध्र वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ भन्ने व्यवस्था देखिन्छ । जसअनुसार सो कसुरमा संलग्नहरूको हकमा अधिकतम र न्यूनतम सजायको व्यवस्था भएको अवस्था छ । प्रतिवादी कायम भएकामध्ये कसुर ठहर भएका जति सबैलाई एउटै सजाय हुनुपर्ने भन्ने विधायिकाको मनसाय नभई माथि उल्लिखित विश्लेषणसमेतका आधारमा कसुरको मात्राअनुसार कानूनले निर्धारण गरेको अधिकतम र न्यूनतम सजायको सीमाभित्र रही प्रतिवादीहरूलाई सजाय कायम गरेको चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालयको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला न्यायसङ्गत देखिन आउने ।

मिति २०६४।७।१२ को पूरक अभियोगमा कायम भएका अन्य प्रतिवादीहरूले सफाइ पाउने ठहर भएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको छैन भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसम्बन्धमा हेर्दा प्रतिवादीहरू गञ्जसिंह प्रजा, विष्णु कार्की, साईला थापा क्षेत्री, ढेडुकाले बानिया क्षेत्री, यामबहादुर बानिया क्षेत्री, हरि कार्की, विरबहादुर अधिकारी, न्यौपाने बाजे, न्यौपाने माइला, न्यौपाने साइला, चन्द्रे चेपाङ, पुते माइला, राजु थापा क्षेत्री र स्याने थापासमेत १४ जनाका हकमा मिति २०५६।५।३० को प्रस्तुत वारदातमा संलग्नता रहेको भन्ने कुरा कहाँकतैबाट पुष्टि हुन आउँदैन । पक्राउ परी इजलाससमक्ष बयान गर्ने मुन्ना प्रजालगायत अन्य प्रतिवादीहरूले पनि उक्त वारदातमा निज प्रतिवादीहरूको संलग्नता थियो भनी पोल गरेको अवस्थासमेत विद्यमान देखिँदैन । उल्लिखित १४ जना प्रतिवादीहरूका हकमा प्रतिवादी

कान्छा भन्ने गञ्जन सिंह प्रजाले अनुसन्धानको क्रममा तथा इजलाससमक्ष बयान गर्दा निजहरूलाई पोल गरेको भन्नेबाहेक निजहरू कसुरदार हुन् भन्ने अन्य कुनै स्वतन्त्र र वस्तुनिष्ठ प्रमाण पेस भएको उक्त पूरक अभियोगमा समेत उल्लेख गर्न सकेको नदेखिँदा एक जना व्यक्तिको भनाइलाई मात्र आधार मानी अन्य स्वतन्त्र प्रमाणबाट पुष्टि नहुँदासम्म कसुरदार मान्न न्यायोचित नहुने हुँदा निज १४ जना प्रतिवादीहरूले सफाइ पाउने ठहर भएको फैसला कानूनसङ्गत देखिन आउने ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ को दफा २६(१) बमोजिम कसुरको मात्राअनुसार प्रतिवादी मुन्ना प्रजालाई १५ वर्ष कैद र रु.१,००,०००।- जरिवाना, प्रतिवादी विरबहादुर प्रजालाई ८ वर्ष कैद र रु.५०,०००।- जरिवाना र प्रतिवादी कविराज मगरलाई रु.१,००,०००।- जरिवाना हुनेगरी चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालयबाट मिति २०६७।७।८ मा भएको फैसला र प्रतिवादीहरू जरिङ्गे भन्ने गञ्ज सिंह प्रजा, विष्णु कार्की, साइला थापाक्षेत्री, ढेडु काले बानिया क्षेत्री, यमबहादुर बानिया, हरि कार्की, विरबहादुर अधिकारी, न्यौपाने बाजे, न्यौपाने माइला, न्यौपाने साइला, चन्द्रे चेपाङ्ग, पुते माइला, राजु थापा क्षेत्री, स्याने थापाले अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउने ठहर्याई राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालयबाट मिति २०६९।८।७ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०७०।२।१४ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १६ गते रोज ५ शुभम् ।

८

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-RB-०२७८,

करारको परिपालना गराइ पाऊँ, संजिव श्रेष्ठ वि. मधुसुदनलाल श्रेष्ठ

करार ऐन, २०५६ को दफा ८७ को व्यवस्था आपत्कालीन अवस्थाको लागि न्यायलाई मध्यनजर राखी प्रदान हुने अन्तरिम प्रकृतिको आदेश हो। यो आदेशबाट न्यायको संरक्षण हुनु आवश्यक हुन्छ। दफा ८७ ले जिल्ला अदालतको सुरु अधिकारक्षेत्रको ठाउँ लिई यावत् सबुद प्रमाण बुझी यो पक्षले यसो गरेको, यसले यसो गरेको भनी चिराचिरा केलाई फैसला गर्ने काम गर्दैन। दफा ८७ को उपचार खोज्ने पक्षको हकमा भएका प्रमाणहरू विवादास्पद हुनु आवश्यक हुने।

जिल्ला प्रशासन र प्रहरीजस्तो निकाय जसलाई शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने धौधौ पर्छ। तिनले शान्ति सुरक्षाको बहाना बनाई स्थानीय प्रशासन ऐनको दुहाई दिई प्रस्तुत करार विषयमा हात हालेको निक्कै आपत्तिजनक र पूरै अवैध छ। यसको जति भर्त्सना गरे पनि पुग्दैन। तर गलतै भए पनि रेस्टुरेन्टका सरसामान रेस्टुरेन्टबाट उठिसकेबाट रेस्टुरेन्ट आफ्नो पूर्व कलेवरमा रहन नसकेको स्पष्ट छ। उक्त कार्यले करारको विषयवस्तुमा आधारभूत परिवर्तन ल्याएर करारलाई frustrate पारेको छ भन्दा पनि हुन्छ। उता निवेदकले घरधनीलाई बहाल नदिएको, हल्लाखल्ला गरेको र शान्ति सुरक्षामा खलल पुर्याएको विवाद पनि छँदैछ। आपसमा फौजदारी हुने गरी करारको परिपालनाको सन्दर्भमा उक्त दफा ८७ बमोजिम आदेश गर्नु कदापि हितकर हुँदैन। निवेदकले जिल्ला प्रशासन र प्रहरीसमेतको अर्घेलो देखाई निजहरू विरुद्ध उजुर गर्ने साहस गर्नुपर्नेमा करार उल्लङ्घन भई विषयवस्तुमा आधारभूत परिवर्तन भएको अवस्थामा करार ऐन २०५६ को दफा ८७ समातेर प्रस्तुत निवेदन दिएकोलाई उचित कानूनी मार्ग अवलम्बन गरेको भन्न नमिल्ने हुँदा पुनरावेदन अदालत, बुटवलले निवेदकको निवेदन खारेज गरेको मिति २०७१।७।२६ को आदेश मिलेकै देखिँदा सदर

हुने।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ९ गते रोज ५ शुभम्।

- यसै लगाउको ०७१-CA-१५९५, उत्प्रेषण, सञ्जीव श्रेष्ठ वि. मधुसुदनलाल श्रेष्ठसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

९

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.

श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-११४७,

कर्तव्य ज्यान, महेशकुमार भण्डारी वि. नेपाल सरकार

गम्भीर रोगको बारेमा कुनै पनि विवरण

र लिखत प्रतिवादी वा निजका आफन्तहरूबाट

सन्तोषजनकरूपमा सुरु तहमा आउन नसकेबाट

मगज बिग्रेको भन्ने प्रतिवादी र निजका आफन्तहरूको

कथनलाई आधार बनाउन मिल्ने देखिँदैन। यी

प्रतिवादीले सुरु अदालतमा नै सबै कुराको जिकिर

लिनु र तत्सम्बन्धी प्रमाण पेस गर्नु आवश्यक

हुन्छ। यी प्रतिवादीबाट त्यस्तो कुनै पनि प्रमाण आउन

नसकेको र मिसिल संलग्न प्रमाणहरूले प्रतिवादीबाट

भएको यावत् व्यवहार सट्टे मानिसको भएकोले मुलुकी

ऐन, दण्डसजायको महलको १ नं. अनुसार आफूलाई

सजाय हुनुहुँदैन भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर

पुग्न सक्तैन। यी प्रतिवादी विरुद्धको अभियोग दाबी पुग्ने

ठहर्याई प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको

महलको १ र १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित

जन्मकैद गरेको बारा जिल्ला अदालतको फैसला

सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति

२०६८।९।१९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

प्रतिवादीको स्वास्थ्य जाँच के कहिले

भएको भन्नेसम्बन्धमा डा मोहनराज श्रेष्ठले गरेको

बकपत्रमा मिति २०६६।१२।२९ मा प्रतिवादीको

जाँच भएको र मानसिक अस्पताल, लगनखेलको

मिति २०६७।४।१८ को पत्रबाट यी प्रतिवादी उक्त अस्पतालमा मिति २०६७।१।१५ मा भर्ना भएको देखिन्छ । दुवै जाँच वारदातको लामो समय ९।१० महिनापछि भएबाट प्रतिवादीलाई सो रोग कहिलेदेखि लागेको र कहिले पराकाष्ठामा पुगेको भन्ने कुरा स्पष्ट हुँदैन । तथापि जुनसुकै समयमा लागेको भएपनि यी प्रतिवादी major depressive episode with suicidal attempt रोगबाट पीडित रहेको भनी विशेषज्ञबाट प्रतिवादीको जाँच भई राय र बकपत्र समेत भएकोलाई अविश्वास गर्नुपर्ने कुनै कारण छैन । रोगी छोरीबाट आफूलाई आर्थिक क्षति पुगेको र भविष्यमा थप क्षति पुग्ने सम्भावना भएबाट आफू र छोरी दुवैको भविष्य सुखद् नहुने कुराका अतिरिक्त प्रस्तुत हत्यामा सो रोगको पनि महत्त्वपूर्ण प्रभाव रहेको मान्नु पर्छ । यी कुरा दण्डसजायको महलको १ नं. को परिधिभिन्न पर्न नसके पनि अ.बं. १८८ नं. को परिधिभिन्न परेकै देखिन्छ । बेलायतमा पनि यस्ता प्रतिवादी murder कसुरमा हुने जन्मकैदकै सजायको भागिदार हुने नभई manslaughter कसुरमा हुने जन्मकैदसम्मको तजबीजी सजायका भागिदार हुने देखिन्छ । उक्त रोगले गर्दा प्रतिवादीले त्यसै पनि प्रशस्त सजाय पाएका छन् । यी कारणहरूले गर्दा यी प्रतिवादीलाई हदैसम्मको जन्मकैदको सजाय गर्न न्यायोचित हुने देखिँदैन । तथापि यी प्रतिवादीलाई उक्त रोगको पुनरावृत्ति नहुने र प्रतिवादी पूर्ववत् मानिसको जिउज्यानको लागि खतरा नहुनेतर्फ वादी नेपाल सरकारले सचेत रहनु आवश्यक छ । ती सब जिम्मेवारी वादी नेपाल सरकारबाट पूरा हुनेछ भन्ने अपेक्षा राख्दै प्रतिवादीलाई जन्मकैदको सजाय गर्दा पर्ने भई निजलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम तजबिजी १० वर्ष कैद हुने ।
इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य
कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना
इति संवत् २०७३ साल वैशाख २० गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. ६

१

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६८-CR-००३८, ०६८-RC-०१०९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. बाबुराम रानामगरसमेत, नेपाल सरकार वि. बाबुराम रानामगर

प्रतिवादी बाबुराम रानामगरले मृतक विनोद बल्छौडीलाई धारिलो हतियार छुरा प्रहार गरी सोही चोटका कारण मृत्यु भएको कुरामा विवाद देखिँदैन । छुराजस्तो धारिलो हतियारले प्रहार गर्दा मान्छे मर्न सक्छ भन्ने सामान्य प्रकृतिको जानकारी प्रहारकर्तालाई थिएन होला भन्न मिल्दैन । घाइते दिपबहादुर बल्छौडीलाई प्रहार गरेको चक्कु विनोद बल्छौडीलाई लाग्न गएको हो कि भन्ने सन्दर्भमा हेर्दा यी प्रतिवादीले घाइते दिपबहादुर बल्छौडीलाई पहिला नै टाउकोमा चक्कु प्रहार गरी घाइते बनाई दिपबहादुर बल्छौडी भुइँमा लडिसकेको देखिन्छ । मेरो दाजुलाई किन छुरा प्रहार गरेको भनी भनेकोमा तत्कालै प्रतिवादी बाबुराम रानामगरले मृतकको पेटमा छुरा प्रहार गरी मुटु जस्तो संवेदनशील अङ्गमा चोट लागी सोही चोटका कारण मृत्यु भएको तथ्यलाई यी प्रतिवादी बाबुराम रानामगरले अन्यथा भन्न सकेकोसमेत पाइँदैन । वारदातस्थलमा उपस्थित कुनै पनि मानिसले यी प्रतिवादीलाई दीपबहादुर बल्छौडीले चक्कु प्रहार गरेको र सोही चक्कु खोसी विनोद बल्छौडीलाई प्रहार गरेको भनी बकपत्रसमेत गरेको पाइँदैन । चक्कुमाथि ठोकिएको कारण लागेको हो भन्ने कुरा प्रतिवादी बाबुराम रानामगरले सुरु अदालतमा भएको बयानमा लेखाई दिए पनि घाउको प्रकृति हेर्दा साङ्घातिक किसिमको भएकोले चक्कुमाथि ठोकिएन गएको कारणले घाइते भई मरेको भन्ने प्रतिवादीको जिकिर पत्यारलायक नदेखिने ।

माथि प्रकरणमा विवेचित आधार प्रमाणबाट यी प्रतिवादी बाबुराम रानामगरले चक्कु प्रहार गरी घाइते भएको विनोद बल्छौंजीको सोही चोट पीरबाट मृत्यु भएको तथ्य स्थापित भएको हुँदा निज प्रतिवादी बाबुराम रानामगरलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. तथा १३(३) नं. को विपरीतको कसुरमा ऐ. महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्ने गरी गोरखा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।८।१५ मा भएको फैसला सदर गर्ने पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०६७।१०।९ को फैसला सदर हुने।

मौकामा कागज गर्ने जाहेरवाला विष्णुबहादुर बानियाले मौकामा लेखाउन नसकेको कुरा पछि अदालतमा बकपत्र गरेको कुरालाई विश्वसनीय मान्न मिलेन। प्रतिवादी बाबुराम रानामगरलाई मृतक विनोद बल्छौंजीलाई मार्न बचन दिएको कुरा जाहेरी दरखास्त, वस्तुस्थितिका मानिसहरूको कागज, अन्य प्रतिवादीहरूको बयान निज प्रतिवादी मिनप्रसाद भट्टराईको अनुसन्धान अधिकारी तथा अदालतसमक्षको बयान र साक्षीहरूको बकपत्रसमेतका मिसिल संलग्न कुनै पनि कागज प्रमाणबाट पुष्टि हुनसकेको नदेखिने।

अर्का प्रतिवादी जङ्गबहादुर रानामगरको हकमा उक्त वारदातमा संलग्न भई ज्यान मार्ने कसुर गरेको भन्ने कुनै ठोस र स्वतन्त्र प्रमाणले पुष्टि हुन सकेको पाइँदैन। यी प्रतिवादी जङ्गबहादुर रानामगर उक्त वारदात समयमा उपस्थित भएको कुरा चश्मदिद गवाहा, जाहेरवाला कसैले अनुसन्धान अधिकारी तथा अदालतमा बकपत्र गर्दासमेत खुलाउन सकेको नपाइने हुँदा प्रतिवादीहरू मिनप्रसाद भट्टराई र जङ्गबहादुर रानामगरलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ हुने ठहर गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०६७।१०।९ को फैसला निज प्रतिवादीहरू

मिनप्रसाद भट्टराई र जङ्गबहादुर रानामगरको हकमा मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

प्रतिवादी बाबुराम रानामगरको हकमा वारदातको समयमा निजको उमेर १७ वर्षको मात्र भएको देखिन्छ। स्थानीय मेला जात्रा भएको यी प्रतिवादीसमेतका व्यक्तिहरू बसी सुन्तला किनी खाइरहेको स्थानमा मृतकका दाजु दिपबहादुर बल्छौंजी नसाले मात्तिई सुन्तला कुल्चिदिएकोले तत्काल झडप भएको देखिन्छ। प्रतिवादी बाबुराम रानामगर र मृतक विनोद बल्छौंजीको उमेरसमेत समान रहे भएको देखिएको छ। मृतकसँग यी प्रतिवादीको पूर्वरिसइवी वा वैमनस्यता रहेको भन्ने मिसिल संलग्न कुनै पनि तथ्य प्रमाणहरूबाट खुल्न आएको देखिँदैन। वारदातको जरिया यी प्रतिवादी र विनोद बल्छौंजी नभई निजका दाजु दिपबहादुर बल्छौंजीबाट भएको देखिन्छ। निज प्रतिवादीले निजलाई मार्छु नै भनी चक्कु प्रहार गरेको होइन भनी बयान गरेको देखिएबाट मार्ने योजना, पूर्व रिसइवीको अभाव रहेको अवस्थामा वारदातस्थलमा भएको सामान्य विवादको कारण तत्काल उठेको रिस थाम्न नसकी गरेको प्रहारको कारण विनोद बल्छौंजीको मृत्यु भएको देखिँदा प्रतिवादी बाबुराम रानामगरलाई ऐनबमोजिम हुने हदैसम्मको सजाय गर्दा चर्को पर्न जाने देखिएकोले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम कैद सजाय घटाई सजाय गर्न मनासिब हुने भनी १० (दश) वर्षको कैद सजाय गर्ने भनी पुनरावेदन अदालत, पोखराको राय मनासिबै हुँदा प्रतिवादी बाबुराम रानामगरलाई १० (दश) वर्ष कैद हुने ठहर्छ। वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल जेठ ३१ गते रोज २ शुभम्।

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६८-CR-०९४७, कर्तव्य ज्यान, छोटु भन्ने सौबल तामाङ वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी छोटु भन्ने सौबल तामाङको हकमा माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट मृतक देवबहादुर नेपालीलाई फलामको रडले टाउकोमा प्रहार गरी सोही चोडपीडाले मृत्यु भएको तथ्य स्थापित भई रहेको देखिन्छ । फलामको रडजस्तो वस्तुले पटक पटक टाउको जस्तो संवेदनशील अङ्गमा प्रहार गर्दा मान्छे मर्न सक्छ भन्ने सामान्य प्रकृतिको जानकारी प्रहारकर्तालाई थिएन होला भन्न मिल्दैन । मृतक देवबहादुर नेपालीले चक्कुले ताकेकोमा केही नगरे आफूलाई मार्न सक्ने अवस्था थियो भन्नेतर्फ विचार गर्दा प्रतिवादी छोटु भन्ने सौबल तामाङलाई मृतक देवबहादुर नेपालीले चक्कुजस्तो हतियार ताकेका हुन् कि भन्नलाई निज प्रतिवादीको शरीरमा कुनै घाउचोट देखिँदैन घटनास्थलबाट चक्कु बरामद हुनसमेत सकेको देखिँदैन । वारदातस्थलमा उपस्थित गिरुप्रसाद गुरुडले मृतकले यी प्रतिवादीलाई २/४ पटक गालामा हिकाएका त्यसपछि प्रतिवादीले फलामको रडले मृतकको टाउकोमा प्रहार गरेका हुन् भनी बयान गरेका छन् । गिरुप्रसाद गुरुडले मृतकले यी प्रतिवादीलाई चक्कुले ताकेको भनी बयानसमेत गरेको पाइँदैन । अतः मृतक देवबहादुर नेपालीले आफूलाई चक्कु ताकेको र केही नगरे आफ्नो ज्यान सक्ने भन्ने प्रतिवादीको जिकिर पत्यारलायक नमानिने ।

माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट यी प्रतिवादी छोटु भन्ने सौबल तामाङले फलामको रडले टाउकोमा प्रहार गरी घाइते भएका देवबहादुर नेपालीको सोही चोटपीडाबाट मृत्यु भएको तथ्य स्थापित भएको हुँदा निज प्रतिवादी छोटु भन्ने सौबल तामाङलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. को

विपरीतको कसुरमा ऐ. महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जनमकैदको सजाय गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०६८।७।२७ को फैसला सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

प्रतिवादी छोटु भन्ने सौबल तामाङको हकमा यी प्रतिवादी र मृतक बाहिर होटलमा सँगै बसी रक्सी खाई प्रतिवादी बस्ने गरेको डेरा कोठामा आई प्रतिवादी कोठाबाहिर निस्केको समयमा मृतकले प्रतिवादी सुत्ने विस्तारामा पिसाब फेरिदिएको विषयमा विवाद उठी मृतकले यी प्रतिवादीलाई २/४ थप्पड हिकाएकोमा निज प्रतिवादीले तत्कालै ढोकामा लगाउने गजबारको रूपमा प्रयुक्त हुने फलामको रडले मृतकको टाउकोमा प्रहार गरेको देखिएको छ । मृतकलाई मार्ने पर्ने भन्ने पूर्व रिसइबी वा वैमनस्यताको कारण प्रतिवादीले प्रहार गरेको भन्ने मिसिल संलग्न कुनै पनि तथ्य प्रमाणहरूबाट खुल्न आएको देखिँदैन । निज प्रतिवादीले मृतकलाई मार्छु नै भनी फलामको रड प्रहार गरेको होइन भनी बयान गरेको देखिएबाट मार्ने योजना, पूर्वरिसइबीको अभाव रहेको अवस्थामा वारदातस्थलमा भएको सामान्य विवादको कारण तत्काल उठेको रिस थाम्न नसकी तत्काल उपलब्ध भएको रडको प्रहारको कारण देवबहादुर नेपालीको मृत्यु भएको देखिँदा प्रतिवादी छोटु भन्ने सौबल तामाङलाई ऐ. बमोजिम हुने हदैसम्मको सजाय गर्दा चर्को पर्न जाने देखिएकोले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको महलको १८८ नं. बमोजिम कैद सजाय घटाई सजाय गर्न मनासिब हुने भनी ७ (सात) वर्षको कैद सजाय गर्ने भनी पुनरावेदन अदालत, पोखराको राय मनासिबै हुँदा प्रतिवादी छोटु भन्ने सौबल तामाङलाई ७ (सात) वर्ष कैद हुने ।
इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७३ साल जेठ ३१ गते रोज २ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-सी-००९४, उत्प्रेषण / परमादेश, मिसरूल राइन वि. धनुषा जिल्ला अदालत
बहुविवाह मुद्दाका प्रतिवादी यी निवेदकलाई धनुषा जिल्ला अदालतको मिति २०६७।५।२९ को फैसलाले २ वर्ष कैद र रू. १५,०००/- जरिवाना भई सो फैसला अन्तिम रहेको अवस्था छ । उक्त कैद जरिवाना बुझाउन आफैँ समर्पण नगरी सोबाट बचन वारिसमार्फत मिति २०७०।१।१० मा प्रस्तुत रिट निवेदन दर्ता भएको पाइन्छ । संविधान र ऐन कानूनबमोजिम स्थापित साधिकार निकाय जिल्ला अदालतले कानूनी प्रक्रियाअन्तर्गत रीतपूर्वकको समाह्वान जारी गर्दा अदालतमा अनुपस्थित रही हाल आएर दण्ड जरिवानाबाट उम्कन असाधारण अधिकार क्षेत्रबाट कानूनसम्मत भएको फैसलालाई वारिसमार्फत चुनौती दिने कार्य कानून र न्यायको रोहमा उचित मान्न नसकिने ।

तथ्यको विश्लेषण र प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी भएका आदेश र फैसलामा अमूक मुद्दाको तथ्य र प्रमाणको मूल्याङ्कनबाट प्रतिपादित नजिर सबै अवस्थामा लागू हुन्छ भन्नु न्यायोचित हुँदैन । अतः निवेदकले भनेअनुसार निजको नाउँको तामेली म्याद कानूनी तथा व्यावहारिक कुनै पक्षबाट पनि बेरीतको नदेखिँदा र निवेदकले स्वच्छ र उचित सुनुवाइको मौका पाएको देखिँदा निवेदन मागबमोजिम उत्प्रेषण तथा परमादेश जारी गर्न नमिल्दा प्रस्तुत निवेदनमा विपक्षी बनाइएको धनुषा जिल्ला अदालतबाट फैसला भएको बहुविवाह मुद्दाको सक्कल मिसिल निवेदनसाथ संलग्न भई अवलोकन भइसकेको स्थितिमा विपक्षीका नाममा कारण देखाऊ आदेश जारी गर्नुको कुनै औचित्य नदेखिँदा प्रथम दृष्टिमा नै प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ठहर्याई मिति २०७०।१।१५ मा भएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको आदेश मिलेकै देखिँदा सदर

हुने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल साउन १६ गते रोज १ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६९-सी-०९४५, उत्प्रेषण / परमादेश, सत्यनारायण मण्डल वि. सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग जिल्ला कार्यालय, सुनसरीसमेत

गाउँ विकास समितिको कार्यालय, हरिपुर सुनसरीले सुकुम्बासी समस्या सामाधान आयोग, जिल्ला समिति, सुनसरीलाई लेखेको च.नं. २९६ मिति २०६७।८।२९ को पत्रमा वेचनीदेवी मण्डलको निवेदनअनुसार सम्बन्धित कित्तामा गई सर्जमिन बुझ्दा कि.नं. ४२६ को ०-२-१४ जग्गाको कुनै प्रमाण नभएको र उक्त जग्गा हालसम्म वेचनीदेवी मण्डलले खाइरहेको भनी खुलाई सर्जमिनको प्रतिलिपिसहित लिखित जवाफमा पेस भएका कागजातहरू मिसिल संलग्न रहेको पाइन्छ । कि.नं. १३९ क्षेत्रफल ०-३-१० निवेदकले बाबुका पालादेखि भोग गरेको थियो भनी देखाएको आधारमा तत्कालीन २०५५ सालको सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग जिल्ला समिति, सुनसरीले उक्त जग्गा कित्ताकाट गरी कि.नं. ४२५ को ०-०-१६ जग्गा वेचनीदेवी मण्डलको नाउँमा र कि.नं. ४२६ को ०-२-१४ जग्गा यी निवेदक सत्यनारायण मण्डललाई दिने गरी भएको निर्णय पछि आएर वास्तविक भोग फरक रहेको यथार्थता पत्ता लगाई सो आयोगकै निरन्तरताका रूपमा रहेको २०६६ सालको आयोगले पछि कित्ताकाट भई कायम हुने अवस्था भएमा मालपोत कार्यालय, सुनसरीबाट निर्णय सुधार गरिदिन लेखी पठाइदिने भनी भएको मिति २०६७।१०।१९ को सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग जिल्ला समिति सुनसरीको निर्णयलाई अधिकारविहीन थियो भनी मान्न नमिल्ने ।

वस्तुगत तथ्यबाट निवेदकको निर्विवाद हक भोग नै स्थापित हुन नसकेको हुँदा उक्त दाबीको जगामा यी निवेदकको साम्पत्तिक हक हनन् भएको भनी मान्न सकिएन । यसर्थ निवेदकको निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गरिरहन परेन भनी खारेज हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०६९।५।१८ मा भएको आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन १६ गते रोज १ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-RC-०१५५, कर्तव्य ज्यान / चोरी, नेपाल सरकार वि. कुमार भन्ने मिनबहादुर आलेमगर

मृतक मिठुमाया बखतीको मृत्यु के कसरी भएको रहेछ भन्नेतर्फ विचार गर्दा मृतकको लास जाँच मुचुल्कामा घाँटी, हात र हातको हत्केलालगायतका शरीरको भागमा धारिलो हतियारले काटिएको घाउ रहे भएको देखिएको र शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट मृत्युको कारण sharp force injuries to the neck भनी खुली आएको देखिएकोले निज मिठुमायाको मृत्यु स्वाभाविकरूपमा भएको नभई धारिलो हतियारले घाँटीसमेतमा प्रहार गरी कर्तव्य गरी मारेको तथ्य प्रमाणित हुन आउने ।

घटनाक्रमसहितको तथ्यमा साबित हुँदै यी प्रतिवादी कुमार भन्ने मिनबहादुर आलेमगरले मृतक मिठु बखतीको घाँटीमा खुकुरीले प्रहार गरेको भनी यी प्रतिवादीउपर पोल गरी प्रतिवादीहरू प्रेम लामा, झ्याप्ले भन्ने विमल लामा र दिपेस खत्रीले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष बयान गरेको देखियो । प्रहरीले कुटपिट गरी कसुरमा साबिती बयान गराएको भनी प्रतिवादीले काठमाडौं जिल्ला अदालतमा

बयान गरेपनि अनुसन्धानको क्रममा म्याद थप हुने सन्दर्भमा प्रहरीले आफूलाई कुटपिट गरेकोले जाँचाई पाऊँ भनी कुनै निवेदन प्रस्तुत गर्न सकेको नदेखिएकोले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको साबिती कुटपिटबाट भएको मान्न नसकिने हुँदा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको साबिती प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ९(१) र ९(२) बमोजिम प्रमाणमा लिन मिल्ने नै देखियो । त्यसमा पनि प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा गरेको बयानमा उल्लेख गरेको स्थानमा नै खुकुरी बरामद भएको देखिन्छ । घाँटी, हातलगायतका शरीरका भागमा धारिलो हतियारले काटिएको घाउ रहेको भन्ने लास जाँच मुचुल्का, मृतकको घाँटी र हात काटिएको अवस्थामा रहेको देखिएको मृतकका मिसिल संलग्न फोटाहरू र मृतकको मृत्युको कारण Sharp Force Injuries to the Neck भनी उल्लेख भएको शव परीक्षण प्रतिवेदन हुनुका साथै बरामदी खुकुरीमा मानव रगत लागेको भन्ने कुरा केन्द्रीय प्रहरी विधि विज्ञान प्रयोगशाला, महाराजगन्ज, काठमाडौंले गरेको परीक्षणबाट देखिएकोले यी प्रतिवादीको अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान समर्थित भएको देखिँदा प्रतिवादीले आरोपित कसुर गरेको तथ्यको पुष्ट्याई भएको पाइने ।

चोरी गर्ने उद्देश्यले प्रतिवादीसमेत मृतक मिठुमाया बखतीको घरमा रातको समयमा धारिलो हतियार खुकुरीसमेत लिई प्रवेश गरी मृतकको धनमाल चोरी गरिलिने क्रममा यी प्रतिवादीसमेतले मृतकको घाँटीलगायतका अङ्गमा धारिलो हतियार खुकुरीले प्रहार गरी मिठुमायालाई कर्तव्य गरी मारी निजको धनमालसमेत चोरी गरेको प्रमाणित हुन आएकोमा यिनकै प्रहारले मात्र मृतकको मृत्यु भएको नदेखिएकोले प्रतिवादीमध्येका कुमार भन्ने मिनबहादुर आलेमगरलाई अभियोग दाबीअनुसार मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम जन्मकैद र चोरीतर्फ चोरीको १४(१) नं. बमोजिम १ महिना १५ दिन कैद

र बरामदी बिगो रु. ३,०००।- को डेढी बढाई जरिवाना हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

प्रतिवादी कुमार भन्ने मिनबहादुर आलेमगरलाई चोरी र कर्तव्यज्यानको कसुरदार ठहर्याई अभियोग दाबीअनुसार मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम जन्मकैदसमेत सजाय हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।१०।१७ को फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल जेठ १६ गते रोज १ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-८।-०९७०, अंश चलन, रत्नकुमारी थापा वि. प्रेमबहादुर थापा

हामीहरूबीच मानो छुट्टिएर पनि हाम्रो बाजे तथा पिताको पैतृक सम्पत्ति हालसम्म अंशियारबीच बन्डा नभएको कारणले अंशियारहरूलाई घर व्यवहार चलाउन गाह्रो पर्दै आएको कुरा महसुस गरी पैतृक सम्पत्ति आपसमा लिनुदिनु मन्जुर भई तपसिलबमोजिम बुझिलिन सहमति भएको हुँदा पछि फलानाले यसरी यति दबाए छिपाएको छैन भनी धनबहादुर थापा र प्रेमबहादुर थापाले अंश भरपाई लिखत सहीछाप गरी एकप्रति बुझिलियाँ दियोँ भनी लिखतमा उल्लेख गरी धनबहादुरको भागमा का.जि सीतापाइला ४ को कि.न ९० को पूर्व उत्तर सिमाना कि.नं. ६४२ पर्ने र पश्चिम दक्षिण पर्ती जग्गा, यति चार किल्लाभिन्न मोल रु. ५०,०००।- पर्ने जग्गा जम्मा रोपनी ४-५-० मध्येबाट कित्ताकाट गरी कि.न ६४२ साँध पर्ने गरी जम्मा रोपनी १-०-० को कित्ता १, का.सीतापाइला ४ मा पर्ने कि.नं. ८८ को पूर्व पश्चिम उत्तर सिमाना पर्ती जग्गा र दक्षिण सिमाना कि.नं. ८९ पर्ने यति चार किल्लाभिन्नको मोल

रु. ५०,०००।- पर्ने जम्मा रोपनी ८-३-० मध्येबाट कि.का गरी उत्तर पूर्वबाट जम्मा १-०-० रोपनी र प्रेमबहादुरको भागमा ऐ.ऐ कि.नं. ९० को जग्गाबाट पश्चिम उत्तरपट्टि पर्ने गरी जम्मा २-०-० रोपनी जग्गा भागमा परेको, बाँकी अन्य चल अचल श्रीसम्पत्ति अन्य अंशियारहरू ठूली नानी थापा, हरिबहादुर थापा, शिवबहादुर थापा, बाबुराम थापासमेत जना चारको बराबर हक हुने गरी पछि चाहेको जुनसुकै समयमा बराबर छुट्याई लिन पाउने गरी हाल एकासगोलमै रहने पछिबाट अंशियारहरूमध्ये बाबुराम थापा अथवा निजका अन्य कुनै हकवाला अंशियार नआएमा सबै अंशियारले बराबरी गरी बन्डा गरी लिन खान पाउने छन भन्ने व्यहोरा उक्त भरपाईमा उल्लेख भएको देखिने ।

लिखतमा भएको व्यहोरा हेर्दा यी वादी र प्रतिवादीबीच अंशबन्डा नभई मूल पुर्खाबाट मानो छुट्टिई भिन्नाभिन्नै भएको भन्ने देखिन्छ । वादी धनबहादुर थापा र प्रतिवादी प्रेमबहादुर थापाबीच पिता झंकबहादुरको पैतृक सम्पत्तीमा बन्डा भएको भन्ने देखिँदैन । यी वादी प्रतिवादीहरू ठूली नानी थापा, हरिबहादुर थापा र शिवबहादुर थापासँग मानो छुट्टिई भिन्नाभिन्नै बस्दै आएको र घर व्यवहार चलाउन निजहरूबाट उल्लिखित जग्गा बुझेको देखियो । मूल हाँगाका चेतबहादुर थापाबाट यी वादी प्रतिवादीले अंश बुझेको देखिए तापनि यी दुईभाइबीच उक्त बन्डापत्रमा भिन्नाभिन्नै भयो भनी लेखिनु पर्नेमा सो व्यहोरा उल्लेख भएको नदेखिने ।

प्रतिवादीतर्फका विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ताहरूले बहसको क्रममा यी वादी प्रतिवादीका पिता झंकबहादुर थापाको नाउँमा कुनै सम्पत्ति थिएन, धनबहादुर र प्रेमबहादुरलाई छुट्याउनको लागि अंश भरपाई भएको हो । यिनीहरूले आ-आफ्नो अंश भाग बुझेका छन् भन्ने जिकिर लिएतर्फ विचार गर्दा उल्लिखित मितिको अंश भरपाइको लिखतमा यी वादी प्रतिवादीलाई छुट्याउने अंश भरपाई गरेको भन्ने र हामी दुई दाजुभाइ

अलगअलग भयौं भनी कुनै व्यहोरा उल्लेख भएको नभई चेतबहादुरको हाँगातर्फबाट अंश बुझेको देखिँदा उक्त बन्डापत्रबाट यी वादी प्रतिवादी पनि अंश बुझी एक अर्कामा भिन्न भएका हुन् भन्ने नदेखिने।

मिति २०५१।३।५ को अंश भरपाइमा चेतबहादुर थापाको हांगाबाट झकबहादुर थापाको हांगाका सन्तान यी वादी प्रतिवादीले अंश बुझेको देखिएको तर झकबहादुर थापाका सन्तान यी वादी प्रतिवादीबीच अंश भरपाई भएको कुरा सो पारित लिखतबाट देखिन नआएकोले सो लिखतको आधारमा वादी प्रतिवादीहरू छुट्टी भिन्न भएकोले अंशबन्डा गर्नु नपर्ने भनी काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६६।१०।४ मा भएको फैसला मिलेको नदेखिएकोले उल्टी हुने ठहर्छ। यी वादी प्रतिवादीसँग अंशबन्डा नभई सगोलका अंशियार देखिएकोले मानु छुट्टिने मिति कायम गरी तायदातीसमेत लिई बन्डा लाग्ने सम्पत्ति बन्डा गर्नुपर्ने भएकोले सो यकीन गर्ने क्रममा जो जे सबुत प्रमाण बुझ्नु पर्ने हो बुझी कानूनानुरूप निर्णय गर्नु भनी पक्षहरूलाई तारेख तोकी मिसिलसमेत पुनः इन्साफको लागि पुनरावेदन अदालत, पाटनमा पठाई दिने।

इजलास अधिकृत : कोशलेश्वर ज्ञवाली
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७३ साल भदौ १७ गते रोज ६ शुभम्।

इजलास नं. ७

१

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-WO-०८४७, उत्प्रेषण, राजनारायण मण्डल वि. स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयसमेत

स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा २० को

उपनियम २(क) बमोजिम सुरूवा गर्ने अधिकारप्राप्त अधिकारीले गरेको सुरूवा संशोधन तथा मिलानको लागि सुरूवा गर्ने अधिकारीभन्दा एक तहमाथिको अधिकारीसमक्ष निवेदन पेस गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ। निवेदकले आफ्नो रिट निवेदनको व्यहोरामा नै निजलाई सुरूवा गर्ने निकाय वा अधिकारीभन्दा एक तहमाथिको अधिकारी वा निकायमा निवेदन दिएको तर दर्ता गर्न नमानेको भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ। यसरी निवेदन दिँदा दर्ता गर्न इन्कार गरेको भन्ने दाबी प्रमाणित हुन सकेको पनि देखिँदैन। यसबाट वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था ऐनमा उपलब्ध भइरहेको भन्ने तथ्यलाई निवेदक स्वयम्ले पनि स्वीकार गरेको अवस्थामा सो व्यवस्थाको उपयोग नगरी रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुन सक्ने नदेखिने।

यसरी माथि विवेचित आधार र कारणहरूबाट निवेदकलाई कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिमको कार्यविधि अपनाई तोकिएको मापदण्ड र प्रक्रियाद्वारा अधिकारप्राप्त अधिकारीबाट सुरूवाको निर्णय भएको देखिएको र सो निर्णयउपर वैकल्पिक उपचारको व्यवस्थासमेत रहिरहेको अवस्थामा रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुन सक्ने अवस्था नदेखिने।

इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल असार ८ गते रोज ४ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या. श्री सारदाप्रसाद घिमिरे, ०७३-WH-००२७, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, चन्द्रबहादुर भन्ने चैनबहादुर देवान वि. गृह मन्त्रालयसमेत

अधिकारप्राप्त निकायको स्वेच्छा र स्वविवेकमा नै यस्तो छुट सुविधा दिने कुरा निर्भर रहने र सुरू सजायमा छुट पाउनेसम्बन्धमा बनेको कार्यविधि, २०७१ ले पनि नकारात्मक सूचीमा परेको गम्भीर अपराधमा सजाय पाएका व्यक्तिलाई यस्तो छुट

नदिइने व्यवस्था गरेको र सोही प्रावधानअनुसार नेपाल सरकारबाट निजलाई छुट दिएको नदेखिँदा आफूले छुट पाउनुपर्छ भन्ने निवेदन जिकिर मनासिब पनि देखिँदैन । जहाँसम्म ०७१-WH-००५१ नं. को रिट निवेदनमा जेष्ठ नागरिकलाई कैदमा छुट दिने विषयमा यस अदालतबाट आदेश जारी भएको भन्ने जिकिर छ सोसम्बन्धमा हेर्दा उक्त आदेश पनि “कारागार प्रशासनले हेर्ने कैद छुटसम्बन्धी विषय न्यायिक नभई प्रशासनिक प्रकृतिको देखिन्छ । अदालतको काम कारवाहीको प्रकृतिले पनि त्यसो गर्न मिल्दैन” भनी रिट खारेज गरेको देखिने ।

रिट निवेदनको प्रकरण नं. ८ मा यसै विषयमा उच्च अदालत विराटनगर, इलाम इजलाससमक्ष बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट दिई खारेज भएको भन्ने उल्लेख भएको देखिएबाट समेत उच्च अदालत, विराटनगर, इलाम इजलासको सो आदेशउपर चित्त बुझाई पुनरावेदन नगरी सोही विषयमा पुनः अर्को बन्दी प्रत्यक्षीकरणको निवेदन यस अदालतसमक्ष दायर हुन आएको देखिँदा एकपटक निर्णय भइसकेको विषयमा पुनरावेदन नगरी छुट्टै बन्दीप्रत्यक्षीकरणको निवेदन लिई आएकोलाई कानूनसम्मत मान्न पनि नमिल्ने ।

आफूलाई प्रतिवादी बनाइएको उल्लिखित जबरजस्ती करणी मुद्दामा पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसलामा निजले चित्त बुझाई पुनरावेदन नगरेको, यसै विषयमा उच्च अदालत विराटनगर, इलाम इजलासबाट फैसला भइसकेको, पुनरावेदन अदालत, इलामबाट क्षतिपूर्तिको हकमा सुरूले तोकेको अड्क कम गरेको भए पनि कैदको हकमा सुरूले निर्धारण गरेको कैद अवधि यथावत् राखेको र निजलाई सम्बन्धित निकायबाट कैद छुटसमेत नदिइएको अवस्थामा तोकिएको कैद अवधिमा कारागार बसेकोलाई गैरकानूनी थुना भन्न मिल्ने नहुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी कैद मुक्त गरिपाउँ भन्ने रिट निवेदनको

निवेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रबहादुर कठायत

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर २९ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री मीरा खड्का, ०७१-WO-०९२३, उत्प्रेषण / परमादेश, कृष्ण शर्मा वि. अञ्चल प्रहरी कार्यालय, जनकपुरसमेत प्रहरी हवलदार कृष्ण शर्माले मिति २०७०।१२।२१ गते रातको १०:०० बजेदेखि ०२:०० बजेसम्म निजको कमान्डमा आयुर्वेद चोकमा पिकेट खटिई निजसँग खटिएको प्रहरी जवान आशनारायण यादव ड्युटीमा ढिला आएको भनी विवाद भई हात हालाहाल गरी प्रहरी जवानको साथमा रहेको राइफल भाँचिन गएको सम्बन्धमा निजलाई प्रहरी नियमावली, २०७१ बमोजिम स्पष्टीकरण माग गरी छानविन भइरहेको अवस्थामा मिति २०७१।१।२८ गते श्रीमती बिरामी भएको भनी दिन १ भैपरी बिदा स्वीकृत गराई घर गएकोमा मिति २०७१।१।२९ गते आफैँले चलाएको मोटरसाइकल दुर्घटना भई घाइते भएपछि इलाका प्रहरी कार्यालय, भरतपुर धनुषाबाट घटना विवरण कागज गर्दा निजको साथबाट प्रहरी हवलदार कृष्ण शर्मा लेखिएको परिचयपत्र थान-१, प्रहरी सहायक निरीक्षक कृष्ण शर्मा लेखिएको परिचयपत्र थान-१ र कृष्ण शर्मा सवारी चालक अनुमतिपत्र थान-१ समेतका कागजपत्र फेला परेको देखिन्छ । निज प्रहरी हवलदार कृष्ण शर्मा नेपाल प्रहरी संगठनको प्रहरी हवलदार दर्जाको कर्मचारी रहनुभएको अवस्थामा प्रहरी सहायक निरीक्षक दर्जाको दर्ज्यानी चिह्न लगाई परिचयपत्र प्रमाणित गर्ने अधिकारीको नाम, दस्तखत र कार्यालयको छापसमेत आफैँले कित्ते गरी प्रहरी सहायक निरीक्षक दर्जाको परिचयपत्र बनाई बोकी हिँडी प्रहरी अनुशासन र आचरणविपरीत कार्य गरेको हुँदा निजको उपर्युक्तबमोजिमको कार्य प्रहरी

नियमावली, २०७१ को नियम ११२ को खण्ड (क) र (घ) बमोजिमको कसुर गरेको भन्नेसमेत आधारमा कसुरअनुसार तल्लो पदमा घटुवा गरेको देखिन आउने।

अतः विवेचित आधार र कारणसमेतबाट निज प्रहरी जवान कृष्ण शर्माले प्रहरी हवलदार पदमा कार्यरत रहँदा प्रहरी संगठनको मर्यादा तथा प्रतिष्ठामा आँच आउने गरी अनुशासनहीन काम गरेको हुँदा प्रहरी नियमावली, २०७१ को नियम ११२ को (क) र (घ) को कसुरमा सोही नियमावलीको नियम १०९ को खण्ड (क) को देहाय (७) बमोजिम हालको पदको तल्लो पदमा घटुवा गर्ने गरी जिल्ला प्रहरी कार्यालय, महोत्तरीका प्रहरी उपरीक्षकले मिति २०७१।५।३ को निर्णय सदर गर्ने गरेको अञ्चल प्रहरी कार्यालय, जनकपुरका प्रहरी वरिष्ठ उपरीक्षकले मिति २०७१।११।१० मा गरेको निर्णय मनासिब देखिएकोले रिट निवेदकको निवेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: लोकबहादुर हमाल

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल भदौ २३ गते रोज ५ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७०-CR-१४४८, कर्तव्य ज्यान, डल्ली कामी वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी डल्ली कामीलाई प्रस्तुत कसुरमा ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. विपरीत ऐ.१३(१) नं. को कसुर अपराधमा सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजायको अभियोग माग दाबी रहेकोमा सुरु जिल्ला अदालतबाट निजलाई अभियोग माग दाबीबमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याएको फैसला सदर ठहर्याई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १२ वर्षको कैदको राय व्यक्त भएको पुनरावेदन अदालतको फैसलाउपर प्रतिवादीको चित्त नबुझी यस अदालतमा पुनरावेदन परेको देखिन्छ। मुलुतः

पुनरावेदक प्रतिवादी डल्ली कामीले आफूले गरेको उक्त कसुर अपराध ज्यानसम्बन्धीको महलको ७(१) को अवस्थाको विद्यमानतामा आत्मरक्षाका लागि गरेकाले आफूले सफाइ पाउनुपर्छ भन्ने पुनरावेदन जिकिर लिएको सन्दर्भमा प्रस्तुत वारदातको तथ्यगत अवस्था र सम्बन्धित कानूनी व्यवस्थाको रोहमा सजाय निर्धारणकै सम्बन्धमा न्याय निष्कर्षमा पुग्न पर्ने देखिन आउने।

रक्सीको नशामा मातिएका श्रीमानलाई आफैँले खुर्पा ल्याई मर्न तयार भएकी श्रीमतीले सोही खुर्पा खोसी तीनपटक घाँटीजस्तो संवेदनशील अङ्गमा प्रहार गरी मारेको कुरामा आफ्नो आत्मरक्षाका लागि मारेको हुँ भन्ने जिकिर विश्वसनीय पनि हुँदैन। यसैगरी तीनवटा बच्चासहितको परिवारमा रहेकी यी प्रतिवादीलाई मृतकले मार्नेसम्मको जोरजुलम गरेको कुरा नै स्थापित हुन नसक्नुका अलावा हारगुहार मागेको वा हार गुहार माग्नु सक्ने परिस्थिति नभएको जस्ता कुराको भरपर्दो र ठोस सबुत प्रमाणको अभाव रहेको पाइन्छ। प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २७(१) अनुसार पनि निज प्रतिवादीले सजायबाट रिहाई पाउने कुराको जिकिर प्रतिवादीले लिएमा सो कुराको प्रमाण पुर्‍याउने भार निजको हुनेछ भन्ने कानूनी व्यवस्थाअनुसार पनि आत्मरक्षाका लागि श्रीमानको मृत्यु गरेको भन्ने कुराको ठोस आधार प्रमाण निजले पुर्‍याउन सकेको नदेखिँदा निजको पुनरावेदन जिकिर सँग सहमत हुन सक्ने अवस्था नहुँदा प्रत्यर्थी झिकाउने आदेशसमेत गरिरहन नपर्ने।

माथि विवेचित आधार र कारणबाट यी प्रतिवादी डल्ली कामीले आफ्नो श्रीमान् मृतक बलबहादुर कामीको कर्तव्य गरी ज्यान मारेको कुरा पुष्टि भइरहेको देखिँदा निजलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. को कसुर अपराधमा सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्छ। तर मृतक र प्रतिवादीबीच लाग्ने स्वास्नीको पवित्र सम्बन्ध रहेको,

मृतकले प्रतिवादीलाई पटकपटक शारीरिक एवम् मानसिक यातना दिने गरेको, वारदातको राति लोम्नेले नै मासु नराखेको भन्ने निहुँ खोजी कुटपिट गरेको समेतका कारण विचलित भई उत्पन्न आपराधिक मनोदशाका कारण वारदात घटित हुन पुगेको एवम् विपन्न दलित परिवारका यी दम्पतीका ३ वटा बच्चाहरूको भरणपोषणसमेतमा असर परी बिचल्ली हुन जानेसमेतका परिस्थिती र निज वारदात घटित भएपश्चात् प्रहरीसमक्ष आत्मसमर्पण गरी कसुरमा साबित रही बयान गरी न्यायिक प्रक्रियामा समेत सघाउ पुर्‍याएकोसमेतका आधार कारणले निजलाई उपर्युक्तानुसारको सजाय गर्दा चर्को पर्ने र घटी सजाय गर्दा पनि ऐन कानूनको मकसद पूरा हुने नै देखिँदा अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १२ वर्ष मात्र सजाय गर्ने गरी व्यक्त भएको पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको रायसहितको मिति २०७०।१०।६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: इन्द्रबहादुर कठायत

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल कात्तिक २२ गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. ८

१

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की, ०६९-CI-०१४९, अंश चलन, प्रवीण साख वि. विनेशमान साख

बाबु गणेशलाल र आमा विष्णुमायाको २ छोरामध्ये जेठा पुनरावेदक प्रविण साख र कान्छा प्रत्यर्थी वादी विनेशमान साख रहेको र छोरीहरूको विवाह भइसकेको तथा बाबु गणेशलालको समेत मृत्यु भइसकेको हुँदा आमा विष्णुमाया र छोराहरू प्रविण तथा

विनेशमान गरी जम्मा ३ अंशियार मात्र रहेको देखिन्छ। साथै अंशियारहरूबीच हालसम्म अंशबन्डा भएको छैन भन्ने कुरामा पक्ष विपक्षहरूबीच मुख मिलेकै अवस्था देखियो। पुनरावेदकले आफ्नो इच्छाविपरीत आमा र भाइले आफूलाई जबरजस्ती छुट्याउने प्रयास गरेको हुँदा मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको १० नं. प्रतिकूल भएको भन्ने जिकिर लिएतर्फ विचार गर्दा पुनरावेदककी आमा वृद्ध अवस्थाकी भएको र निजले अंश चलन लिई छुट्टिई भिन्न बस्ने चाहना राखी यी पुनरावेदक विरुद्ध छुट्टै अंश चलन मुद्दा दायर गरेको अवस्था देखिन्छ। आमा स्वयम्ले नै पुनरावेदक प्रतिवादीसँग बस्न सकिदैन भनी फिराद दायर गरेको अवस्था र पुनरावेदकका भाइ यस मुद्दाको वादी विनेशमान साखले समेत आफू अलग भई बस्ने चाहना राखी अंश हक बन्डा गरी चलन चलाई पाउन फिराद दायर गरेको अवस्था देखियो। यस अवस्थामा सँगै बस्न नचाहने अंशियारलाई जबरजस्ती सगोलमा नै बस्नुपर्छ भन्न व्यावहारिक तथा कानूनी दुवैरूपमा उपयुक्त हुने नदेखिँदा सुरु जिल्ला अदालतबाट वादी प्रतिवादीसँग तायदाती फाँटवारी माग गरी पुनरावेदककी आमा विष्णुमायाका नाम दर्ताको किता नं. ६८५ तथा वादी प्रतिवादीका पति / पिता गणेशलालका नाममा दर्ता रहेको कि.नं. ७८८ को घरजग्गामध्येबाट ३ खण्डको १ खण्ड तथा मोही भएको जग्गाबाट २ भागको १ भाग मोहीको हिस्सा कट्टा गरी बाँकी १ भागको ३ भागमध्ये १ भाग र कि.नं. २२९७ को जग्गाको हकमा ९ भागको १ भाग वादी प्रतिवादीका पति तथा पिता गणेशलालको हक लाग्ने भई सो ९ भागको १ भागमध्येबाट ३ भागको १ भाग र विष्णुमायाको नाम दर्ताको मोही लागेको कि.नं. ७१७ को जग्गाबाट २ भागको १ भाग मोहीको भाग कटाई बाँकी १ भागको ३ भागको १ भाग अंश प्रत्यर्थी वादी विनेशमान साखले छुट्याई लिन पाउने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।११।११

को फैसला मिलेको नै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: तेजबहादुर खड्का

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल कात्तिक १० गते रोज ४ शुभम् ।

- यसै प्रकृतिको ०६९-CI-०१५०, अंश चलन, प्रवीण साख वि. विष्णुमाया साख भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ ।

२

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की, ०६९-CR-०१४९, ०७०-CR-१३४०, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. नन्दबहादुर बुढामगर, नन्दबहादुर बुढामगर वि. नेपाल सरकार

प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा घटनाको परिस्थिति हेर्दा, प्रतिवादी नन्दबहादुर बुढामगर, मृतक र जाहेरवालासमेत भई बँदेल मार्न गएकोमा बँदेललाई चारैतिरबाट घेरा हाल्दा पहिले जाहेरवालाले गोली प्रहार गरेपछि बँदेल प्रतिवादीतर्फ भागी आउँदा निजले सो बँदेललाई भनी हानेको गोलीले मृतक यमबहादुर बुढामगरको छातीमा लाग्न गई मृत्यु भएको भन्ने देखिँदा त्यस्तो कार्यलाई सावधानी र होसियारीपूर्वक गोली चलाएको भन्ने नदेखिँदै हेलचेक्रयाइँ र लापरवाहीपूर्वक गोली चलाएको मान्नुपर्ने हुन आयो । घेरा हाल्न मानिस पनि छन् भन्ने जान्दाजान्दै बन्दुकजस्तो घातक हतियार चलाउँदा कुनै कारणले लक्षित गरेको बँदेल (जनावर) लाई नलागी मानिसलाई लाग्न गएमा मानिस मर्न सक्छ भन्ने पूर्व आभाष हुनुपर्नेमा सो नगरी हेलचेक्रयाइँपूर्वक गोली चलाई मृतक यमबहादुर बुढामगरलाई लाग्न गई निजको मृत्यु भएको देखिँदा वारदातको अवस्था, परिस्थिति र प्रयोग गरेको साधनसमेतबाट प्रतिवादीले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ६(२) नं.को कसुर गरेको पुष्टि हुन आयो । अतः निज प्रतिवादी यमबहादुर बुढामगरलाई पुनरावेदक अदालत, तुलसीपुरबाट

मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ६(२) नं. बमोजिम २(दुई) वर्ष कैदको सजाय हुने ठहर गरेको फैसला मनासिब नै देखिँदा सुरु दाङ देउखुरी जिल्ला अदालतले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम गरेको सजाय केही उल्टी गरी पुनरावेदक प्रतिवादी नन्दबहादुर बुढामगरलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ६(२) नं. बमोजिम २(दुई) वर्ष कैदको सजाय हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुर दाङको मिति २०६९।०२।१६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकार र प्रतिवादी नन्दबहादुर बुढामगरको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन २३ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. ९

१

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७१-CR-०४७७, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, उमेश उरावसमेत वि. नेपाल सरकार

प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीहरूले पीडित बिजुली उरावलाई ललाईफकाई प्रलोभनमा पारी झुक्याई निज बसिरहेको घर र अभिभावकहरू समेतबाट छुट्ट्याई बेचबिखन गर्ने उद्देश्यले भारतमा लग्ने कार्य गरेको देखिन आएकोले सो कार्य मानव ओसारपसार गरेको मानिने हुन आयो । मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार गर्ने कार्य गम्भीर किसिमको फौजदारी अपराध भएको र यस्तो कार्यलाई नियन्त्रण गर्न र त्यस्तो कार्यबाट पीडित व्यक्तिको संरक्षण गर्नुपर्ने नै हुँदा पुनरावेदन अदालतबाट गरेको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

विकुलाल उरावको जाहेरी दरखास्त,

प्रतिवादीहरूले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयान, घटनास्थल मुचुल्का, वस्तुस्थिति मुचुल्का, पीडितले अनुसन्धानको क्रममा गरेको बयान र सोही कुरालाई समर्थन हुने गरी अदालतमा गरेको बकपत्र, प्रतिवादीहरूले अदालतसमक्ष गरेको बयान स्वतन्त्र अन्य प्रमाणबाट पुष्टि नभएको स्थिति तथा प्रतिवादीहरूले निज पीडितलाई बेचबिखन तथा ओसारपसार गर्ने उद्देश्यले भारत लगेको होइन भनी प्रमाणित गर्न नसकेको अवस्थासमेतबाट पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट भएको फैसलालाई अन्यथा मान्न नसकिने।

माथि विवेचित तथ्य, प्रमाण, कानून र आधारसमेतबाट प्रतिवादीहरू उमेश उराव र हंसामुद्दिन मियाले मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा ३ बमोजिमको कसुर गरेको ठहर्याई सोही ऐनको दफा १५(१)(ड)(१) बमोजिम पीडित १४ वर्षकी बालबालिका हुँदा १७ (सत्र) वर्ष कैद र रु. दुईलाख (२,००,०००/-) रूपैयाँ जरिवाना हुने तथा ऐ. दफा १७ बमोजिम प्रतिवादीहरूबाट पीडितलाई रु. एकलाख (१,००,०००/-) क्षतिपूर्तिसमेत भराइदिने गरी सुनसरी जिल्ला अदालतबाट मिति २०७०।३।५ मा भएको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०७१।२।२८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ १९ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७०-CR-१०३२, जबरजस्ती करणी, सुरज दनुवार वि. नेपाल सरकार

जाहेरवालाको किटानी जाहेरी दरखास्त तथा निजले अदालतमा गरेको बकपत्र, घटनास्थल मुचुल्का, पीडितको घटना विवरण कागज तथा

स्वास्थ्य परीक्षण प्रतिवेदन, प्रतिवादी सुरज दनुवारले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयान, केन्द्रीय विधि विज्ञान प्रयोगशालाको मिति २०६८।१।२१ को परीक्षण प्रतिवेदनलगायत मिसिल संलग्न कागजात र प्रमाणहरूसमेतबाट निज प्रतिवादी सुरज दनुवारले वर्ष पाँच (५) को नाबालिग एलकुमारी दनुवारलाई जबरजस्ती करणी गरेको देखिन आएबाट पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट भएको फैसलालाई अन्यथा मान्न नमिल्ने।

माथि विवेचित तथ्य, आधार एवम् प्रमाणहरूसमेतबाट प्रतिवादी सुरज दनुवारलाई मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको महलको १ नं.को कसुर गरेको ठहर्याई सोही महलको ३(१) नं. बमोजिम बाह (१२) वर्ष कैद र ऐ. १० नं. अनुसार एकलाख (१,००,०००/-) क्षतिपूर्ति भराई दिने ठहर गरेको उदयपुर जिल्ला अदालतको मिति २०६९।२।९ को फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०७०।३।५ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादी सुरज दनुवारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ १९ गते रोज १ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७०-CR-१५८२, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. अखण्ड भन्ने गान्टे सुनार, अखण्ड भन्ने गान्टे सुनार वि. नेपाल सरकार

जाहेरवालाको किटानी जाहेरी दरखास्त र बकपत्र, घटनास्थल एवम् लासजाँच मुचुल्का, प्रतिवादीको बयान, शव परीक्षण प्रतिवेदन, घटना विवरण कागजलगायत मिसिल संलग्न कागजात र प्रमाणबाट प्रतिवादी गान्टे सुनार तत्काल आवेशमा आई पाण (बार्दली) बाट मृतक हर्के सुनारलाई धकेलिदिएको

कारण निजको मृत्यु भएको देखिएको तथा अर्का प्रतिवादी चिने वि.क.को वारदातमा संलग्नता नरहेको देखिएबाट पुनरावेदन अदालत, जुम्लाबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने।

माथि विवेचित तथ्य, प्रमाण, कानून र आधारसमेतबाट प्रतिवादी अखण्ड भन्ने गान्ते सुनारलाई आवेशप्रेरित हत्यातर्फ मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. बमोजिम १० (दस) वर्ष कैद सजाय गरेको र अर्का प्रतिवादी चिने वि.क.लाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहर्याएको कालिकोट जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।१।११ मा भएको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, जुम्लाको मिति २०७०।८।१३ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादी तथा पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ १९ गते रोज १ शुभम्।

इजलास नं. १०

१

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६८-WO-००६६, उत्प्रेषण, शर्मिला कार्की थापा वि. नागीस्थित श्री चन्द्र कन्या प्राथमिक विद्यालयसमेत

रिक्त पदमा दरखास्त आह्वान गरेपश्चात् लिइएको परीक्षामा छनौट भएको व्यक्तिले उक्त पदमा नियुक्ति पाउनु उसको अधिकार हो। छनौट प्रक्रियाको वैधानिकताको सम्बन्धमा विवाद उत्पन्न भएको अवस्थामा कानूनबमोजिम न्यायोचित समयभित्र (Reasonable time period) भित्र विवादको सम्बन्धमा समयमा निर्णय गरिनुपर्छ। विवादको

सम्बन्धमा निर्णय नगरी अनन्तकालसम्म अनिर्णयको बन्दी बन्नाले एकातर्फ छनौट भएर पनि नियुक्ति नपाएको व्यक्तिको रोजगारीको हकमा आघात पुग्न जान्छ भने अर्कोतर्फ विद्यालय जस्तो शैक्षिक संस्थामा अनावश्यक विवाद र अन्योल उत्पन्न भएको देखिने।

माथि विवेचित आधार र कारणहरूको आधारमा विपक्षी जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सिन्धुलीको नाममा आदेश प्राप्त भएको मितिबाट ३ महिनाभित्र आफूसमक्ष पर्न आएको उजुरीको सम्बन्धमा शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम २२ड (४) र (९) समेतलाई विचार गरी कानूनबमोजिम निर्णय गर्नु भनी परमादेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: सन्देश श्रेष्ठ

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन २३ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६८-WO-०२६४, उत्प्रेषण, उषाकुमारी घलान वि. जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सिन्धुलीसमेत

रिक्त पदमा दरखास्त आह्वान गरेपश्चात् लिइएको परीक्षामा छनौट भएको व्यक्तिले उक्त पदमा नियुक्ति पाउनु उसको अधिकार हो। छनौट प्रक्रियाको वैधानिकताको सम्बन्धमा विवाद उत्पन्न भएको अवस्थामा कानूनबमोजिम अख्तियारी पाएको निकायले न्यायोचित समयभित्र (Reasonable time period) उक्त विवादको समाधान गर्नुपर्छ। विवादको सम्बन्धमा निर्णय नगरी अनन्तकालसम्म अनिर्णयको बन्दी बन्नाले एकातर्फ रोजगारीको हकमा आघात पुग्न जान्छ भने अर्कोतर्फ विद्यालयजस्तो शैक्षिक संस्थामा अनावश्यक विवाद र अन्योल उत्पन्न हुन पुग्ने।

माथि विवेचित आधार र कारणहरूको आधारमा विपक्षी जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सिन्धुलीको

नाममा प्राप्त भएको मितिबाट ३ महिनाभित्र आफूसमक्ष पर्न आएको उजुरीको सम्बन्धमा शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम २२ड(४) र (९) समेतलाई विचार गरी कानूनबमोजिम निर्णय गर्नु भनी परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: सन्देश श्रेष्ठ

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन २३ गते रोज १ शुभम्।

इजलास नं. ११

१

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६९-WO-००२९, उत्प्रेषण / परमादेश, जिल्ला पर्सा अलखिया रोड प्रधान कार्यालय रहेको इन्दुशंकर चिनी उद्योग लिमिटेड नेपाल खाद्य तथा पेय मजदुर युनियनका अधिकारप्राप्त अध्यक्ष भई आफ्नो हकमासमेत तुलाप्रसाद सुवेदी वि. इन्दुशंकर चिनी उद्योग लिमिटेडसमेत

आन्तरिक राजस्व विभागको परिपत्र एवम् लिखित जवाफ व्यहोराअनुसार कुनै प्रतिष्ठानले आफूले गरेको मुनाफाबाट कट्टा गर्न पाउने खर्चहरू कट्टा गरी बाँकी रहेको मुनाफालाई खुद मुनाफा मानी सोही मुनाफामा आयकर लाग्ने भन्ने देखिन्छ। आयकर ऐन, २०५८ को दफा ७५ बमोजिम उक्त ऐनको कार्यान्वयनमा एकरूपता ल्याई कर प्रशासनलाई सरल बनाउन विभागले उक्त ऐनमा भएका व्यवस्थाहरूको सम्बन्धमा व्याख्यासहित लिखित सार्वजनिक परिपत्रहरू जारी गर्न सक्ने भन्ने देखिन आउँछ। कुनै एउटा कानूनमा रहेका अस्पष्टताहरू स्पष्ट गर्न परिपत्र जारी गर्न पाउने अधिकार प्रदान गरिएको कानूनी प्रावधानको मनसाय अन्य विषय विषयमा बनेका ऐनमा रहेका प्रस्ट प्रावधानहरू नै निष्क्रिय

हुने गरी परिपत्र गर्न पाउने भनी अर्थ गर्न मिल्दैन। प्रस्तुत सन्दर्भमा बोनस ऐन, २०३० को दफा ५ मा प्रतिष्ठानले कर्मचारीलाई वितरण गर्नुपर्ने बोनसको प्रतिशत खुद मुनाफाको १० प्रतिशत हुने भनी किटानी व्यवस्था गरेको र सोही दफाको उपदफा (२) मा खुद मुनाफा निर्धारण गर्ने सूत्रसमेत स्पष्ट उल्लेख भएको देखिन आउँछ। जसअनुसार खुद मुनाफा निर्धारण गर्दा आयकर ऐन, २०३१ को दफा १२ बमोजिम कायम हुन आउने आयबाट देहायको रकमसमेत कट्टा गर्नुपर्छ भनी देहायमा (क) श्रम ऐन, २०४८ को दफा ४१ को उपदफा (१) बमोजिम कर्मचारीहरूको वासस्थानको व्यवस्था गर्नको निमित्त छुट्टयाएको रकम, (ग) दफा ११ को उपदफा (३) बमोजिम बढी वितरण भएजति बोनसको रकम भनी उल्लेख भएको पाइन्छ। विपक्षी आन्तरिक राजस्व विभागको उक्त परिपत्रबमोजिम बोनस वितरण गर्ने रकमलाई खर्चमा कट्टा गरी बाँकी रहेको अड्कलाई खुद मुनाफा मान्ने भन्ने मनसाय बोनस ऐन, २०३० तथा आयकर ऐन, २०५८ मा रहेको उल्लिखित व्यवस्थाहरूमा उल्लेख भएको देखिँदैन। कट्टा गर्नुपर्ने अड्कसमेत उक्त बोनस ऐन, २०३० को दफा ५ ले प्रस्ट गरेको सन्दर्भमा कानूनले प्रस्ट व्यवस्था नगरेको कुरालाई परिपत्रमार्फत विधायिकी कानून नै संशोधन हुने गरी कुनैपनि निकायले परिपत्र जारी गर्न नपाउने।

तसर्थ आन्तरिक राजस्व विभागको मिति २०६५।५।२ को परिपत्र र सोबमोजिम विपक्षी इन्दुशंकर चिनी उद्योग लिमिटेडको मिति २०६९।३।११ को पत्र बोनस ऐन, २०३० को दफा ५ को मनसायविपरीत भई उक्त परिपत्र तथा पत्र कानूनसम्मत नभएकोले उत्प्रेषणको आदेशले बदर भई बोनस ऐन, २०३० को दफा ५(१) बमोजिम मुनाफा गर्ने प्रतिष्ठानले एक आर्थिक वर्षमा गरेको खुद मुनाफाको १० प्रतिशत बराबरको रकम कर्मचारीहरूलाई बोनसबापत छुट्टयाउन पाउने हुँदा सोबमोजिम १० प्रतिशत रकम

बोनसबापत छुट्ट्याउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल साउन ३० गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७३-WH-०००७, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, राजेन्द्र सहनी मलाह वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, धादिङबेंसी, धादिङसमेत

बालबालिकाको सर्वोत्तम हित र संरक्षणका लागि बनेको विशेष ऐनले विकल्प भएसम्म १६ वर्षको उमेर पूरा नगरेका बालबालिकाले गरेको कसुरमा निजहरूलाई मुद्दा पुर्पक्षका लागि थुनामा नराखी बाबु, आमा वा कानूनबमोजिमको संरक्षकको जिम्मामा राखी मुद्दाको अनुसन्धान / कारवाही गर्न गराउन सक्ने अधिकार दिएको परिप्रेक्ष्यमा परिवर्तित नाम धादिङ २४(१८१) वर्ष ११ का नाबालकबाट भएको कसुरमा निजलाई मुद्दा पुर्पक्षका लागि कानूनबमोजिम साधारण तारेखमा राख्ने, चाहिएको बखत उपस्थित गराउने सर्तमा बाबु, आमा वा संरक्षकको जिम्मा लगाउनेसमेतका विशेष ऐनको रूपमा रहेको उक्त बालबालिकासम्बन्धी ऐनको दफा ५०(१) ले निर्दिष्ट गरेका कानूनी व्यवस्थाको अवलम्बन नगरी नाबालकको उमेर, निजबाट भएको कसुर, निजउपरको अभियोग दाबी र अन्तिम फैसला हुँदा निजलाई हुन सक्ने अधिकतम कैदसमेतलाई दृष्टिगत नगरी निजलाई मुद्दा पुर्पक्षका लागि बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा ४२(२)(क) बमोजिम बाल सुधार गृहमा थुनामा राख्न पठाउने गरी विपक्षी धादिङ जिल्ला अदालतबाट भएको आदेश कानूनी त्रुटिपूर्ण रहेको देखिन आउने।

तसर्थ, माथि उल्लिखित आधार, कारण र कानूनी व्यवस्थाको विश्लेषणबाट परिवर्तित नाम धादिङ २४(१८१) लाई मुद्दा पुर्पक्षका लागि बाल

सुधार गृहमा पठाउने गरी धादिङ जिल्ला अदालतबाट मिति २०७३।४।२६ मा भएको थुनछेकको आदेश निज नाबालकको सर्वोत्तम हितअनुकूलको भएको नदेखिएकोले बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी बदर गरिदिएको छ। निज नाबालक परिवर्तित नाम धादिङ २४(१८१) लाई विपक्षी बाल सुधार गृह, युसेप नेपाल, सानोठिमी, भक्तपुरबाट विपक्षीमध्येको धादिङ जिल्ला अदालतमा उपस्थित गराई बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा ५०(१) बमोजिम निजका बाबु निवेदक राजेन्द्र सहनी मलाहको जिम्मा लगाई मुद्दाको कारवाही र किनारा गर्नु भनी विपक्षी धादिङ जिल्ला अदालतसमेतका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने।

इजलास अधिकृत: कपिलमणि गौतम

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल असोज १० गते रोज २ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-WO-०४६५, उत्प्रेषण / परमादेश, टिकाबहादुर डाँगी वि. मध्यपश्चिम क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय, वीरेन्द्रनगर सुर्खेतसमेत

निवेदकले आफूबाट भएको उक्त अनुशासन र आचरणविपरीतको लापरवाहीपूर्ण कार्य भएको तथ्यलाई अन्यथा भन्न नसकी अन्य सामान्य कारवाही नगरी सेवाबाटै बर्खास्त गरेको उचित भएन भनी निवेदनमा लिएको जिकिरतर्फ विचार गर्दा अन्तिम आदेश खण्डको प्रकरण ६ मा उद्धृत गरिएका कानूनी कर्तव्य र आचरणप्रति पूर्ण बेवास्ता गरी महिलामाथि अभद्र व्यवहार गरी आफूमात्र नभई समग्र प्रहरी संगठनमाथि आँच पुग्ने कार्य निवेदकबाट हुन गएको स्थिति छ। महिला, बालबालिका तथा अन्य जो कोहीको इज्जत र प्रतिष्ठाको सम्मान गर्नु राष्ट्रसेवक प्रहरी कर्मचारीहरूको मात्र नभई अन्य राष्ट्रसेवक र स्वतन्त्र पेसा व्यवसाय गर्ने आम नागरिकसमेतको

कर्तव्य हो । मादक पदार्थ सेवन गरी महिलामाथि लछारपछारसमेतका अभद्र व्यवहार प्रदर्शन गर्ने, महिलाका साथमा रहेको सञ्चारको साधन मोबाइल लुटपाट गर्ने जस्ता कार्य कानूनको दृष्टिमा दण्डनीय हुन्छ । निवेदक प्रहरी सहायक निरीक्षक पदमा कार्यरत बहालवाला प्रहरी कर्मचारी भएकोले कानूनको पालना गर्ने कर्तव्य सामान्य नागरिकको भन्दा अझ बढी गहन हुन्छ । यी निवेदक गैरकानूनी काम गर्ने व्यक्तिलाई कानूनबमोजिम कारवाही गर्ने जिम्मेवारी बोकेका अधिकारप्राप्त अधिकारी हुन् । राष्ट्रसेवक प्रहरी कर्मचारीले कानूनले तोकेको कर्तव्य (आचरण) बिदामा बसेको अवस्थामा पालना गर्न नपर्ने, कार्यालयमा कार्यरत हुँदा मात्र पालना गर्नुपर्ने भन्न पनि मिल्दैन । यही वास्तविकतालाई अङ्गीकार गरी प्रहरी कर्मचारीले महिला र बालबालिकासँग उच्च स्तरको शिष्ट व्यवहार प्रदर्शन गर्नुपर्ने दायित्व प्रहरी ऐन, २०१२ को दफा १५ (ट) ले निवेदक जस्ता प्रहरी कर्मचारीलाई तोकेको हो । यसबाट निवेदकजस्तो जुनियर प्रहरी अधिकृतले मादक पदार्थ सेवन गरी महिलामाथि अश्लील शब्द प्रयोग गरी गाली गर्ने, लछारपछार गर्ने र निजको साथमा रहेको मोबाइल लुट्ने जस्ता गरेका कार्यलाई सामान्य प्रकृतिका कसुर रहेछन् भन्न मिल्ने नदेखिने ।

यसप्रकार, प्रहरी कर्मचारीलाई सदैब अनुशासित बनाई अपराध र अपराधीको पहिचान गरी सभ्य समाज निर्माण गर्ने अभिभारा पूरा गर्ने दायित्व बोकेको विपक्षी प्रहरी संगठनका अधिकार प्राप्त अधिकारीले प्रहरी ऐन र नियमले प्रदान गरेको अख्तियारीभित्र रहेर निवेदकलाई भविष्यमा सरकारी सेवाको लागि अयोग्य नठहरीने गरी सेवाबाट हटाउने गरी गरेको कारवाही एवम् निर्णय कानूनानुरूप रहे भएको देखिएको हुँदा निवेदकको मागबमोजिम उत्प्रेषणसमेतको रिट जारी हुन सक्ने नदेखिने ।

इजलास अधिकृत: कपिलमणी गौतम

इति संवत् २०७३ साल असोज १० गते रोज २ शुभम् ।

मान्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मान्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७२-WO-००४९, उत्प्रेषण, शेरसिंह थारू वि. महरबसीमा थरूनीसमेत

बन्डा मुचुल्का भनेको फैसलामा उल्लिखित व्यहोरा कार्यान्वयन गर्ने कानूनी प्रक्रिया हो । फैसला र बन्डा मुचुल्काको एकआपसमा अन्तरसम्बन्ध रहेको हुन्छ । फैसलाले बन्डा गर्नुपर्ने भनी ठहर गरी उल्लेख गरेका चल अचल सम्पत्तिको बारेमा बन्डा मुचुल्कामा स्पष्टरूपमा उल्लेख भएको हुनुपर्दछ । कि त फैसलाको तपसिल खण्डमा उल्लेख भएको सबै कित्ता जग्गाहरूबाट बन्डा नछुट्ट्याई त्यसको नरमगरम स्वरूप कुनै कित्ता ससीम बन्डा छुट्ट्याई लिएको देखिएको अवस्था हुनुपर्दछ । त्यस्तो अवस्था देखिएको स्थितिमा बाहेक फैसलाअनुसार सबै कित्ताहरू नछुट्ट्याएको बन्डा मुचुल्कामा वादीको असहमति रहेको अवस्थामा त्यस्तो बन्डा मुचुल्का फैसलाअनुसार भएको भन्न सकिँदैन । सो नभएको अवस्थामा फैसलाबमोजिमको कार्य भई बन्डा भएको भन्न सकिँदैन । सो नभएको अवस्थामा फैसलाबमोजिमको कार्य भई बन्डा भएको भन्ने संज्ञा दिन मिल्दैन । प्रस्तुत मुद्दामा बन्डा पाउने भनी फैसलामा उल्लेख भएका कित्ता जग्गाहरूका बारेमा विस्तृत विवरण खुलाई बन्डा मुचुल्कामा उल्लेख भएको नदेखिँदा त्यस्तो बन्डा मुचुल्कालाई रीतपूर्वक भएको भन्ने संज्ञा दिन मिल्ने नदेखिने ।

अदालतबाट तहतह फैसला भई अन्तिम भएको फैसलाबमोजिम अंशबन्डा नगरी आंशिक बन्डा गरेको उक्त मिति २०७१।७।२१ को बन्डा मुचुल्का कानूनसङ्गत नदेखिई सोलाई बदर गर्ने गरी पुनः फैसलाबमोजिम कार्यान्वयन गर्न पठाएको पुनरावेदन अदालत, नेपालगन्जको मिति २०७२।३।२४ को

आदेश कानूनसङ्गत देखिन आएकोले निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिलेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: मन्जिता ढुङ्गाना

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०६९-CI-००४०, अंश, रामनरेश कुर्मीसमेत वि. विमलादेवी कुर्मी

२०२७ सालमा उक्त विवादित जग्गाहरू आफ्नी छोरीलाई राजीनामा गरी दिएपश्चात् २०४१ सालमा पुनः रामदास कुर्मिले आफ्नी एकमात्र सन्तान छोरी सुनरा कुर्मिनलाई अन्य विभिन्न जग्गाहरू हालैको बकसपत्र गरी दिएकोसमेत देखिन्छ । यसरी आफ्ना अन्य सन्तान नभएकाले एकमात्र सन्तान सुनरा कुर्मिनलाई विवादित जग्गाहरू राजीनामा गरी दिएको र केही जग्गा पछि हालैको बकसपत्र गरी दिएको देखिँदा आफ्ना बाबुबाट प्राप्त गरेका यी विवादित कित्ता नं. ७१, ९३, १५२, १६८, १९९, १८०, २२५, २३०, २२०, ३२७, ४७२, ६११, ६४१ र ७५२ का जग्गाहरू अन्य अंशियारमा अंश लाग्ने पैतृक सम्पत्ति रहेको नदेखिने ।

यसरी पैतृक सम्पत्ति नभई माइतीतर्फबाट प्राप्त भएका जग्गाहरूको स्रोत राजीनामा भएपनि आफ्नी एकमात्र सन्तान छोरीलाई बाबुले २०२७ सालमा नै जग्गा दिएको पैतृक नभई दाइजोकै रूपमा हक हस्तान्तरण गरेको तथ्य सो जग्गा निज सुनरा कुर्मिनको मृत्युपछि उक्त जग्गाहरू अन्य अंशियारले अपुताली नामसारी गर्न कुनै चासो देखाएकोसमेत देखिएन । त्यस्तो माइतीबाट आमा तथा श्रीमतीलाई दाइजोको रूपमा प्राप्त भएको जग्गा प्रतिवादीहरू दयाराम कुर्मी तथा राजेन्द्र कुर्मिले आफ्नी सन्धिनी तथा

सासू जनका कुर्मिनलाई राजीनामा पारित गरी दिन कुनै कानूनले रोक लगाएकोसमेत देखिँदैन । प्रतिवादीहरू दयाराम र राजेन्द्रले राजीनामा गरी दिएको जग्गाहरू पुनः निज जनका कुर्मिनले प्रतिवादी दयाराम तथा राजेन्द्रकी बुहारी तथा श्रीमती विमलादेवीलाई हालैको बकसपत्र गरी मिति २०५८।८।७ मा हक हस्तान्तरण गरेको देखिएको र सोही आधारमा मात्र विवादित जग्गा पैतृक मान्न सकिने हुँदैन । यी वादीहरूले दयाराम तथा राजेन्द्र प्रसादले जनकालाई राजीनामा गरिदिएको र जनकाले हालैको बकसपत्र गरी विमलादेवी कुर्मिलाई दिएकोमा सो बदर गराउन कुनै चासो देखाएको समेत देखिएन । मूलरूपमा विवादित जग्गा अंशियारहरूबीच बन्डा लाग्ने पैतृक सम्पत्ति नै देखिन नआएकोमा कसैले अन्य कानूनी प्रक्रियाबाट निजी आर्जनको देखाउने र यी जग्गा आफ्नो मात्र हक लाग्ने हो भनी अनावश्यक कानूनी प्रक्रिया गरेकै आधारमा पुनरावेदकले अंशहक पाउने भनी व्याख्या गर्नु मनासिब नदेखिने ।

यसरी विवादित कि.नं. ७१, ९३, १५२, १६८, १९९, १८०, २२५, २३०, २२०, ३२७, ४७२, ६११, ६४१ र ७५२ का जग्गाहरू प्रतिवादी दयारामको ससुराले आफ्नी छोरी सुनरा कुर्मिनलाई दिएको लिखत प्रमाणबाट पुष्टि हुन आएको र त्यस्तो सम्पत्ति बन्डा लाग्ने पैतृक मान्न मिल्ने नदेखिँदा जनका कुर्मिले दयाराम र राजेन्द्रप्रसाद कुर्मीबाट मिति २०५८।६।२९ मा र.नं. २४९३ बाट राजीनामाबाट प्राप्त गरेको र सोही जग्गा निज जनका कुर्मीबाट हालैको बकसपत्रबाट विमलादेवी कुर्मिले र.नं. ३५०३ मिति २०५८।८।७ मा पाएको कि.नं. ७१ समेतका १४ कित्ता जग्गाहरू बन्डा लाग्ने गरी सुरु कपिलवस्तु जिल्ला अदातलबाट मिति २०६७।८।१२ मा भएको फैसला सो हदसम्म केही उल्टी गरी उक्त बकसपत्रबाट पाएको सम्पत्ति विमलादेवी कुर्मीको निजी हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट मिति २०६८।८।११

मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।
इजलास अधिकृत: दुर्गाप्रसाद खनाल
कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन
इति संवत् २०७३ साल भदौ २९ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०६४-सी-०८८९, ०९५७, अंश चलन, सूर्यप्रसाद श्रेष्ठसमेत वि. दिलबहादुर कोजु, दिलबहादुर कोजु वि. मदन कोजुको हकमा संरक्षक भई आफ्नो हकमा समेत विश्वराम कोजुसमेत

सर्वप्रथम प्रस्तुत मुद्दाको पुस्तेवारीतर्फ विश्लेषण गर्दा मूलपुर्खा कृष्णदास भएकोमा निजका दुईवटा श्रीमती कृष्णमाया र बुद्धलक्ष्मीमध्ये कृष्णमायाको कोखबाट जेठा हरिभक्त, माहिला विष्णुभक्त, साहिला रामभक्त, काहिला चन्द्रप्रसाद र कान्छा सूर्यप्रसाद गरी ५ छोरा र कान्छी बुद्धलक्ष्मीबाट फिरादी दिलबहादुर कोजुको जायजन्म भएको रहेछ । यी वादी प्रतिवादीहरूका बुबा आमाको मृत्यु भइसकेको र बहिनीहरूको विवाह भइसकेकोले हाल ६ जना मात्र अंशियार रहेको भन्ने देखिएको छ । उपर्युक्त तथ्यमा वादी प्रतिवादीबीच मुख मिलेको देखिएकाले पुस्तावली र नातातर्फ कुनै विवाद रहेको नदेखिने ।

वस्तुतः मिति २०३३।१।१९६ को लिखतमा परेको सहीछाप आफ्नो भएपनि सोको कार्यान्वयन नभएको र लिखतबमोजिम आफूले कुनै सम्पत्ति नपाएको भनी वादीले अ.बं. ७८ नं. अनुसार बयान गर्दा उल्लेख गरेको देखिन्छ । अंशियारहरूबीच अंशबन्डा गर्ने प्रयोजनका लागि वादीको अंश भाग छुट्याएको भनिएको सो लिखतको प्रकृतिलाई अवलोकन गर्दा एकातर्फ कागज जाँचको महलअनुसार कानूनको रीत पुगेको देखिँदैन भने अर्कोतर्फ रजिस्ट्रेसनको १ नं. बमोजिम रजिस्ट्रेसन पनि भई नसकेको र अंशबन्डाको ३० नं. बमोजिम कार्यान्वयनसमेत भएको देखिँदैन । लिखतमा उल्लिखित तथ्यहरूले कानूनी

रूप धारणा गर्न सो लिखतमा उल्लिखित सर्तहरू पूरा हुनुपर्दछ । तर प्रस्तुत लिखत कार्यान्वयन नभएकाले उक्त लिखतले कानूनी मान्यता र औचित्यसमेत प्राप्त गर्न सक्ने नदेखिने ।

अंशबन्डाको महलको ३० नं. मा भएको कानूनी व्यवस्था एवम् यस अदालत पूर्ण इजलासबाट प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतको आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा विवादमा आएको मिति २०३३।१।१९६ को लिखतले अंशबन्डाको ३० नं. को पूर्वास्था पूरा नगरी कार्यान्वयनमा आएको समेत नदेखिएकोले सोही लिखतको आधारमा अंशबन्डा भएको भन्न मिल्ने आएन । यस्तो अवस्थामा वादीले मिति २०३३।१।१९६ मा नै अंश छोडपत्रको कागज गरेकाले सो मितिलाई नै मानो छुट्टिएको मिति मान्नुपर्छ भन्ने प्रतिउत्तर जिकिरसँग सहमत हुन सक्ने अवस्था नहुने ।

वस्तुतः घरसारमा भएको अंश छोडपत्रको लिखतबाट स्वतः मानो छुट्टिएको मिति यकिन हुन सक्तैन । कुनै न कुनैरूपमा त्यस्तो घरसारको लिखत वास्तविक व्यवहारबाट नै कार्यान्वयन भएको औपचारिकरूपबाट देखिन पर्ने ।

सामान्यतया अंश हुँदा चल सम्पत्तिको हकमा हातहातै बुझी लिएँ भन्ने व्यहोरा उल्लेख गर्ने गरिन्छ । अंश गर्दा लेखिने त्यस्तो कुराले औपचारिक ढाँचासम्म निभाउनको लागि पनि व्यक्त गरिने हुन्छ । चल सम्पत्तिको यथार्थ विवरण नाप, तौल, गन्ती गरी छुट्याइएको र त्यस्तो लिखत निर्विवाद रहेको अवस्थामा त्यस्तो लिखतको प्रामाणिकता छुट्टै हुन जान्छ । वस्तुतः पारित नभएको घरसारमा भएको अंश बुझ्नेको भरपाइमा उल्लिखित सम्पत्ति हातहातै बुझी लिएको भन्ने व्यहोराबाट सो अंश भरपाई कार्यान्वयन भइसकेको भन्न नमिल्ने ।

मानो छुट्टिएको लिखतले मान्यता प्राप्त गर्न अनिवार्यरूपमा रजिस्ट्रेसनको महलअनुसार पारित भएको हुनुपर्दछ । व्यवहार प्रमाणबाट कार्यान्वयन नै

हुन नसकेको घरायसी अंश छोडपत्रको लिखतले मानो छुट्टिएको मिति निर्धारण गर्न सक्नेन । घरसारको अंश बुझेको भरपाईअनुसार कार्यान्वयन भई अंशबन्डा भई गएको घरजग्गा दर्ता भएको र दुवै पक्षले स्वीकार गरेको अवस्थामा त्यस्तो घरायसी लिखतबाट मानो छुट्टिएको मितिको बारेमा निष्कर्षमा पुग्न मद्दत गर्न सक्ने ।

व्यवहारमा अंश प्राप्त गर्न नसकेको घरायसी लिखतले अंश जस्तो मुद्दामा मानो छुट्टिएको विषयमा महत्त्वपूर्ण प्रमाणको रूप लिन सक्दैन । घरायसी लिखतअनुसार कार्यहरू नभएपछि सो लिखत गर्नुभन्दा अधिको स्थितिमा कुनै परिवर्तन नभई पूर्ववत् अवस्थामा नै रहन जाने ।

माथि विवेचना गरिएको तथ्य, यस अदालतले प्रतिपादन गरेको सिद्धान्त एवम् मानो छुट्टिएको मिति यकिन खुल्न नआएको अवस्थामा फिराद परेको अधिल्लो दिनलाई नै मानु छुट्टिएको मिति मान्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था रहेको सन्दर्भमा फिराद परेको अधिल्लो दिनलाई मानु छुट्टिएको दिन मानी सोपूर्वको सबै पैतृक सम्पत्ति सगोलकै ठहर्ने हुँदा सो सम्पत्तिहरूबाट बन्डा लाग्ने नै देखिने ।

जहाँसम्म यस अदालतबाट ने.का.प. २०५० वैशाख पृष्ठ ५ मा उल्लिखित नजिरमा घरसारमा बन्डा गरेको लिखतलाई मान्यता दिएको छ भन्ने बहस जिकिर छ सो सम्बन्धमा हेर्दा त्यस्तो लिखतमा सहमत जनाएको अवस्थामा कानूनी मान्यता पाउने भएपनि प्रस्तुत मुद्दामा अ.बं. ७८ नं. को प्रयोजनका लागि भएको बयानबाट पनि वादीले मिति २०३३।११।१६ को लिखतलाई सहमति जनाएको नदेखिएको र सो लिखतबमोजिमको दा.खा. नामसारी नभई कार्य सम्पन्न नभएकाले उक्त नजिर सान्दर्भिक नदेखिएको हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा आकर्षित हुने नदेखिने ।

तायदातीको सम्पत्तिबाट अंश पाउने भए पनि वादी प्रतिवादीले तायदातीमा उल्लेख गरेको विभिन्न किताका जग्गाहरूका सम्बन्धमा सगोलको पैतृक

सम्पत्ति हो वा स्वआर्जनको हो भन्ने विवाद रहेको हुँदा सोतर्फ विवेचना गर्नुपर्ने हुन आयो । सो सम्बन्धमा हेर्दा तायदातीमा उल्लिखित कि.नं. ५८० को जग्गा मिति २०३६।४।२० मा राजमार्गमा परेको भन्ने व्यहोरा प्रमाणित भई मालपोत कार्यालय, भक्तपुरको च.नं. ३१३२ मिति २०५९।१०।९ को पत्र मिसिल संलग्न देखिँदा सो तर्फ केही गरिरहन परेन । यसैगरी प्रतिवादी विश्वरामको श्रीमती सुककुमारी श्रेष्ठले रामबहादुर श्रेष्ठबाट मिति २०४९।१२।२६ मा हालैको बकसपत्र प्राप्त गरेको कि.नं. १४५२ बाट किताकाट भई कायम भएको कि.नं. १५२९ को जग्गा निजी आर्जनको भई बन्डा लाग्ने देखिएन र सो सम्बन्धमा पुनरावेदन जिकिरसमेत नदेखिँदा थप केही बोलिरहनु नपर्ने ।

जहाँसम्म चितवन जिल्ला, नारायगढ न.पा. वडा नं. २ को कि.नं. २३२ को जग्गा विष्णुभक्तले सुकुम्बासीका हैसियतले प्राप्त गरेको हुँदा सोमा बन्डा लाग्ने होइन भन्ने प्रतिउत्तर जिकिरका सम्बन्धमा विचार गर्दा सो जग्गा निजले त्यसरी प्राप्त गरेको कुनै प्रमाण पेस हुन आएको नदेखिनुका अतिरिक्त कूल क्षे.फ. ०-०-१६ को सो जग्गा जयबहादुर सुवाल भन्ने व्यक्ति र विष्णुभक्तले साझामा खरिद गरी लिई मिति २०५४।१०।२२ को निर्णयले विष्णुभक्तको मृत्युपश्चात् निजका छोराहरू विश्वराम र मदन श्रेष्ठको नाउँमा आधी जग्गा अर्थात् ०-०-८ मात्र नामसारी भएको र जयबहादुरको आधा भाग अलग गरिएको भन्ने व्यहोराको मालपोत कार्यालय, चितवनको पत्र मिसिल संलग्न रहेको देखिन्छ । सुकुम्बासीको हैसियतबाट दुई जना व्यक्तिको नाउँमा संयुक्त जग्गा प्राप्त हुन सक्ने अवस्था नै रहँदैन । यसरी सुकुम्बासीका हैसियतले प्राप्त गरेको भन्ने प्रमाण पेस हुन नसकेको अवस्थामा सगोलका अंशियारले खरिद गरेको सो जग्गा पनि सगोलकै देखिएकाले बन्डा लाग्ने नै देखिने ।

यसका अलावा प्रतिवादीहरू महेन्द्र मास्केका नाउँको कि.नं. ५५५, ५८२, ५५९, ५५८ र ५०४

तथा नानीमाया मास्केका नाउँको कि.नं. १३३ र ५७९ को जग्गाहरू निजले स्वआर्जन गरी खरिद गरेकाले बन्डा लाग्ने होइन भन्ने जिकिरका सम्बन्धमा हेर्दा उक्त जग्गाहरू आफ्नो निजी ज्ञान सीपले कमाएको धनले खरिद गरेको स्वआर्जनको सम्पत्ति हो भन्ने युक्तियुक्त र भरपर्दो प्रमाण पेस गर्न सकेको देखिँदैन । तसर्थ सो जग्गाहरू सगोलकै देखिन्छ । यस सन्दर्भमा कानूनी व्यवस्था हेर्दा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) ले अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म एकाघरसँगका अंशियारहरूमध्ये जुनसुकै अंशियारको नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरेको सन्दर्भमा आफ्नो ज्ञान सीपले आर्जन गरेको प्रमाण पेस गर्न नसकेको प्रस्तुत जग्गाहरू पनि सगोलकै देखिँदा बन्डा लाग्ने नै देखिने ।

माथि उल्लेख गरिएका जग्गाहरूका अलावा सगोल वा निजी आर्जनको विवाद नरहेका र पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट समेत बन्डा लाग्ने ठहर भएका वादी प्रतिवादीले तायदातीमा उल्लेख गरेको र सुरु भक्तपुर जिल्ला अदालतको फैसलामा उल्लिखित सम्पूर्ण घरजग्गाहरूसमेत सगोलकै देखिँदा सोमा पनि बन्डा लाग्ने ठहर्छ । तसर्थ माथि विवेचित आधार कारणबाट फिराद परेको दिनलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरी तायदातीमा उल्लिखित सम्पत्तिको बन्डा लाग्ने ठहरी सुरु भक्तपुर जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला न्याय र कानूनको रोहमा न्यायोचित नै रहेको अवस्थामा सो फैसला उल्टी हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६४।१।४ को फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी हुने ठहर्छ । सुरु भक्तपुर जिल्ला अदालतको मिति २०६१।३।३१ को फैसलाबमोजिमको तायदातीमा उल्लिखित सम्पत्तिको ६ भागको १ भाग वादीले अंश पाउने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रबहादुर कठायत

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल भदौ १ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. १३

१

मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०६९-WO-०३१३, उत्प्रेषण, अजयविक्रम शाह वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टङ्गाल काठमाडौंसमेत

जग्गा नापजाँच र दर्ता भोगको विषय विशुद्ध देवानी प्रकृतिको विषय भएकोले यो विषय अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको संवैधानिक वा कानूनी अधिकारक्षेत्रभित्र पर्न सक्ने देखिँदैन । नापीको समयमा कुनै अमुक कित्ता जग्गामा सार्वजनिक जग्गा घुस्न गई नापी दर्ता भएको रहेछ भनी उक्त विषयका सम्बन्धमा कानूनले अधिकारक्षेत्र तोकेको निकाय वा पदाधिकारीले कानूनद्वारा निर्दिष्ट प्रक्रिया पुर्याई सम्बन्धित दर्तावाला व्यक्तिलाई आफ्नो कुरा भन्न र प्रमाण पेस गर्न मौका दिई पेस भएको प्रमाणको मूल्याङ्कनको आधारमा निर्णय निरूपण हुने विषय हुन जाने ।

तहतह स्वामित्व हस्तान्तरण हुँदै हाल निवेदकको नाममा दर्ता रहेको कि.नं. ३१४ र ३१६ का जग्गाहरूमा सार्वजनिक पर्ती जग्गा घुस्न गएको वा निवेदकले सार्वजनिक पर्ती जग्गा च्यापी मिची घुसाई पर्खाल कम्पाउन्ड लगाएको हो भने कानूनद्वारा अधिकारप्राप्त निकाय वा पदाधिकारीले कानूनको उचित प्रक्रियाको प्रयोगद्वारा निर्णय निरूपण गरी कार्यान्वयन गर्नु गराउनुपर्दछ । निवेदकको नाममा दर्ता भई भोगचलन गरिआएको जग्गा सार्वजनिक जग्गा हो होइन भन्ने विषय विशुद्ध कानूनी प्रश्न भएकोले साधिकार निकायले दाबी जिकिर र प्रमाणको उचित मूल्याङ्कनका आधारमा मात्र ठहर गर्नुपर्ने हुन्छ । यसमा स्वविवेक, अन्दाज र अनुमानको कुनै गुञ्जायस नहुने ।

सार्वजनिक पर्ती जग्गा निजी घर

कम्पाउन्डभित्र पारिएको, तारबार लगाएको र सार्वजनिक पर्ती जग्गा व्यक्तिगत प्रयोगमा ल्याएको भन्ने विषयमा मालपोत अधिकृत र नापी अधिकृतसमेतको टोलीले दिएको प्रतिवेदनका आधारमा निवेदकको हक भोगको उपर्युक्त कि.नं. का जग्गाहरूमा सार्वजनिक जग्गा घुसेको भनी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले ठहर निर्णय गरी कार्यान्वयनको लागि प्रमुख जिल्ला अधिकारी, काठमाडौंसमेतलाई दिएको निर्देशनमा कानूनको उचित प्रक्रिया अवलम्बन भएको नदेखिने।

कानूनको उचित प्रक्रियाको सिद्धान्तको सर्वाधिक महत्त्वपूर्ण पक्ष अधिकारक्षेत्रको सिद्धान्त हो। संविधान र कानूनले सबै निकाय र पदाधिकारीहरूको क्षेत्राधिकार तोकिदिएको हुन्छ। तोकिएको क्षेत्राधिकारभित्र सीमित रही कार्य सम्पादन गर्नु सम्बन्धित निकाय र पदाधिकारीहरूको कानूनी कर्तव्य पनि हो। यही नै कानूनी राज्यको सिद्धान्त पनि हो। अधिकारक्षेत्रसम्बन्धी सिद्धान्तको विपरीत गरिने आदेश वा निर्णयले वैधानिकता प्राप्त गर्न सक्दैन। अधिकार नै नभएको निकाय वा पदाधिकारीले अधिकारक्षेत्र नाघेर गरेका आदेश वा निर्णयहरू स्वभावले नै बदरयोग्य हुने।

रिट निवेदनको विषयवस्तु र विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको लिखित जवाफको परिप्रेक्ष्यमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा १२ हेर्दा उक्त दफा १२ ले सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले अनुचित कार्य गरेको र सो अनुचित कार्यको परिणाम सच्याउने प्रयोजनका लागि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले सम्बन्धित निकाय वा पदाधिकारीलाई लेखी पठाउन सक्ने अधिकारअन्तर्गत व्यक्ति विशेषको नाउँमा दर्ता रहेको जग्गाका सम्बन्धमा निर्णय निरूपण गर्ने अधिकार पनि समावेश भएको भनी अर्थ गर्न नमिल्ने।

निवेदकको नाउँमा दर्ता रही निवेदकले

भोगचलन गरिआएको जग्गामा सार्वजनिक जग्गा घुसेको भनी ठहर निर्णय गर्न सक्ने गरी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई कुनै पनि कानूनले अधिकार प्रदान गरेको देखिँदैन। तसर्थ कानूनद्वारा अधिकारक्षेत्र नै प्राप्त नभएको विषयमा अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी निवेदकको नाउँमा दर्ता रहेको कि.नं. ३१४ र ३१६ को जग्गामा सार्वजनिक पर्ती जग्गा अतिक्रमण गरेकोले उक्त अतिक्रमित सार्वजनिक जग्गा सम्बन्धित कि.नं. हरूबाट झिकी सार्वजनिकीकरण गर्ने र सो को जानकारी तीन महिनाभित्र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई दिन प्रमुख जिल्ला अधिकारी काठमाडौं र काठमाडौं महानगरपालिकाका प्रमुखलाई निर्देशन दिई सोको जानकारी मालपोत कार्यालय, डिल्लीबजारसमेतलाई दिनु भनी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट मिति २०६५।१।८ मा भएको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रको अभाव देखिन आई सो निर्णय त्रुटिपूर्ण रहेकोले उक्त मिति २०६५।१।८ को निर्णय र सो निर्णयको आधारमा गरिएको निर्देशन पत्राचारहरूसमेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल साउन २४ गते रोज २ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६६-CI-१०९५, खिचोला मेटाई हक कायमसमेत, लक्ष्मीदेवी विश्वकर्मा वि. मायादेवी गुरुडसमेत

प्रतिवादीहरूमध्येका माया गुरुड र कमला शाहीले खिचोला गरी २०६३ सालमा घर निर्माण तथा बाउन्डी पर्खालसमेत लगाएको भन्नेसम्बन्धमा विचार गर्दा सिद्धार्थनगर नगरपालिका नक्सा पास उपशाखाबाट प्रमाणमा आएको नक्सा दरखास्त फारम फाइलअनुसार प्रतिवादी माया गुरुडले कि.नं. ५३० को जग्गा राजीनामाबाट खरिद गरी निज प्रतिवादीका

स्वर्गीय पति खुशीमान गुरुडकै समयमा २०५१ सालमा सिद्धार्थनगर नगरपालिकाबाट नक्सा पास गराई घर बनाएको देखिन्छ भने अर्का प्रतिवादी कमला शाहीले कि.नं. ५३१ को जग्गा खरिद गरी २०५७ सालमा सिद्धार्थनगर नगरपालिकाबाट नक्सा पास गराई घर बनाएको देखिन्छ । यसरी घर निर्माणका लागि निवेदन परेपछि नगरपालिकाबाट जारी भएको सन्धिसर्पन उजुरीसम्बन्धी सूचनामा यी वादी लक्ष्मीदेवी वि.क.ले प्रतिवादीहरूबाट आफ्नो जग्गा खिचोला भएको भनी दाबी गर्न सकेको मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट नदेखिने ।

साबिक कि.नं. ५४७ को जग्गामध्येबाट किताकाट भई पूर्वतर्फबाट कि.नं. १२२६ जग्गा विगाह ०-१-० जग्गा द्रोणप्रकाश रसालीलाई राजीनामा गरिदिएको र पश्चिमतर्फ कि.नं. १२२७ को जग्गा वादी लक्ष्मीदेवी विश्वकर्माको नाममा कायम नै रहेको देखिन्छ । कि.नं. १२२६ को जग्गा द्रोणप्रकाश रसालीलाई दिएको बखत यिनी वादीको भोगमा पूरै २ कड्डा जग्गा थियो र तत्पश्चात् मात्र प्रतिवादीहरूले खिचोला गरेको हुन् भनी तथ्ययुक्त एवम् अकाट्य प्रमाण गुजार्न सकेको पनि देखिँदैन । वादीले आफ्नो कि.नं. १२२७ को जग्गा बिगाह ०-१-० जग्गाको पश्चिमबाट माया गुरुडले ०-०-१० र कमला शाहीले ०-०-४^{१/२} जग्गा खिचोला गरी घर बनाएको भनी दाबी लिएपनि कुन प्रतिवादीले कहिले कसरी खिचोला गरी घर पर्खाल बनाएका हुन् भन्ने वादीले स्पष्ट खुलाउन सकेको समेत देखिएन । जबकी प्रतिवादी माया गुरुड र कमला शाहीको घरको नक्सा क्रमसः २०५१ र २०५७ मा पास भएको मिसिलबाट देखिने ।

वादीको जग्गामा प्रतिवादीहरूले घर बनाएको भए सिद्धार्थनगर नगरपालिकाबाट जारी भएको नक्सा पाससम्बन्धी सूचनाबमोजिम उजुर गर्नुपर्ने एवम् कानूनले निर्धारण गरेको समयभित्र नालेस गरी हक प्रचलन गराउनसमेत सकेको देखिएन । आफ्नो

सम्पत्तिको संरक्षण आफैँ गर्न वादी स्वयम् कानूनतः तत्पर रहनु पर्दछ । प्रतिवादी पार्वती पछाइको जग्गा रूपन्देही जिल्ला अदालतबाट मिति २०६४।११।१४ मा भएको नक्सानुसार निजले राजीनामा गरी लिएभन्दा कम देखिएको छ भने अर्को प्रतिवादी तोरणध्वज श्रेष्ठको जग्गा पनि निजले अंशबन्डाको लिखतबाट प्राप्त गरेभन्दा बढी रहे भएकोसमेत देखिन आएन । यसरी वादी दाबीअनुसार प्रतिवादीहरूले वादीको जग्गा च्यापी खिचोला गरेको भए निज प्रतिवादीहरूको स्वेस्ता लिखतमा भएको जग्गा क्षेत्रफलभन्दा बढी हुनुपर्नेमा सो देखिन नआएको अवस्थामा वादीले भनेबमोजिम प्रतिवादीहरूले जग्गा मिची खिचोला गरेको मान्न सकिएन । आफ्नै साबिक जग्गामध्ये पूर्वतर्फको कि.नं. १२२६ को जग्गा ०-१-० यथावत् छ भन्दैमा पश्चिमतर्फबाट नै खिचोला भयो भन्न सकिने नदेखिने ।

अतः उल्लिखित आधारहरूसमेतबाट यिनै प्रतिवादीहरू मायादेवी गुरुड, कमला शाही, पार्वती पछाई भण्डारी र तोरणध्वज श्रेष्ठले वादी लक्ष्मीदेवी विश्वकर्माको जग्गा मिची खिचोला गरेको पुष्टि गर्ने वस्तुनिष्ठ प्रमाणको अभावमा वादी दाबी पुन नसक्ने ठहर्याई भएको सुरु रूपन्देही जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६६।४।२६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृतः गीता श्रेष्ठ
कम्प्युटरः सुदर्शनप्रसाद आचार्य
इति संवत् २०७३ साल भदौ २६ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. १४

१

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७२-WO-०५५९, उत्प्रेषण / परमादेश, शेखर रेग्मी वि. सूचना तथा सञ्चार

मन्त्रालयसमेत

निवेदक शेखर रेग्मीलाई नेपाल सरकार मन्त्रिस्तरीको मिति २०७१।४।१४ को निर्णयअनुसार राष्ट्रिय समाचार समितिको सञ्चालक समितिको सदस्य पदमा २(दुई) वर्षको लागि नियुक्ति गरिएको देखिन्छ । निवेदकले राष्ट्रिय समाचार समितिको सञ्चालक समितिको सदस्यको हैसियतले कार्य गर्ने अवधि मिति २०७३।४।१३ मा नै समाप्त भइसकेको पाइएकोले रिटको औचित्य नै समाप्त भइसकेकोले औचित्यमा प्रवेश गरी विचार गर्नुपर्ने अवस्था नभएकोले मागबमोजिम रिट जारी गरिरहन पर्ने अवस्था देखिएन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । परिणामतः मिति २०७२।१।१९ मा यस अदालतबाट जारी भएको अन्तरिम आदेशसमेत निष्क्रिय हुने ।

इजलास अधिकृतः जगतबहादुर पौडेल

इति संवत् २०७३ साल भदौ २० गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०६९-WO-१०९९, उत्प्रेषण, *भिखारी राउत कुर्मी वि. बागड राउत कुर्मीसमेत*

रिट निवेदकले मूलतः चलन हटक गरे नगरेको भन्ने प्रश्न उठाई रिट क्षेत्राधिकारान्तर्गत उपचार खोजेको पाइयो । यो प्रमाण बुझी तथ्यगत प्रश्न निरूपण गर्ने विषय देखिन्छ । यस विषयमा तहतह अदालतबाट प्रमाणको समुचित मूल्याङ्कन गरी आदेश गरेकोसमेत पाइयो । तथ्यगत सन्दर्भमा हेर्दा पनि २०५३ सालदेखि चलन चलाउने कार्य हुँदै आएको र पटकपटक अदालतबाट विभिन्न आदेशहरू गर्नु परेको अवस्था देखियो । चलन चलाई दिने कार्यको सिलसिलाको विवाद १५/१६ वर्षसम्म पनि नटुङ्गिएको अवस्था र घटनाक्रमले रिट निवेदक स्वयम्को कारणबाट यो परिस्थिति पैदा भएको देखाउँदछ । यस अवस्थामा चलन हटक गरेको भनी मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको महलको ४३(५) नं. बमोजिम रु. १,०००।- जरिवाना

गरिएको कुरालाई बेमुनासिब मान्न मिलेन । निवेदक स्वयम्ले चलन हटक गरेको स्थितिमा निज सफा हात लिई यस अदालतको असाधारण क्षेत्राधिकारमा प्रवेश गरेको भनी सम्झन मिल्नेसमेत नदेखिने ।

तहतह अदालतबाट फैसला कार्यान्वयनको क्रममा भएको आदेशबाट कुनै कानूनको गम्भीर उल्लङ्घन भएको वा गम्भीर अन्याय (gross injustice) को अवस्था पैदा भएको नदेखिएको स्थितिमा आदेशको औचित्यमा प्रवेश गरी पुनरावेदन सुनेकोजस्तो गरी रिट क्षेत्राधिकारान्तर्गत प्रमाण बुझ्ने र प्रमाणको मूल्याङ्कन गर्नु उचित र रिटसम्बन्धी अवधारणाको अनुकूल हुने देखिँदैन । “अदालतबाट भएको फैसला कार्यान्वयनमा कुनै पक्ष प्रवेश गरिसकेपछि अड्डाले त्यसपछि अपनाउनु पर्ने कानूनी प्रक्रिया पूरा गरी सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न भइसकेको अवस्थामा कुनै पक्षले त्यस्तो कारवाहीप्रति नै चुनौती दिने र त्यसलाई अदालतबाट गम्भीर कानूनी त्रुटि नदेखिए पनि बदर गर्दै जाने हो भने त्यसबाट अदालत प्रतिको जनआस्था र विश्वासमा आघात पर्न जाने हुन्छ” भनी यस अदालतले शकुन्तलादेवी यादव विरुद्ध सुनसरी जिल्ला अदालतसमेत भएको उत्प्रेषणको निवेदन (ने.का.प. २०६९, अड्क ४, नि.नं. ८८१६) मा व्याख्या भएको छ । यस दृष्टिबाट हेर्दासमेत रिट निवेदकको जिकिर मनासिब देखिन नआउँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृतः जगतबहादुर पौडेल

कम्प्युटरः प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल साउन २७ गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. १५

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या. श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७०-WO-०३४९, उत्प्रेषण, *सरिता पौडेलसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा*

मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

निवेदक परिवर्तित नाम धादिङ ७ लाई अदालतको आदेशको बाबजुद पनि बकपत्र जस्तो न्यायिक प्रक्रियाको अत्यन्त महत्त्वपूर्ण चरणमा सामेल नगराएको भन्ने कुरालाई स्वयम् विपक्षीहरू गृह मन्त्रालय तथा जिल्ला प्रहरी कार्यालयले स्वीकार गरेका रहेछन् । जुन कुरा उपर्युक्त विपक्षीहरूले पेस गरेको लिखित जवाफमा म्याद तामेलमा लापरवाही गर्ने प्रहरी कर्मचारीलाई विभागीय कारवाही गरिएको भन्ने उल्लेख गरेकोबाट देखिन्छ । यस अवस्थामा निवेदकलाई बकपत्रमा सामेल नगरी न्यायिक प्रक्रियामा सामेल हुनबाट वञ्चित गरिएको तथ्यमा विवाद रहेन । अतः विपक्षीहरूको यस प्रकारको कार्यबाट पीडितको कस्तो प्रकारको हक अधिकारको हनन् भयो सो सम्बन्धमा विवेचना हुन वाञ्छनीय हुने ।

अपराधको अनुसन्धान तथा अभियोजनमा पीडितको भूमिकालाई केवल सरकारी साक्षीको रूपमा मात्र सीमित नगरी प्रमुख सरोकारवालाको रूपमा व्यापक बनाइनुपर्छ भन्ने पीडित विधिशास्त्रको पछिल्लो समयमा विकास हुँदै गएको छ । न्याय माग गर्दै राज्यका निकायहरूसम्म पुगेका न्यायका याचकहरूसँग तिनै राज्यका निकायहरूले सम्पर्क नगर्ने, न्यायिक प्रक्रियामा सामेल नगर्नेजस्ता कार्यहरू गरेको अवस्थामा त्यसले न्यायको मक्सद पूरा हुन सक्दैन । कुनै पनि मुद्दाको पहिलो साक्षी भनेको पीडित नै हो भने पीडित मुद्दाको एउटा पक्षसमेत हो । फौजदारी न्यायमा महत्त्वपूर्ण मानिने Equality of Arms को सिद्धान्तअनुसार पनि मुद्दाका दुवै पक्षलाई आफ्नो साक्षीहरूको जिरह र बकपत्रको लागि अदालतमा उपस्थित गराई सुनुवाइमा बराबर अवसर दिनुपर्ने ।

नेपालको संविधानको धारा २१ मा अपराध पीडितको हकलाई मौलिक हकको रूपमा नै व्यवस्था

गरी अपराध पीडितलाई आफू पीडित रहेको मुद्दाको अनुसन्धान तथा कारवाहीसम्बन्धी जानकारी प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ । जुन नेपालको संवैधानिक इतिहासमा नै पहिलोपटक भएको व्यवस्था हो । निवेदन दायर हुँदाको बखत विद्यमान रहेको नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा २४ मा न्यायसम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरिएको थियो भने सोही धाराको उपधारा (९) मा कुनै पनि व्यक्तिलाई सक्षम अदालत वा न्यायिक निकायसमक्ष सुनुवाइको हक हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको थियो । सुनुवाइको हकअन्तर्गत मुद्दाका दुवै पक्षहरूले न्यायिक निकायसम्म आफ्नो कुराहरू राख्न पाउने र आफ्नो प्रतिनिधित्व हुन पाउने हक पर्दछ । यसरी नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले पीडितको अधिकारको सम्बन्धमा अलग मौलिक हकको व्यवस्था नगरेको भए तापनि उक्त संविधानले व्यवस्था गरेको न्यायसम्बन्धी हकअन्तर्गत न्यायिक प्रक्रियामा पीडितको सक्रिय सहभागिताको पनि परिकल्पना गरेको देखिने ।

संयुक्त राष्ट्र संघले १९९० मा तयार गरेको सरकारी वकिलसम्बन्धी निर्देशिका (Guidelines on the Role of Prosecutors 1990) को नं. १३ मा सरकारी वकिलको जिम्मेवारीहरूमध्ये पीडितको विचार र सरोकारलाई ग्रहण गर्ने र पीडितलाई उचित सूचना प्रदान गर्ने दायित्व खुलाइएको छ भने नं. २० मा अभियोजनको स्वच्छता र प्रभावकारिताको लागि सरकारी वकिलले प्रहरी, न्यायालयलगायतका सरोकारवाला पक्षहरूसँग समन्वयकारी र सहयोगी भूमिका खेल्नु पर्ने कुराको पनि निर्देशन गरेको छ । त्यसैगरी अन्तर्राष्ट्रिय फौजदारी अदालतको स्थापना गर्ने रोम विधान, (Rome Statute) १९९८ ले धारा ६८(३) मा अपराधका पीडितहरूले मुद्दाको कारवाहीको दौरान उपस्थित भएर आफ्नो विचार राख्न पाउने अधिकारलाई विशेष अधिकारको रूपमा

व्यवस्था गरेको छ । नेपालले रोम विधानलाई आजका मिति सम्म अनुमोदन नगरेको भए तापनि न्यायिक कारवाहीमा पीडितको उपस्थिती सुनुश्चित गरिनु पर्ने कुरा परम्पराको (Customary practice) रूपमा विकास हुँदै गएको देखिन्छ र यसको पालना गर्नु नैतिक दायित्व हुने ।

यसरी अपराधको पीडितलाई न्यायिक प्रक्रियामा सहभागी गराउनु पर्ने व्यवस्था संविधान तथा विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजले गरेको भए तापनि निवेदकलाई बकपत्रमा सामेल नगरी न्यायिक प्रक्रियामा सामेल हुनबाट वञ्चित गरिएको कार्य भएबाट निवेदकको निम्न हकअधिकार हनन् भएको देखिन्छ ।

- प्रक्रिया र कार्यविधिको सूचना पाउने अधिकार
- सुनुवाइको प्रक्रियामा आफ्नो कुरा राख्न पाउने अधिकार
- सरकारी वकिलसँग परामर्श गर्न पाउने अधिकार
- सुनुवाई र पुर्पक्षबाट असंलग्न नगराइने अधिकार

उत्प्रेषणको आदेश जारी हुनुपर्ने हो वा होइन भन्ने दोस्रो प्रश्नको सम्बन्धमा विचार गर्दा निज पीडितलाई बकपत्रमा सामेल नगरी धादिङ जिल्ला अदालतबाट मुद्दाको किनारा भई हाल उक्त मुद्दा पुनरावेदनको तहमा विचाराधीन अवस्थामा रहेको देखिन्छ । पीडित तथा उनका साक्षीहरूलाई उपस्थित नगरी जिल्ला अदालतबाट भएको फैसलाको सम्बन्धमा पुनरावेदनको रोहमा परीक्षण हुने नै भएको हुँदा हाल यस अदालतबाट हस्तक्षेप गर्नु अधिकार क्षेत्रको सिद्धान्तअनुसार मिल्ने देखिँदैन । जिल्ला अदालतको तहबाट फैसला भइसकेको अवस्थामा उक्त फैसलालाई यस अदालतले उत्प्रेषणको आदेशबाट खारेज गर्न मिल्दैन । त्यसको सुधार (Correction) गर्ने

भनेको पुनरावेदन अदालतले नै हो । यस अवस्थामा निवेदकले माग गरेबमोजिमको उत्प्रेषणको आदेश जारी हुन नसक्ने ।

निवेदकहरूले निवेदनमा विपक्षीहरूको नाममा विभिन्न कार्यहरू गराउनको लागि परमादेशको आदेश जारी गरिपाउँ भन्नेसमेत माग गर्नुभएको छ । सो सम्बन्धमा विचार गर्दा विपक्षीहरूले पेस गरेको लिखित जवाफमा नेपालको संविधानले पीडितको अधिकारलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको उल्लेख गर्दै पीडितको हक अधिकारको संरक्षणको लागि प्रतिबद्धता जनाएको देखिन्छ । मुद्दामा पीडित र साक्षीहरूबाट बयान र बकपत्र गराउनको लागि कानूनमा स्पष्ट व्यवस्था रहेको तथा नेपाल कानूनको कुनै पनि व्यवस्थाले पीडितलाई आफ्नो मुद्दाको सुनुवाइ, पुर्पक्ष वा मुद्दाको प्रक्रिया र कार्यविधिको सूचना पाउने हकबाट समेत वञ्चित गरेको देखिन्छ । विपक्षीहरूले पीडितको हक अधिकारलाई स्वीकार गरी त्यसको परिपालनमा प्रतिवद्धतासमेत जनाइसकेको अवस्थामा तथा संविधान र कानूनले पर्याप्त व्यवस्था गरेको अवस्थामा निवेदकले माग गरेबमोजिमको परमादेशको आदेश जारी हुनुपर्ने नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

जाहेरवाली पीडित व्यक्ति स्वयम् आफ्नो कुरा अदालतसमक्ष व्यक्त गर्न पाउनु पर्ने अवसरहरू खोजी गर्दै जानकारी दिन आएको स्थितिमा सोप्रति संवेदनशील भई कानूनी कर्तव्य निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्वबाट सम्बन्धित निकायले झन् जागरूक र गम्भीर हुनुपर्ने ।

जाहेरवाला पीडित पक्षको संरक्षण र निजहरूको अदालतमा उपस्थितिको सहज पहुँच पुर्याउने कर्तव्य भएका निकायहरूले जिम्मेवारी बोध नगर्ने हो भने फौजदारी न्याय प्रणालीमा गम्भीर असर पुग्न जान्छ । फलस्वरूप विधिको शासनको

मर्मविपरीतसमेत हुन पुगी दण्डहीनताले प्रश्रय पाउने अवस्थाहरूसमेत देखा पर्नसक्छन् । अतः यो विषय र तथ्यलाई सम्बन्धित निकाय विशेष गरी प्रत्यर्थीहरू महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र प्रहरी प्रधान कार्यालयले ज्यादै संवेदनशील र गम्भीरताका साथ विचार गरिनु पर्ने ।

कुनै कर्मचारीलाई विभागीय कारवाही गर्दैनमा यस्तो प्रकारको समस्या समाधान हुनेछ भन्ने विश्वास मान्न सकिँदैन । जाहेरवाला, पीडितलगायत सरकारी पक्षका गवाहहरूले अदालतको आदेशानुसार उपस्थित भई आफ्नो भनाइ स्वतन्त्र न्यायपालिकासमक्ष राख्न पाउनु पर्ने अधिकार वास्तविक व्यावहारिकरूपमा नै उपभोग गर्न पाउनुपर्छ । कानून र संविधानमा भएको व्यवस्थाले कार्यान्वयनको सन्दर्भमा देखिएका व्यावहारिक कमजोरी र त्रुटिहरूको समाधानको लागि न्यायिक प्रक्रियामा पीडितको उपस्थितिलाई अनिवार्य गर्न सरकारी वकिल तथा प्रहरी जस्ता निकायहरू मुद्दाको अन्तिम निर्णय नहुँदासम्म पीडितको निरन्तर सम्पर्कमा रहन तथा पीडितको सुरक्षा र गोपनीयता कायम गर्न कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन भयो भएन निरन्तर अनुगमन गर्ने पद्धति निर्माण गरी मातहतका कार्यालयहरूलाई समेत काम गर्न गराउनु भनी विपक्षी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र प्रहरी प्रधान कार्यालयको नाममा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ।
इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी, सन्देश श्रेष्ठ
कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल असार ८ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. १६

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७२-WO-००८५, उत्प्रेषण / परमादेश, किरणकुमार बरामसमेत वि. सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयसमेत

गोरखापत्र संस्थानको कर्मचारी सेवा सर्त विनियमावली, २०५२ ले तोकेको समयसीमाभित्र पदपूर्तिसम्बन्धी सम्पूर्ण प्रक्रिया पूरा गरी नियुक्ति गर्नुपर्ने दायित्व सो संस्थानको नै रहेको देखिन्छ । विपक्षी संस्थानले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरेको कारणले यी निवेदकहरूको पेसा र रोजगार गर्न पाउने संवैधानिक हक कुण्ठित हुन उचित नहुने ।

विपक्षी संस्थानले पदपूर्तिका लागि गरेको विज्ञापन र लिखित परीक्षाको नतिजा प्रकाशनपश्चात् अन्तर्वार्ता तथा प्रयोगात्मक परीक्षा लिनु नपर्ने अर्थात् अनिश्चित तवरबाट स्थगित राख्नुपर्ने कुनै वैध, उचित वा पर्याप्त कारण प्रस्तुत हुन आएको देखिएन । उचित वा विधिसम्मत आधार र कारण विद्यमान रहेको विशेष परिस्थिति नदेखिएको अवस्थामा पदपूर्ति प्रक्रियालाई बीचमा नै स्थगित गर्नु उचित हुँदैन । त्यसो गर्दा विपक्षी संस्थानले कानूनबमोजिम निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्व निर्वाह नगरेको हुनजान्छ र परिणामतः रिट निवेदकहरूको पेसा तथा रोजगारी गर्न पाउने हकमा अनुचित तवरबाट अवरोध पैदा हुने अवस्था रहन्छ । यसैले विपक्षी गोरखापत्र संस्थानबाट भएको कामकारवाही उचित र कानूनअनुकूल देखिन नआउने ।

अतः उल्लिखित आधार र कारणहरूबाट गोरखापत्र संस्थान सञ्चालक समितिको मिति २०७२।४।७ को अन्तर्वार्ता स्थगित गर्ने निर्णय र मिति २०७२।४।८ को उक्त संस्थानको प्रयोगात्मक तथा अन्तर्वार्ता कार्यक्रम स्थगित गरिएको सूचना उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुन्छ र अन्तर्वार्ता तथा प्रयोगात्मक परीक्षाको कार्यक्रम अविलम्ब निर्धारण गरी कानूनबमोजिम पदपूर्ति गर्ने कार्य सम्पन्न गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: यमप्रसाद बास्कोटा
कम्प्युटर: मन्जिता ढुङ्गाना
इति संवत् २०७३ साल साउन २० गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. १७

१

मा.न्या.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या. श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७२-WO-०२४८, उत्प्रेषण, नारायणप्रसाद पौडेल वि. सामान्य प्रशासन मन्त्रालयसमेत

निवेदकलाई मिति २०७१।२।२८ मा जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सल्यानबाट जिल्ला शिक्षा कार्यालय, दाङमा अवधि नपुग्दै मिति २०७२।५।३१ मा जिल्ला शिक्षा कार्यालय, दाङबाट पुनः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सल्यानमा सुरुवा गरिएको आधार र कारणसमेत विपक्षीहरूले खुलाउन सकेको देखिँदैन। निजामती सेवा ऐन र नियमावलीले तोकेको न्यूनतम अवधि पूरा नहुँदै सुरुवा गर्नुपर्ने अवस्था सिर्जना हुन आएमा उचित आधार र कारण उल्लेख गरी सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको सहमति लिई सुरुवा गरिनु पर्नेमा मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट सो केही गरेको नदेखिएकोले उक्त सुरुवा कानूनसङ्गत मान्न मिल्ने नदेखिने।

निवेदकले सुरुवा बदर गरिपाउँ भनी शिक्षा मन्त्रालयको सचिवसमक्ष मिति २०७२।५।७ मा र सोही मितिमा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा समेत सुरुवा बदर गरिपाउँ भनी निवेदन दिएकोमा दुवै मन्त्रालयबाट कुनै सुनुवाई भएकोसमेत देखिँदैन। यसरी अधिकारप्राप्त अधिकारी वा निकायले आफूसमक्ष प्राप्त हुन आएको गुनासो वा उजुरीलाई उचित समयभित्र सो कुराको जो जे गर्नुपर्ने गरी निर्णय गर्नुपर्ने कानूनी दायित्व हुन्छ। आफूसमक्ष प्राप्त हुन आएको गुनासो वा उजुरीलाई सम्बोधन नगरी राख्नु कदाचित कानूनसङ्गत भन्न मिल्दैन। यसरी सम्बन्धित निकायले गर्नुपर्ने कार्य नगरेको देखिँदा प्रभावकारी उपचार थियो भनी भन्न मिल्ने।

अतः निवेदकलाई मिति २०७०।९।१७ मा जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सल्यानमा पदस्थापना तथा सुरुवा गरी काम गर्दै आएकोमा मिति २०७१।२।२८ मा शिक्षा मन्त्रालयको निर्णयले जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सल्यानबाट जिल्ला शिक्षा कार्यालय दाङमा, सुरुवा गर्दा न्यूनतम अवधि तोकिएकोमा समय समाप्त नहुँदै पुनः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, सल्यानमा सुरुवा गरिएको कार्यलाई कानूनसङ्गत भन्न नमिल्ने हुँदा शिक्षा विभागबाट मिति २०७२।५।३१ मा भएको सुरुवाको निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरिदिएको छ। अब निवेदकलाई निजामती सेवा ऐन, २०४९ र नियमावली, २०५० ले निर्दिष्ट गरेको समयावधिसम्म बहाल रहेको कार्यालयबाट अन्यत्र सुरुवा नगर्नु र कामकाज गर्न दिनु भनी विपक्षीहरूको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल साउन २५ गते रोज ३ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६८-WO-१११६, उत्प्रेषण, केदारनाथ चौलागाई वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

निवेदकले कि.नं. २३९ को जग्गाको आफू मोही भएको र जग्गाधनी पशुपतिनाथ अमालकोट कचहरीको गुठी जग्गा हो भनी उल्लेख गरेकोमा जग्गाधनी पशुपतिनाथ अमालकोट कचहरीले यस विषयमा कुनै उजुरी वा दाबी गरेको देखिएको छैन। निवेदकले उक्त कि.नं. २३९ को ३-१५-० जग्गामध्ये २-१४-० जग्गा बागमती नदीको २० मिटर क्षेत्रभित्र परी बागमतीक्षेत्र ढल निर्माण सुधार कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिले अधिग्रहण गरेको भनी निवेदनमा उल्लेख गरेकोसम्म देखियो। निवेदकले जुन जग्गा आफ्नो भनी दाबी गरेको छ सोको हक, स्रोतको

प्रमाण पेस गरी नयाँ नापीअनुसार हाल साबिक गराई हक स्थापित गराई राख्नुपर्नेमा सोसमेत गरेको भन्ने देखिएन । यी निवेदकले दायर गरेको खिचोला मुद्दामा सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट हदम्यादको आधारमा खारेज भएउपर यी निवेदकको पुनरावेदन अदालत, पाटनमा पुनरावेदन परेकोमा सुरु फैसला सदर भएको पाइयो । पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०५९।०५।०७ को उक्त फैसलामा कि.नं. २३९ को जग्गा बेनिस्साको भएको र सो जग्गा बागमती डिल बगरको हो भन्ने कुरा नक्सा प्रिन्टबाट देखिएको भन्ने उल्लेख गरेकोसमेतबाट निवेदकले दाबी गरेको कि.नं. २३९ को जग्गाको हक नै विवादास्पद रहेको देखियो । यस्तो विवादास्पद स्वामित्वको विषयमा रिट क्षेत्रबाट हस्तक्षेप गरी विपक्षीहरूको नाममा मागबमोजिम आदेश गर्न न्यायको रोहमा उपयुक्त देखिएन । तसर्थ निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिल्ने स्थिति नदेखिँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन २४ गते रोज २ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६६-सी-१२८३, नक्सा कित्ता सुधार गरी हाल साबिक तथा नामसारी, डोलकुमारी भन्ने मिठु राणा वि. रामकृष्ण पुडासैनीसमेत

मूल मुद्दाका पक्षहरू ठाकुरप्रसाद र रामकृष्ण पुडासैनीसँग विवाद परी कित्ता नं. ५३ को जग्गाबाट घुसेको जग्गा कटाई नपुग जग्गा तिर्थकुमारीको कित्ता नं. ५० र ५३ को बिक्री भएको जग्गाबाट हाल साबिक हुन सक्छ वा सक्दैन भन्ने रहेकोमा सोतर्फ मिठुदेवी राणाले दाबी छाडी मिलापत्र गरेकोबाट अब दाबी जिकिर कायम रहेको मान्न नमिल्ने ।

अब शंकर देवकोटाको हकमा हेर्दा कित्ता. नं. ३३० बाट घुसेको जग्गा कटाई नपुग सोही

क्षेत्रफल बराबरको जग्गा मिठुदेवी राणाको कित्ता नं. ५० बाट हाल साबिक गर्ने कुरामा निज सहमत भई मालपोत कार्यालयको निर्णयउपर शंकर देवकोटाको पुनरावेदन परेको देखिँदैन । जहाँसम्म मिठुदेवी राणाको पुनरावेदनको प्रश्न छ, आफूले ०-७-३-३.५ जग्गा बिक्री गरेकोमा पुनरावेदकले अन्यथा भन्न सकेको देखिँदैन । ठाकुरप्रसाद र रामकृष्णको हाल साबिकमा निवेदन परेको कारणबाट कित्ता नं. ३३० मा निजहरूको जग्गा घुसेको भन्ने आधारमा निजहरूले ०-४-३-३.५ जग्गा आफ्नो कित्ता नं. मा पारी लगेको र सो को सडामा कि.नं. ५० बाट त्यति नै जग्गा शंकर देवकोटाले पाउने भनिएबाट मूल विवादको पक्षहरूउपरको दाबी जिकिर छाडेपछि अब निज मिठु राणाले नै जग्गा बिक्री गरेको पक्ष अर्थात् शंकर देवकोटाले जग्गा पाउँदैन भन्ने निज पुनरावेदकको जिकिर स्वीकार गर्न मिलेन । मूल विवादका पक्षउपर दाबी छाडेपछि शंकर देवकोटालाई बिक्री गरेको जग्गा निजले पुर्याउन नपर्ने भन्न न्यायको रोहमा समेत मिल्ने नदेखिने ।

मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ७(३) मा, "जग्गावालाको नाम, थर, वतन, उमेर वा निजको बाबु, बाजे, पति वा ससुराको नाम, थर वा जग्गाको कित्ता नं., क्षेत्रफल वा किसिम फरक परेकोमा वा दोहोरो दर्ता हुन गएकोमा मालपोत कार्यालयले आवश्यक जाँच बुझ गरी सो कुरा सच्याई दर्ता कायम गर्न सक्नेछ" यसैगरी ८ को व्यवस्था हेर्दा "दफा ७ र ८ बमोजिम कायम भएको दर्ता खरेस्ताअनुरूप नापी नक्सामा संशोधन गर्नुपर्ने भएमा मालपोत कार्यालयले सम्बन्धित मेन्टिनेन्स नापी शाखामा लेखी पठाउनु पर्नेछ र यसरी लेखी आएपछि मेन्टिनेन्स नापी शाखाले पनि नापी नक्सामा आवश्यक संशोधन गर्नुपर्नेछ" भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । यसैगरी जग्गा (नाप जाँच) ऐन, २०१९ को दफा ६(९) मा "यस ऐनबमोजिम पहिला नाप जाँच भई दर्ता खरेस्ता तयार भइसकेको ठाउँमा पुनः नाप

जाँच हुँदा मौजुदा दर्ता स्वेस्ताबमोजिमका जग्गामा दुई वा दुईभन्दा बढी व्यक्तिहरूकाबीच तेरो मेरोसम्बन्धी प्रश्न उठेमा तोकिएको अधिकारीले मौजुदा दर्ता स्वेस्ता भिडाई जग्गा दर्ता गर्नुपर्नेछ” भन्ने स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गरेको पाइन्छ। यसै कानूनी व्यवस्थाबमोजिम मालपोत कार्यालयले जग्गाको रेखाङ्कन, हाल साबिक गरी स्वेस्ता मिलाएको देखिँदा, उपर्युक्त कानूनी व्यवस्थाबमोजिम स्वेस्ता मिलाउने अधिकार मालपोत कार्यालयलाई भएकोले क्षेत्राधिकारविहीन विषयमा मालपोत कार्यालयले निर्णय गरेको भनी पुनरावेदकको जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

अतः उपर्युक्त माथि उल्लिखित विवेचित आधार र कारणहरूबाट समेत प्रस्तुत मुद्दामा यस अदालतबाट मिति २०६७।३।९ मा मुद्दा हेर्ने निस्सा प्रदान गरिँदा उठाइएका आधार र कारणसँग यस इजलास सहमत हुन नसकी प्रतिवादी शंकर देवकोटाको हकमा पुनरावेदकले नै राजीनामा दिएको देखिँदा कित्ता नं. ५० को जग्गामा गाभिएको भनी पुनरावेदकको जिकिर स्वीकार गर्न मिल्ने नदेखिँदा मालपोत कार्यालयको निर्णय सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६५।३।२३ को फैसला मिलेको नै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: लोकबहादुर हमाल

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल भदौ ७ गते रोज ३ शुभम्।

इजलास नं. १८

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६८-WO-०७१९, उत्प्रेषण / परमादेश, डिलाराम पाण्डे वि. भरतमणि पाण्डेसमेत

निवेदक डिलाराम पाण्डे स्वयम् उपस्थित भई फैसलाबमोजिम बन्डा छुट्याई पाउँ भनी निवेदन दिएमा

बन्डा छुट्याउने कार्य सम्पन्न हुने नै हुँदा निवेदकले भनेजस्तो निजको हकहितमा प्रतिकूल असर पर्न गएको देखिँदैन साथै निवेदकले संविधानद्वारा प्रत्याभूत गरिएको मौलिक हक र कानूनी हकमा आघात परेको भनी उल्लेख गरेको देखिए तापनि सो कुरा उल्लेख गर्नु मात्र पर्याप्त हुँदैन। कसरी निवेदकको हकमा आघात परेको हो त्यसको प्रस्ट कारण वा आधार उल्लेख गर्नु पर्दछ सोको प्रस्ट कारण र आधार निवेदनमा खुलाउनसमेत सकेको नदेखिँदा निवेदन मागबमोजिम रिट जारी गर्न मिल्ने नदेखिने।

माथि विवेचित आधार र प्रमाणबाट वादी डिलाराम पाण्डे स्वयम् उपस्थित भई माग गरेको अवस्थामा अंश छुट्याई लिन पाउने भनी सुरु जिल्ला अदालतको फैसलाको ठहर खण्डमा नै स्पष्ट उल्लेख गरिएको र सोही फैसलाबमोजिम गर्नुपर्ने भनी पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट मिति २०६८।९।७ मा भएको आदेश कानूनसङ्गत देखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: विद्याराज पौडेल

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल भदौ २० गते रोज २ शुभम्।

एकल इजलास

१

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ, ०७२-WO-०१३७, उत्प्रेषण / परमादेश, अधिवक्ता रोशनकुमार झासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

निवेदकले सुरक्षा समितिले सेना परिचालन सम्बन्धमा गरेको निर्णयको नक्कल पेस गर्न नसकी उपर्युक्त निर्णय बदर गरिपाउन माग गरेको देखिन्छ। राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्का निर्णयहरू निवेदकले पाउनुपर्ने कारण र सोबाट निवेदकको हक हनन् भएको अवस्था

प्रस्ट गरी निवेदनमा उल्लेख गर्न सकेको पाइँदैन । राष्ट्रको सुरक्षा संवेदनशीलता जोडिएका कुराहरूलाई ध्यान नदिई आफ्नो हकमा पर्न गएको असर नै प्रस्ट नगरी सेनाको प्रयोग र व्यवस्थापनसम्बन्धी प्रश्नहरू उठाउन उपयुक्त नहुने ।

नेपाली सेनाको परिचालनको सम्बन्धमा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को भाग २० मा विस्तृत व्यवस्था रहेको छ । सेनाको गठन व्यवस्थापन र परिचालनका हकमा संविधानबमोजिम नै हुने र गर्नुपर्ने कुरा प्रस्ट छ । यस सम्बन्धमा राष्ट्रपति तथा राष्ट्रिय सुरक्षा परिषदकै व्यवस्था भएकोले उक्त परिषदले आवश्यक निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ । संविधानबमोजिम व्यवस्थित राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्लगायतले गर्ने कुराहरूमा बिना कुनै निश्चित आधार अनियमितताको अनुमान गर्ने र त्यस काममा सूक्ष्म संवेदी भएर अदालतमा प्रश्न उठाउनु अघि बहुतेक विचार गर्नुपर्ने हुन्छ । संविधानमा व्यवस्थित कुराहरू अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म असंवैधानिक तवरले गरेको होला भनी अनुमान गर्नु हुँदैन । प्रस्तुत मुद्दामा राष्ट्रिय सुरक्षा परिषदले गरेको निर्णयको सहि माग दाबीबिना नै सो निर्णय बदर गर्न माग गरिएको छ । त्यस्तो गर्नुको हतारोको अर्थ रहन जाँदैन । निवेदकले निर्णयको पुष्ट्याई नगरी पत्रिकामा प्रकाशित समाचारलाई आधारमानी निवेदन दिएको देखिँदा निर्णयको जानकारीबेगर निर्णय गैरकानूनी होला भनी अनुमान गर्न र बदर माग गर्नु उचित नहुने ।

वस्तुतः सेनाको परिचालन संविधान र कानूनबमोजिम गर्नुपर्ने कुरामा विवाद छैन । सम्बद्ध निकायले आआफ्नो अधिकारको सीमा, पुर्याउनु पर्ने प्रक्रिया र त्यससम्बन्धी जवाफदेहिता बुझ्ने अनुमान गर्नुपर्ने हुन्छ । सेनाको परिचालनको सम्बन्धमा राष्ट्रपतिमा निहित अधिकारको सम्बन्धमा स्वयम् सम्मानित राष्ट्रपतिज्यूले नै जो चाहिने निर्णय गर्न

सक्ने हुनाले अन्यत्रबाट हस्तक्षेप गर्न वा निर्देशित गर्नुपर्ने अवस्थाको परिकल्पना गर्न पनि मनासिब हुँदैन । सेनाको प्रयोग गर्ने बारेमा सम्बद्ध पक्षहरू माथि पनि अन्यत्रबाट हस्तक्षेप गर्न उचित हुँदैन । सबै निकाय एवम् जनसाधारणहरूले समेत संविधान र कानूनका अधीनमा रही आ-आफ्नो जवाफदेहिता निभाउन पर्छ भन्ने हेक्का राख्नु जरूरी हुने ।

व्यवस्थापिका संसदको आफ्नो विषयमा अदालतसमेतले पनि प्रवेश नपाउने हुँदा संसदमा व्यक्त भएको कुनैकुराको वैधानिकता र औचित्यको विषयलाई लिएर अदालतमा बहसको विषय बनाउन, संसदको बैठक वा त्यसको अंशको नियमितताको परीक्षण गराउने कोसिस गर्न हुँदैन । संविधानको अधीनमा रही सबैले एक अर्काको अधिकार, सीमा र मर्यादाको ख्याल गर्नु वाञ्छनीय हुने ।

खास घटनाको क्रममा सैनिक ऐन वा स्थानीय प्रशासन ऐनबमोजिम गरिएका कुनै निर्णय तत्तत् स्थितिको आवश्यकता वा उपयुक्तानुसार गरिने कुरा हो । त्यसबाट कुनै कानून वा कसैको हक अधिकार उल्लङ्घन भएको अमुक घटना घटेको अवस्थामा कानूनी उपचारहरू सक्रिय हुन सक्दछन् । तर कुन हदसम्म सेनाको वा सुरक्षाबलको उपयोगको कुरा मात्रलाई अतिरञ्जित गरेर न्यायिक हस्तक्षेपको विषय बनाउन सकिँदैन । संविधान र कानूनविपरीत सेना परिचालन गरिएको भन्ने कुरा निवेदकले पुष्टि गर्न सकेको पाइँदैन । सुरक्षाबलको औचित्य आवश्यकता र मनोबलमा समेत प्रभाव पार्ने कुनै नकारात्मक कुराबाट अन्ततः जनताको जिउ, धन र सुरक्षा नै प्रभावित हुन जान्छ । यो अत्यन्त संवेदशील कुरा भएकोले वाञ्छित आत्मसंयमका साथ मात्र यस्तो प्रश्न गर्न सम्बन्धित सबैको लागि महत्त्वपूर्ण हुने ।

निवेदकले उल्लेख गरेको जस्तो गैरकानूनी ढङ्गले सेनाको परिचालन गरेको भन्ने तथ्य पुष्टि

गर्ने आधार नै पेस नभएको र पर्याप्त सूचनाको अभाव रहेको केवल पत्रपत्रिकाको टिप्पणीको आधारमा मात्र यस्तो प्रश्नको उठान गरी पर्न आएको प्रस्तुत रिट निवेदनबाट निवेदकको हक अधिकार हनन् हुन गएको भन्ने मागदाबी औचित्यपूर्ण र कानूनसङ्गत देखिएन । विपक्षीबाट प्रारम्भिकरूपमा नै गरे बिराएको हुनसक्ने अनुमान गरी आदेश जारी गर्न पनि उचित नभएको हुनाले प्रथम दृष्टिमा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी हुन सक्ने देखिएन । तसर्थ कारण देखाउ आदेश जारी गरी विपक्षीहरूबाट लिखित जवाफ मगाइरहन परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल भदौ ११ गते रोज ६ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७२-WO-१०४३, उत्प्रेषण / परमादेश, विश्वामित्र पाण्डे वि. काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ३३ डिल्लीबजार काठमाडौंस्थित सोसाइटी डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेडसमेत

निवेदकको मागबमोजिमको उपयुक्त आदेश गर्नुपर्ने हो होइन भनी निर्णयतर्फ विचार गर्दा निवेदकले विपक्षी बैंकउपर दायर गरेको मुद्दाको विषयवस्तु र प्रस्तुत रिट निवेदनको विषयवस्तु माथि उल्लिखित ऋण र धितोको हरहिसाब नै देखिन्छ । निवेदकले आफ्नो घर जग्गा धितो राखेको र विपक्षी बैंकबाट ऋण प्रवाह भएकोमा विवाद छैन । बैंकले ऋण असुल गर्नका लागि सूचना प्रकाशित गरेको र निवेदकले उक्त ऋणको हरहिसाब गरिपाउनको लागि फिरादपत्र दायर गरेको अवस्था छ । उक्त हरहिसाब मुद्दा विचाराधीन छँदै बैंकले धितो लिलाम गर्ने सूचना प्रकाशित गरेको गैरकानूनी भएको भन्ने निवेदन जिकिर देखिन्छ । त्यसो हो भने निवेदकले तत्सम्बन्धमा सोही हरहिसाब

मुद्दामा निवेदन दिई त्यहीँबाट उपयुक्त उपचारको लागि प्रयास गर्नुपर्नेमा सो नगरी यो रिट निवेदन दिएको निवेदकको काम कारवाही रिट अधिकारक्षेत्रको मान्य सिद्धान्तअनुकूल देखिँदैन । यस बारेमा प्रशस्त न्यायिक सिद्धान्त प्रतिपादन भएका छन् । स्वयम् मैले यहि आधारमा लिखित जवाफसम्म नमगाई कैयौँ रिट निवेदन खारेज गरेको छु । मैले आफ्नो धार परिवर्तन गर्नुपर्ने किसिमको कुनै कारण प्रस्तुत रिटको अवलोकनबाट देखिन आउँदैन । त्यसमा पनि विपक्षी बैंकले धितो लिलामको सूचनासम्म प्रकाशित गरेको तर लिलाम गरिसकेको नदेखिँदा निवेदकलाई स्थायी मर्का परेको देखिन नआउँदा रिटबाट विवादित आदेशको औपचारिकतामा प्रवेश गर्दा समन्यायको संरक्षणसमेत नहुने हुँदा लिखित जवाफ मगाइरहन परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल असार १ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०७२-WO-००६६, उत्प्रेषण / परमादेश, काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ३१ बागबजारस्थित सौर्य सञ्चार सहकारी संस्था लि. को तर्फबाट अख्तियारप्राप्त ऐ. का व्यवस्थापक बोधराज त्रिपाठी वि. श्री श्रम कार्यालय, बागमती अञ्चलसमेत

यसमा श्रम अदालतबाट नियमित न्यायिक प्रक्रियाअनुसार श्रम कार्यालयको निर्णयउपर पुनरावेदन सुनी प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी भएको निर्णयको विषयमा प्रमाणको मूल्याङ्कनसम्बन्धी प्रश्न उठाएर रिट निवेदन परेको देखियो । विपक्षीमध्येका दीपकराज घिमिरेलाई तलब भत्ता भुक्तानी गर्ने विषयमा सुरु निर्णय गर्ने श्रम कार्यालयले तथा सो कार्यालयको पुनरावेदन सुन्ने श्रम अदालतले मिति २०७३।३।२ मा

फैसला गर्दा प्रमाणको विवेचना र विश्लेषण गरी निर्णय गरेको देखिन्छ। प्रस्तुत रिट निवेदनमा मूलतः प्रमाणको मूल्याङ्कन सम्बन्धमा त्रुटि भई गम्भीर र अन्यायपूर्ण (Gross Injusties) परिमाण देखा परेको भन्नेतर्फ रिट निवेदकले कुनै तथ्यपूर्ण आधार उल्लेख गर्न सकेको देखिँदैन। नियमित प्रक्रियाबाट तहतह निर्णय भएको विषयमा कानूनप्रतिकूल निर्णय भएकोले गम्भीर अन्यायपूर्ण परिणाम देखा परेको अवस्था नदेखिएमा अदालतबाट त्यस कुरामा रिट क्षेत्राधिकारबाट हेर्नु उचित हुँदैन। सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४०(४) मा निवेदनपत्रको प्रारम्भिक सुनुवाई

गर्दा अदालतको विचारमा निवेदनको जिकिर उचित र कानूनसङ्गतजस्तो देखिएमा मात्र निवेदन पत्रमा माग भएबमोजिम आदेश जारी नहुनु पर्ने कुनै कारण भए खुलाई जवाफ पेस गर्नु भनी विपक्षीको नाउँमा आदेश जारी हुने हो। प्रस्तुत रिट निवेदन व्यहोराबाट नै यसमा गरे बिराएजस्तो देखिने अवस्था (Prima facie Case) नदेखिएको हुँदा विपक्षीहरूबाट लिखित जवाफ लिइरहन परेन। निवेदन खारेज हुने।
इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७३ साल साउन २४ गते रोज २ शुभम्।

“मेलमिलाप गरौं, विवाद ढाढाऔं”

- सर्वोच्च अदालत, मेलमिलाप समिति